

НОВЫ ЧАС

novychas.by

АГУЛЬНАПАЛІТЫЧНАЯ ШТОТЫДНЕВАЯ ГАЗЕТА

• КУЛЬТУРА • ГРАМАДСТВА • ЭКАНОМІКА
• ЛЮДЗІ • ПАДЗЕІ • ФАКТЫ

ISSN 2218-2144

Да якой партыі належыць Санта-Клаус?

стар. 20

Шаноўнае спадарства!

Наступны нумар газеты выйдзе ў пятніцу, 11 студзеня.

Заставайцеся з намі! Будзьма разам!

І чытайце нас на сайце www.novychas.by

7-18

Літаратурная Беларусь

23 АТАКА ЖАНЧЫН, БУНТ У ТАМБУРЫ І КАНЕЦ ПАРЫЖСКАГА СЕКСУ

Беларускія рэжысёркі атакавалі міжнародныя кінапляцоўкі, фестываль «Лістапад» адбыўся з вялікім скандалам, а аўтар «Апошняга танга ў Парыжы» адышоў у вечнасць

З верай у перамены да лепшага!

Яшчэ адзін год мы былі разам з вамі, а вы — з намі, нашы шаноўныя чытачы. Шчыры дзякуй вам за гэта!

Эты год быў для кагосьці вельмі асаблівым, а для кагосьці — звычайным, для кагосьці — добрым і шчодрым, а камусьці прынес расчараванне і страты. Але мы пражылі гэты год, змаглі адчуць яго асалоду і горыч. Пражылі — і з верай у перамены да лепшага можам глядзець у будучыню.

У новым годзе нас, напэўна, чакае яшчэ шмат неспадзяванак, добрых і дрэнных навінаў, горкіх страт і цудоўных здабыткаў. Сустрэнем іх годна і з радасцю. Жыццё не бывае без страатаў, жыццё не бывае без мараў. Таму не сумуйце і ні пра што не шкадуйце. Жывіце шчыра і сумленна, рабіце сваю справу і годна глядзіце наперад.

Уся наша каманда віншуе вас з Калядамі і Новым годам! Мы жадаем вам плёну і моцы! Хай кожны атрымае тое, чаго яму нештае. Самотныя — каханне, сяброў і сабаку (можна і котку). Тыя, хто страціў веру, — цуд! Хто ў нястачы, — вуду, каб вылавіць сваю рыбу. Несправядліва асуджаныя — волю. Згубіўшыя сумленне — жыццёвы ўрок. Здароўе — усім нам!

Дзякуй за вашу падтрымку! Мы адчуваем яе ў сацыяльных сетках, дзякуючы вашым лайкам. Мы бачым яе праз рост колькасці наведвальнікаў сайта і цікаўнасць да падпіскі на газету. Мы верым, што ўсё не дарма, калі на судах супраць НЧ сустракаем поўныя залы людзей, якія кінулі свае справы і прыйшлі нас падтрымаць. Гэта вельмі натхняе, каб працаваць для вас і старацца зрабіць наш Новы час яшчэ лепшым і больш цікавым.

Шчыры дзякуй вам! Не спыняйцеся і не здавайцеся, хай вас не пакідае прага перамен да лепшага! Мы разам будзем новаю Беларусь. У нас усё атрымаецца!

Будзьма разам!
Будзьма з «Новым Часам»!

Казкі мінулага стагоддзя

Тэма выбараў запуская безліч непрыемных для кіраўніка Беларусі спекуляцый

Працэс «кіруемых выбараў у Беларусі адладжаны з лепей, чым у Расіі. Можна сказаць, што гэта Расія ўзяла ўзбраенне «беларускую мадэль»...

У Новы год — з Новым Часам!

падпісны індэкс
63279

ТЫДНЁВЫ АГЛЯД

Поле для манеўру

Сяргей САЛАЎЕЎ

Перамовы Лукашэнкі і Пуціна ў Маскве скончыліся нічым. Аляксандр Рыгоравіч пакінуў «поле бою» моўчкі. Паводле паведамленняў расійскага боку, «была дасягнутая дамоўленасць пра стварэнне рабочай групы, якая будзе ўзаемадзейнічаць і складацца з прадстаўнікоў урада. Гэтая рабочая група будзе рыхтаваць прапановы па нашай далейшай інтэграцыі і вырашэнню надзвычайных пытанняў, якія турбуюць урады нашых краін».

Фота www.rutefi.lt

у чацвёртым. Прычым, ружжо туды павесіў сам Лукашэнка.

Між тым, гэта ўсё — мінулае. Застаецца пытанне: што нам рабіць далей?

Як ні дзіўна, поле для манеўру ў беларускага кіраўніка ўсё яшчэ засталася. Самы радыкальны варыянт — выйсці з «Саюзнай дзяржавы». Для гэтага патрэбны рэфэрэндум, а пра рэфэрэндум у нас размаўляюць даволі даўно. Прафесар, доктар юрыдычных навук і былы суддзя Канстытуцыйнага суда Міхаіл Пастухоў прарочыў яго яшчэ пяць гадоў таму, калі ў Беларусі знік Вышэйшы гаспадарчы суд, а згядка пра яго засталася ў Канстытуцыі. А Канстытуцыю можна змяніць толькі на рэфэрэндуме.

Канешне, невядома, як на пастаноўку пытання пра выхад з СГ падчас беларускага волевыяўлення адраагуе Масква. Але ў нас ёсць досвед «тэрміновага» рэфэрэндуму 2004 года, калі яго правялі літаральна за паўтара месяца. І ёсць Лідзія Ярмошына, якая забяспечыць вынікі. Супрацьстаяць такому сцэнару Масква наўрад ці здо-

Мы можам ці не імгненна ўступіць у ЕС. Пытанне — ва ўласнасці. 70 працэнтаў прадпрыемстваў — у руках дзяржавы. Калі паказаць еўрапейцам гэтакі смачны кавалак, яны прыйдуць сюды без ваганняў

лее — занадта мала часу. Але вось што будзе пасля?..

Ёсць яшчэ адзін варыянт — «забаўбатаць» пытанне, бясконца ўдзельнічаючы ў розных «рабочых групах», «саветах па інтэграцыі» і іншых структурах. У такім разе можна неяк падціснуць пазіцыю Расіі і ў гэты час атрымліваць калі не ўсё, што прасілі, дык хаця б нешта. Але наўрад ці Масква не прадугледзела такі варыянт. І тады ўжо не Лукашэнка будзе наракаць, што «Расія тармозіць інтэграцыю», як гэта ён рабіў

неаднаразова, а Масква будзе казаць: «Беларусь зрывае аб'яднанне». І беларускі кіраўнік будзе выглядаць кепска.

Можна выставіць Маскве загадка непрымальныя ўмовы — кшталту тых жа двух эмсіійных цэнтраў ці стварэння парламента «Саюзнай дзяржавы» ў прапорцыі 50 на 50. І ўсяляк педаляваць гэтыя праекты, зважаючы на «раўнапраўнае аб'яднанне». Але гэта таксама варыянт праекта «забаўбатаць».

Усе гэтыя рухі могуць даць нам адно — адтэрміноўку ў часе. А час зараз — вельмі каштоўны. Бо ў гэты час можна пачаць рэформу эканомікі. Можна дазволіць прыватызацыю прадпрыемстваў (без удзелу Расіі), можна завабіць сюды інвестараў. Урэшце, эканаміст Леанід Заіка казаў мне неяк, што мы можам ці не імгненна ўступіць у Еўрапейскі саюз. І пытанне тут не ў эканоміцы як такой, а ва ўласнасці. «70 працэнтаў беларускіх прадпрыемстваў — у руках дзяржавы. Калі паказаць любому Гансу, Сільвіе, Серхіа гэтакі смачны кавалак, яны рынуцца сюды, не раздумваючы. Я казаў на міжнародных канферэнцыях з нагоды капіталізацыі прадпрыемстваў Беларусі — ад 10 да 50-кратнага. Гэта значыць, на ўкладзеныя 10 тысяч долараў можна атрымаць ад 100 тысяч да бясконцасці», — адзначаў Заіка. А таму, пры адкрыцці Беларусі для інвестыцый, Беларусь ледзь ці не імгненна можа стаць сябрам ЕС.

Трэба толькі спачатку адным указам кіраўніка дзяржавы ўвесці мараторый на смяротнае пакаранне. А пасля — можна пачынаць.

Пытанне ў тым, што тады ад улады Лукашэнкі ў краіне застаецца «рожкі ды ножкі». Але ён увойдзе ў гісторыю як чалавек, які нарабіў шмат памылак, — і тым не менш, адстаў ў беларускую незалежнасць.

СМІ паведамляюць, што Лукашэнка і Пуцін да канца года сустрэнуцца яшчэ раз. Пра плён гэтай сустрэчы казаць, напэўна, не выпадае.

Адзінае, што добра, — пэўна, БелАЭС у Астраўцы, пабудаваную Расіяй, усё ж не запустыць. Было б глупствам у сённяшніх варункх ставіць сябе ў залежнасць яшчэ і ад расійскага ўрану.

ФІГУРЫ ГОДА

Генадзь Фядыніч

Самай гучнай справай гэтага года была «справа прафсаюзаў». Ніхто не сумняваецца ў тым, што крымінальны пераслед Генадзя Фядыніча і Ігара Комліка меў палітычны характар.

Падчас гэтага суда выявілася многае. Асабліва цікава было тое, як працуюць нашыя сілавікі. Напрыклад, былая сакратарка прафсаюзу РЭП Юлія Юхнавец прызналася, што з 2015-га супрацоўнічала з КДБ, прычым — на платнай аснове. У якасці доказаў следства прадставіла суду пустыя файлы. А праслухоўванне тэлефонаў Фядыніча і Комліка вялося нават тады, калі справа была перададзена ў суд.

Усё гэта ў чарговы раз прадэманстравала «незалежнасць» беларускай судовай сістэмы. Генадзь Фядыніч і галоўны бухгалтар Ігар Комлік былі асуджаныя на 4 гады хатняй «хіміі». Іх прызналі вінаватымі ва ўхіленні ад выплаты падаткаў.

Фядыніч быў вымушаны пакінуць пасаду старшыні прафсаюзу РЭП, каб яго прысуд не адбіўся на арганізацыі. У адказ РЭП яшчэ больш пашырыў сваю дзейнасць, а Фядыніч застаецца ў публічнай прасторы.

Алесь Ліпай

Ёсць такія людзі: непублічныя, незаўважныя, яны проста робяць сваю справу. Але калі яны сыходзяць — усе раптам разумеюць: страцілі надзвычайнага чалавека. Смерць кіраўніка агенцтва БелаПАН — гэта страта года.

Алесь Ліпай нарадзіўся ў 1966 годзе ў вёсцы Андросаўшчына Капыльскага раёна. Быў сябрам Таварыства маладых літаратараў «Тутэйшыя». У 1988 годзе падчас вучобы на журфаку БДУ пераследаваўся за ўдзел у вырабе самвыдатаўскай насценгазеты «Лірнік». У тым жа годзе ён стаў першым карэспандэнтам «Радзё Свабода» ў Беларусі. У 1991-м — заснаваў БелаПАН.

У пачатку 1990-х гадоў Ліпай арганізаваў перавозку ў Беларусь больш за тысячы кніг, якія беларуская дыяспара выдала Германіі. Пазней ён распаўсюдзіў іх па беларускіх школах і бібліятэках.

Алесь Ліпай быў паэтам, сябрам Саюза беларускіх пісьменнікаў і Беларускага ПЭН-цэнтра. Першую кнігу паэзіі «Пад снегам» выдаў у 2000 годзе. У 2007 годзе выйшаў зборнік паэзіі «Рэшта», у 2017-м — «Абдымкі».

Ліпай — аўтар перакладу на беларускую мову Дамовы аб вывадзе ядзернай зброі з Беларусі. А ў 1996 годзе падчас аперацыі па вызваленні дзяцей, узятых у закладнікі тэарыстам у дзіцячым садку ў Мінску, журналіст, рызыкуючы жыццём, браў інтэрв'ю ў тэарыста, адцягваючы яго ўвагу на сябе.

У чэрвені гэтага года па абвінавачванні ў нясплаце падаткаў Ліпай затрымалі супрацоўнікі ДФР КДК. У адносінах да яго распачалі крымінальную справу, але ў той жа дзень адпусцілі дадому. У жніўні «па справе БелТА» былі затрыманыя некалькі супрацоўнікаў БелаПАН, у тым ліку галоўны рэдактар Ірына Леўшына. У тыя дні Алесь Ліпай вельмі перажываў за сваіх супрацоўнікаў і, нягледзячы на дрэннае самаадчуванне, да канца сваіх дзён падтрымліваў і іх, і сваё агенцтва.

Максім Мірны

Насамрэч, тут павінна быць намінацыя «ўвесь беларускі спорт». Але Мірны — легенда беларускага тэнісу — апошні заявіў пра заканчэнне спартовай кар'еры.

Пра гэта 41-гадовы спартсмен паведаміў у адкрытым лісце на сайце Беларускай тэніснай федэрацыі. «Я прыняў рашэнне аб тым, што 2018 год быў маім апошнім сезонам у прафесійнай кар'еры. Гэта было цяжкае для сябе рашэнне, улічваючы, што тэніс з'яўляецца маім жыццём з самага ранняга дзяцінства. Я шчаслівы, што мне ўдалося так доўга атрымліваць асалоду ад гэтай гульні. Выступаючы на асабістых турнірах альбо гуляючы за краіну, я заўсёды працаваў з поўнай аддачай, і таму выходжу з гульні без якога-небудзь шкадавання і толькі на пазітыве. Мне ўдалося дасягнуць нашмат больш, пра што малы з Мінска, Беларусі, мог марыць, узяўшы ў рукі ракетку», — напісаў ён.

У гэтым годзе пра завяршэнне кар'еры паведамілі таксама Дар'я Домрачова, яе муж Уле-Эйнар Б'ёрндален, Надзея Скардзіна... Мы будзем імі ганарыцца і чакаць, хто прыйдзе ім на змену.

а | Азбука паліталогіі

Сяргей НІКАЛЮК

Трывожны снежань 2018-га

Рашэнні ў нас прымаюцца ў Палацы Незалежнасці, а адказваць за іх рэалізацыю даводзіцца ўсім грамадзянам.

Калі б не чарговыя беларуска-расійскія разборкі ў снежні, то 2018 год для «беларускай мадэлі» і яе насельнікаў можна было б аднесці да цалкам паспяховых. Калі верыць афіцыйнай статыстыцы, за студзень-кастрычнік да адпаведнага перыяду мінулага года ВУП склаў 103,5%, рэальна найўняты грашовыя даходы насельніцтва — 107,8%, рэальная заробатная плата — 112,3%. Усяго на 4,2% за дзесяць месяцаў павялічыліся рознічныя кошты.

Не выклікае трывогі і бліжэйшая будучыня. 20 снежня адзіны палітык (АП) зацвердзіў задачы развіцця Беларусі на 2019 год: інфляцыя не перавысіць 5%, ВУП падрасце на 4%, што вышэй за сярэднеусветны ўзровень. Эканоміка — гэта наша ўсё. Без эканомікі, якая дынамічна расце, немагчыма выкананне галоўнай задачы — павышэнне дабрабыту беларусаў, на што ўвесь час нацэлявае вертыкаль улады АП.

На гэтым фоне беларуска-расійскія разборкі — з'ява, зразумела, непрыемная. Але які год у амаль дваццацігадовай гісторыі Саюзнай дзяржавы без іх абыходзіцца? Аднак складваецца ўражанне, што гэтым разам мы сталі сведкамі якасна новай з'явы. Па-першае, да такой высновы сваімі разлікамі чаканых шматмільярдных стратаў (10,8 мільярда долараў да 2024 года) і звышжорсткімі заявамі на адрас «нашай Расіі» падштурхоўвае сам АП. Па-другое, «падатковы манеўр» Расіі, як бы да яго ні ставіцца, малое тлусты крыж на ранейшых прынцыпах датавання «беларускай мадэлі». Новыя ж прынцыпы яшчэ толькі мусяць быць сфармаваныя, і гэты працэс, натуральна, будзе пакутлівы.

Не варта забываць і пра палітыку самаізаляцыі, якую Крэмль актыўна прадаваў пасля «далучэння» Крыма ў 2014 годзе. Такая палітыка патрабуе прынцыпова іншага ўзровень падтрымкі ад сусаснавальніцы Саюзнай дзяржавы, але праэмансывацыя яна не была.

Так з драбінкай колькасці змен складалася новая якасць. Тое, што яна вывіла сябе ў снежні 2018 года, відаць, выпадкова. Тым не менш чарговыя беларуска-расійскія разборкі

можна смела паставіць на першы радок спісу галоўных падзей адыходзячага года. Яны будуць мець доўгайграючы наступствы, якія сёння немагчыма пралічыць.

22 сакавіка 2002 года на выніковым пленарным пасяджэнні пастаянна дзеючага семінара кіруючых работнікаў рэспубліканскіх і мясцовых дзяржаўных органаў АП зрабіў прарочую заяву. Цытую: «Усё, што сёння

да індустрыяльнай. За гэту своеасаблівае грамадства заплаціла мільёнамі жыццяў. Сёння забароны на заняткаў прадпрыемстваў фармальна знятыя, і таму АП даўно ўжо нікога не здзіўляе заклікамі стымуляваць прыватную дзелавую ініцыятыву. Нешта ў гэтым напрамку нават робіцца.

Мэйнстрым першай паловы XXI стагоддзя — гэта пераход ад індустрыяльнай эканомікі да постінду-

вядзе, добра відаць на прыкладзе беларускай АЭС. У 2018 годзе стала канчаткова зразумела, што ўсе горшыя асцярогі наконт яе будаўніцтва (у першую чаргу, асцярогі эканамістаў) пачынаюць спраўджвацца.

За прынятае бюракратамі рашэнне коштам у 10 мільярдаў долараў расплачвацца, як заўсёды, давядзецца насельніцтву, і першы плацеж ужо не за гарамі. Пры любым развіцці падзей ён павінен быць зроблены не пазней за 1 красавіка 2021 года.

Пра тое, што насельніцтва ўрэшце заўсёды плаціць за ўсё, нагадаў 20 снежня старшыня праўлення Нацыянальнага банка Беларусі Пётр Калаур. Ён ахарактарызаваў «падатковы манеўр» Расіі як выклік, «на які ўсім грамадзянам Беларусі (вылучана. — С.Н.) трэба адказаць годна».

Усё правільна. Гэта рашэнні ў нас прымаюцца ў Палацы Незалежнасці, а адказваць за іх рэалізацыю даводзіцца ўсім грамадзянам.

Адкуль узятася розніца?

Снежань апынуўся бурным не толькі для тых, каму выпала шчасце жыць і працаваць у Саюзнай дзяржаве. Моцна не пашанцавала амерыканцам. З пачатку месяца біржавы індэкс S&P 500 упаў на 11,6%. Гэта горшы вынік для фондавага рынку ЗША

з часоў самых цяжкіх гадоў Вялікай дэпрэсіі, піша «Financial Times».

Услед за біржавымі індэксамі ўніз пайшлі і цэны на нафту. А цэны на нафту — гэта наша ўсё. 3 кастрычніцкага піку ў 85,6 долара за барэль расійская нафта патаннела да 53,6 долара за барэль да канца года. Калі так пойдзе і далей, то ад планаў АП на 2019 год мала што застанецца.

Але ўсё адносна. Мінулы год, тым не менш, можна лічыць паспяховым. Сярэднегадавая цана на нафту Urals з 53 долараў за барэль у 2017 годзе вырасла да 71 долара ў 2018-м (+34%), што і стала галоўнай прычынай росту беларускай эканомікі ў студзені-кастрычніку на прстойныя па сусветных мерках 3,5%. Пры гэтым уклад нафтапрадуктаў у экспарт склаў 22%.

Прычыны, якія прымуслі АП нарошчваць рэальныя даходы насельніцтва і заробатную плату стаханавіцкімі тэмпамі ў 2018 годзе так і не былі раскрытыя. Да піку электаральнай «вакханаліі» яшчэ каля двух гадоў. Ва ўмовах фінансавай нявызначанасці лагічна было б папаўняць перадвыбарчую скарбонку, а не ладзіць атракцыён «нечуванай шчодрасці». Але што зроблена, тое зроблена, і без чарговай порцыі расійскіх датацыі рост даходаў і заробкаў у надыходзячым годзе можа змяніцца падзеннем.

Незалежныя СМІ ў Беларусі і Расіі адрэагавалі на чарговы ўсплёск эмацыйных заяў АП каментарамі натэму «Крэмль рыхтуецца да паглынання Беларусі». У прыватнасці, экс-дарадца расійскага прэзідэнта Андрэй Іларыёнаў, аналізуючы снежаньскую прэс-канферэнцыю Уладзіміра Пуціна, вылучыў наступнае выказванне: «Зусім яшчэ нядаўна думалі, што і краіны такой больш няма, а, аказваецца, ёсць, і трэба з ёй лічыцца. А 160 мільёнаў у нас пражывае, гэта ж не проста хацелкі нейкія кіраўніцтва краіны, гэта інтарэсы народа, якія мы абараняем. Абараняем акуратна, дарэчы кажучы, без усялякага хамства, спакойна, стрымана. Але робім сваю справу і будзем рухацца далей у гэтым кірунку».

Насельніцтва Расіі на 1 лістапада 2018 года складала 146,8 мільёна чалавек. Адкуль жа ўзяліся 160 мільёнаў? Да выпадковай агаворкі не падобна. Параўноўваючы на прэс-канферэнцыі патэнцыял Расіі і НАТО, Пуцін супрацьпаставіў 146 мільёнам расіян 600 мільёнаў жыхароў краін НАТО.

Атрымліваецца, што колькасць насельніцтва Расіі не супадае з колькасць тых, каго «мы абараняем». Ларыёнаў тлумачыць розніцу ў 13 мільёнаў чалавек наступным чынам:

Беларусь — 9,5 мільёна чалавек.

ДНР — 2,3 мільёна чалавек.

ЛНР — 1,5 мільёна чалавек.

Паўднёвая Асеція — 0,05 мільёна чалавек.

Лагічна? Лагічна. Пераканаўча? Не вельмі. Тым не менш праігнараваць разлік экс-дарадцы было б неразумна.

Ці дойдзе ў 2019 годзе справа да абароны інтарэсаў беларусаў расійскімі «зьялёнымі чалавечкамі»? Знайсці сцвярдзальны і адначасова лагічны адказ на гэта пытанне ў мяне не атрымліваецца, з якога б боку (эканамічнага, палітычнага, сацыяльнага), я б ні заходзіў. Але з гэтага не вынікае, што мая логіка супадае з логікай Крэмаля. Рэкамендую перачытаць выказванне Пуціна. Яно заканчваецца запэўніваннем, што «мы» (Крэмль) «робім сваю справу і будзем рухацца далей у гэтым кірунку».

Вынікі 2018: Выжыць нягледзячы ні на што

Таццяна ЛІСІЧЭНКА

Эканоміка Беларусі жыве паводле Курта Ванегута, які пісаў, што галоўнае дасягненне чалавецтва ў тым, што, нягледзячы на ўсё самазнішчэнне і самаразбуральнасць, яно «жыве і плануе выжыць надалей». І гэта, пэўна, самы вялікі плюс — як чалавецтва ў цэлым, так і беларускай эканомікі ў прыватнасці.

Што ж да эканамічных вынікаў года — яны не вельмі суцяшальныя. Але калі яны былі суцяшальныя?

Перамовы з Масквой

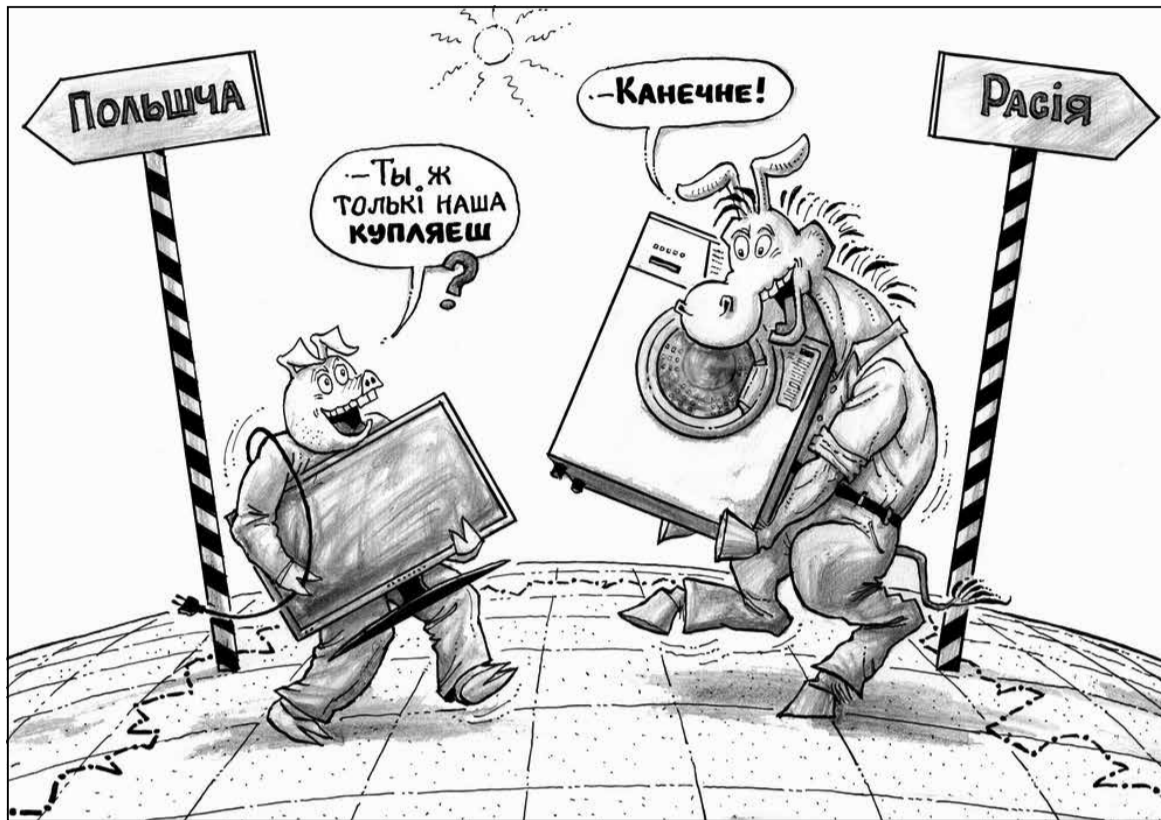
Глобальная спрэчка Лукашэнкі з Пуціным канонт «падатковага манеўру» Расіі — гэта, бадай, самы свежы прыклад таго, што можна назваць правалам у беларускай эканоміцы.

Канешне, можна шмат казаць пратое, што Расія ў аднаасобным парадку парушыла «правілы гульні». Па-першае, пералічэнне ў беларускі бюджэт экспартных пошлін на нафту (яны знікаюць з увядзеннем «падатковага манеўру»), прадугледжвалася дамовай пра Еўразійскую эканамічную супольнасць. Па-другое, менавіта па настоянні Расіі стварэнне адзінага рынку энергасурсаў было перанесенае «да 2025 года». Каб не гэтае патрабаванне, уступленне ў дзеянне міжнароднай дамовы аб фарміраванні агульнага электраэнергетычнага рынку ЕАЭС павінна было адбыцца ў 2019 годзе — то бок амаль зараз. Пра гэта, у прыватнасці, казаў чалец калегіі (міністр) па энергетыцы і інфраструктуры ЕЭК Таір Мансураў у 2015 годзе.

Можна доўга разбірацца, хто каму вінен, — і гэтым, безумоўна, будуць шмат займацца ў наступным годзе. Але сам факт скандалу прадэманстраваў адно — вельмі вялікую эканамічную ўразлівасць «беларускай мадэлі развіцця». Канешне, некалькі соцень мільёнаў долараў на год на дарозе не валяюцца, але... Пабачыўшы гэтую істэрыю, Расія зразумела, як для нас важныя гэтыя грошы. І ў яе з'явіўся дадатковы рычаг шантажу беларускага кіраўніцтва.

Урад і Румас

У гэтым годзе ў Беларусі змяніўся ўрад — прынамсі, яго эканамічны блок. Кіраўніком ураду быў прызначаны «рыначнік» Сяргей Румас. На яго, як на чалавека з «рыначным» складам мыслення, ускладаліся даволі вялікія надзеі. Аднак яны не спраўдзіліся. «Рыначнікі» на чале з Румасам працягнулі такую заганную практыку, як дзяржпад-

трымка стратных прадпрыемстваў (замест іх прыватызацыі), дзяржфінансаванне не менш стратнага АПК, і гэтак далей.

Чаму так адбылося? Проста таму, што эканомікай, як і ўсім у краіне, кіруе не Румас. Ён, на жаль, ператварыўся ў «хлопчыка для біцця», сведчаннем чаму была адносна нядаўняя (напрыканцы лістапада) сумесная справаздача ўрада, Нацбанка і Мінгарвыканкама па папярэдніх выніках 2018 года і планах на 2019-ты. Па словах Лукашэнкі, «уряд спрабуе плаўна абысці і праблему неэфектыўных прадпрыемстваў, якую міністры, дый губернатары, прывыклі закрываць бюджэтнымі грашыма», а праца па стварэнні лепшых умоў для інвестыцый «патанае ў агульных развагах і нейкай бюракратыі». Дасталася новаму складу Саўміна і за «атрыманую ў спадчыну ад папярэдняга складу ўрада», «беспрынцыповасць у выкананні даручэнняў кіраўніка дзяржавы». У прыватнасці, за ліст ад Сяргея Румаса «з просьбай зняць з кантролю ўсё і ўся, амаль паўсотні даручэнняў як зробленыя, хоць да іх выканання далёка».

Такім чынам, з аднаго боку. Лукашэнка адкідае прапановы Румаса, а з іншага — крытыкуе яго за тое, што ён «нічога не робіць».

Самае вялікае расчараванне — што Румас пры гэтым маўчыць.

«Па пяцьсот»

З аднаго боку, банкаўская сістэма працуе даволі добра. Афіцыйная гадавая інфляцыя амаль на 100 працэнтаў укладзецца ў спрагназаваныя паказчыкі. Курс валют застаюцца больш-менш стабільнымі — нават калі ўзнікае нейкая турбулентнасць на расійскіх рынках. Улады ўстрымліваюцца ад звыкллага нам сцэнару дэвальвацыі, хаця, можа, і хацелася б такім чынам «падняць» экспарт прадукцыі.

Але... Хто цягнуў за язык таго ж Румаса казаць, што «сярэдні

зарабак у верасні дасягне 1000 рублёў і больш зніжацца не будзе»? У выніку вераснёўскі зарабак не вырас, а нават упаў. За кастрычнік Белстат казаў, што намінальны налічаны зарабак склаў 999,7 рубля па краіне. Але «намінальны налічаны зарабак» — гэта зарабак без уліку падаткаў і збораў. Рэальны — ніжэйшы.

Нават калі ўлады дэманстравалі «нагоняць» тысячу рублёў заробку ў сярэднім у снежні, гэта не будзе лічыцца дасягненнем. Каб мы ў гэты паверылі, такі зарабак павінен пратрымацца хаця б паўгода. Ужо былі перыяды, калі ў адным месяцы ён перасягаў за пяцьсот», а потым рэзка падаў.

І наўрад ці гэты паказчык будзе дасягнуты ў будучыні. Першы намеснік міністра фінансаў Юрий Селіверстаў, прадстаўляючы ў парламенце праект закона аб рэспубліканскім бюджэце на наступны год, сказаў, што сярэдні зарабак бюджэтнікаў у Беларусі прадугледжаны да 810 рублёў.

Ён гэта прадставіў як «рост заробкаў». Але TUT.BY адзначыў, што ў мінулым годзе ўрад таксама агучваў планы, што да канца 2017 года ў бюджэтных арганізацыях будуць зарабляць у сярэднім па 800 рублёў. У выніку ў бюджэтных арганізацыях намінальная налічаная сярэднямесячная зарплата ў 2017 годзе склала 618,7 рубля, у снежні мінулага года — 769,4 рубля. Намінальная. Не рэальная.

Няспраўджаныя спадзяванні

Напрыканцы 2017 года Аляксандр Лукашэнка падпісаў два маштабныя дакументы. Гэта былі дэкрэт №7 аб развіцці прадпрыемства і дэкрэт №8 аб развіцці лічбавай эканомікі. На іх ускладаліся вельмі вялікія спадзяванні, якія пакуль не спраўдзіліся.

Прычым, дэкрэт пра прадпрыемства не спраўдзіўся ў такой ступені, што кіраўнік

Можна доўга разбірацца, хто каму вінен, — і гэтым, безумоўна, будуць шмат займацца ў наступным годзе. Але сам факт скандалу прадэманстраваў адно — вельмі вялікую эканамічную ўразлівасць і залежнасць «беларускай мадэлі развіцця»

прадпрымальніцкай арганізацыі «Перспектыва» Анатоль Шумчанка на сустрэчы ў снежні гэтага года заявіў: «Нас мэтанакіравана знішчаюць». І зноў — праблема ў ЕАЭС. Расія не выконвае нормы гэтай арганізацыі — прынамсі, не дае накладных дакументаў. А беларускіх прадпрымальнікаў, якія возяць рэчы з Расіі, прымушаюць такія дакументы мець. Канешне, кантралюючыя органы адмовіліся ад канфіскацыі тавару, але, з-за адсутнасці накладных, пакінулі канфіскацыю ад рэалізаванай выручкі да 50 працэнтаў, кажа Шумчанка. А калі такая накладная не адна?

Акрамя таго, набыла моц пастанова, згодна з якой арандатарам (чыгтай — камерсантам у любой гандлёвай кропцы) трэба пакрываць, акрамя арэнднай платы і камунальных плацяжоў, яшчэ і незразумелыя «выдаткі на ўтрыманне будынку». Што ў гэтым панаце ўваходзіць, невядома. У выніку кошт «камуналкі» для прадпрымальнікаў вырас (месцамі, бо кожны вылічвае гэта па-свойму) у 14 разоў, і бізнес-саюзы нават вымушаныя былі звярнуцца з гэтай нагоды ва ўрад і Адміністрацыю прэзідэнта.

Што ж да дэкрэту №8 — Сінявокая думала пра блокчэйн, крыптавалюты, і іншае. Але

«крыпта» (як, дарэчы, папярэджвалі многія) сталася «пірамідай», і зараз «майніць біток» (здабыць біткойн), пасля яго падзення на рынках, папросту нявыгадна. За 9 месяцаў 2018 года рэзідэнтамі Парку высокіх тэхналогій сталі каля 200 новых кампаній. Але мы пакуль не бачым іх дзейнасці «ў наяўнасці». Прынамсі, дагэтуль даведку пра заробак у «адно акно» даводзіцца дасылаць поштай (папяровай) ці прыносіць асабіста. З дамовамі і іншымі дакументамі дзяржоргану — тое ж самае: «Раздрукуйце ў двух экзэмплярах, падпішыце і прыносьце нам».

Далёка, вельмі далёка нам да лічбавай краіны і галасавання па e-мэйле.

Што спрацавала

А вось што было добра для эканомікі і іміджу краіны — гэта беларускі «бязвіз». Толькі праз Нацыянальны аэрапорт у Мінску без аічыннай візы прайшлі 179 тысяч турыстаў, паведаміў намеснік міністра спорту і турызму Міхаіл Кравец.

Пяцідзённы безвізавы рэжым для грамадзян 80 краін быў уведзены з 12 лютага 2017 года. З 27 ліпеня 2018 года «бязвіз» быў падоўжаны да 30 дзён.

Больш за ўсё іншаземцаў праз Нацыянальны аэрапорт Мінск па безвізавым уездзе прыехала за гэты час з Германіі — больш за 28 тысяч, з Польшчы — больш за 16 тысяч, Італіі — больш за 15 тысяч, Вялікабрытаніі і ЗША — прыкладна па 12 тысяч.

Бязвізавым уездам у Гродна і ў беларускую частку Аўгустоўскага канала з кастрычніка 2016 года скарысталіся больш за 134 тысячы турыстаў. Бела-вешскую пушчу і турысцка-рэкрэацыйную зону «Брэст» са студзеня гэтага года наведалі больш за 15 тысяч чалавек.

Гэта паказвае вялікі беларускі турыстычны патэнцыял. І, адпаведна, — грошы і імідж краіны. Аднак пакуль 30-дзённым «бязвізам» можа карыстацца толькі ў Нацыянальным аэрапорце. Чаму так? Незразумела. Але зразумела, што такія варыянты трэба пашыраць.

У цэлым вынік года такі: беларуская эканоміка не жыве — выжывае. Для таго, каб яна жыла, патрэбныя істотныя змены правілаў гульні. І найперш нават не ў эканоміцы — у палітыцы. Патрэбнае прыняцце нармальнага зразумелых законаў пра абарону інвестыцый, пра прыватызацыю, пра нармальную судовую сістэму, якая б абараняла інвестараў і прадпрымальнікаў. Патрэбная самастойная дзейнасць урада і, не пабаюючы гэтага слова, спраўдны падзел уладаў на выканаўчую, заканадаўчую і судовую. І трэба ўрэшце неяк злезці з расійскай «нафтагазавай іглы».

Карацей, патрэбныя сістэмныя перамены. Хворага прастудай выратуюць пігулкі, але мы ўжо ў тым стане, што нам дапаможа толькі хірургічнае ўмяшанне.

Панскія кілеры, «легіён смерці» і стрыжка святароў

Аляксандр КУР'ЯНОВІЧ

У снежні 1940 года ў Заходняй Беларусі ўпершыню выбіралі мясцовыя органы савецкай улады. Прапануем вам пазнаёміцца з некаторымі асаблівасцямі перадвыбарчай кампаніі.

Комплекс надзвычайных палітычных, сацыяльна-эканамічных і культурных захадаў бальшавіцкай улады ў Заходняй Беларусі пасля ўключэння яе ў склад Савецкага Саюза і далучэння да Беларускай ССР гісторыкі і публіцысты правамерна называюць «саветызацыяй». Адною з яе неад'емных частак стала правядзенне выбарчых кампаній, якія мусілі засведчыць перамогу «непарушнага блока камуністаў і беспартыйных». Гэта павінна было пераканаць заходнебеларускае шматмільённае насельніцтва, якое больш за паўтара дзясятка гадоў жыло ў цалкам адрозных ад бальшавізму палітычных і сацыяльна-эканамічных умовах, у перавазе прынцыпова іншай грамадскай мадэлі на сацыялістычных пачатках, а таксама істотна павысіць легітымнасць савецкай улады.

Замацаваць савецкую ўладу

12 кастрычніка 1940 года Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР выдаў указ аб правядзенні выбараў у абласныя, раённыя, гарадскія, сельскія і пасялковыя Саветы працоўных у пяці заходніх абласцях рэспублікі: Баранавіцкай, Беластоцкай, Брэсцкай, Вілейскай і Пінскай. Паводле ўказа, выбарчая кампанія павінна была стартаваць 15 кастрычніка 1940 года.

У выбарчую кампанію ўключалася вялізарная колькасць кандыдатаў: у мясцовыя органы ўлады належала накіраваць каля 42 тысяч чалавек.

Аналагічная кампанія была праведзена ва ўсходніх абласцях БССР у канцы снежня 1939 года. Гэты вопыт трэба было выкарыстаць і ў Заходняй Беларусі.

У заходнім рэгіёне савецкая ўлада адносна добра валодала грамадска-палітычнай сітуацыяй: тут былі праведзеныя дзве буйныя палітычныя кампаніі: выбары ў Народны сход Заходняй Беларусі ў кастрычніку 1939 года і выбары ў Вярхоўны Савет СССР і БССР у сакавіку 1940 года.

Выбары 15 снежня 1940 года павінны былі прайсці паводле адпаведнага Палажэння, якое было зацверджана яшчэ 27 ліпеня 1939 года.

У сувязі з уключэннем Заходняй Беларусі ў склад СССР і далучэннем яе да БССР чацвёртая сесія Вярхоўнага Савета Бе-

Перадвыбарчы сталінскі плакат на беларускай мове. Крыніца: «Звязда», снежань 1940 года

ларускай ССР 27 красавіка 1940 года ўнесла ў Палажэнне змены і дапаўненні. У прыватнасці, для заходніх абласцей былі вызначаныя нормы па выбарах дэпутатаў у абласныя Саветы. Так, дэпутат ад Баранавіцкай і Беластоцкай абласцей абіраўся не менш чым ад 15 тысяч чалавек. За Вілейшчынай і Брэсцкай была замацавана іншая норма — не менш як 12 тысяч. А вось у Пінскай вобласці дэпутат абласвета абіраўся не менш як 10 тысячамі грамадзянаў.

Само Палажэнне знешне выглядала даволі дэмакратычна. Адсутнічалі ўсялякія перашкоды вылучацца па сацыяльных, рэлігійных, нацыянальных і іншых прыкметах. Галасаванне абвешчалася роўным таемным. У двухтыднёвы тэрмін прадугледжваўся другі тур галасавання. У дзень выбараў на выбарчым участку забаранялася агітацыя за кандыдата. Існавала і крымінальная — да трох гадоў турмы — адказнасць за фальсіфікацыю выбараў.

1 лістапада 1940 года на конт артыкула 69 Палажэння (там прапісвалася працэдура выстаўлення кандыдатаў) былі прыняты спецыяльны ўказ Прэзідыума Вярхоўнага Савета. Паводле яго, у сельскіх раёнах Заходняй Беларусі (калектывізацыя шмат у якіх раёнах «буксавала») права выстаўлення кандыдатаў атрымлівалі агульныя сходы сялян па вёсках (у адрозненне ад мясцовых выбараў ва ўсходніх абласцях,

радак выстаўлення кандыдатаў, парадак галасавання, вызначэнне вынікаў выбараў).

План уяўляў банальныя камуністычныя сентэнцыі: БССР — несакрушальны фарпост сацыялізму на заходніх рубяжах, панская Польшча — турма народаў і г.д.

Небывалы комплекс арганізацыйных захадаў

Сярод арганізацыйных захадаў на першым месцы было стварэнне выбарчых акруг, камісій і ўчасткаў. У кожнай вобласці ў складзе 11 чалавек (старшыня, намеснік, сакратар і 8 чальцоў) былі створаны камісіі па выбарах у абласныя Саветы.

У Валожынскім раёне Баранавіцкай вобласці, напрыклад, былі створаны 4 акругі па выбарах у абласны Савет, 60 акруг — па выбарах у раённы Савет і 477 — па выбарах у сельскія і пасялковыя Саветы.

Прэзідыум Вярхоўнага Савета зацвердзіў і формы выбарчых бюлетэняў, якія адрозніваліся колерамі. Бюлетэні па выбарах у гарадскія, сельскія і пасялковыя Саветы мелі белы колер, у раённыя Саветы — светла-блакітны, у абласныя — светла-зялёны.

Бадай, адным з самых вялікіх арганізацыйных захадаў бальшавікоў стала складанне спісу выбаршчыкаў. На гэтую справу кідаліся салідныя людскія і адміністрацыйныя рэсурсы.

Напрыклад, у Беластоку спіс выбаршчыкаў складалі ажно 500 чалавек. Як правіла, гэта былі адукаваныя людзі: настаўнікі, лекары і інш. Складанне спісу ўяўляла вельмі працаёмкую працэдуру. Трэба было правяраць дамавую кнігу, гутарыць з упраўдамамі і самому абыходзіць кватэры. Таму не дзіўна, што са спісам выбаршчыкаў узніклі праблемы: у шэрагу месцаў спісы не былі складзеныя ў належны тэрмін (іх мусілі вывесіць за 35 дзён да выбараў, 12 лістапада), самі спісы ствараліся неахайна, прапускараліся дамы і вуліцы, самі грамадзяне часта не ўносіліся ў спісы.

Камічная гісторыя здарылася з жыхаром Брэста Фанабэрыям

Носхам Шлёмавічам. У спісе выбаршчыкаў ягоны год нараджэння значыўся пад лічбай 1992. У Баранавічах па 9-м выбарчым участку былі прапушчаны прозвішчы ажно 43-х выбаршчыкаў.

Прапагандысцкая істэрыя

Цэнтральныя газеты «Советская Белоруссия» і «Звязда» стварылі спецыяльную рубрыку «Выбары ў заходніх абласцях БССР» і раз-пораз выстрэльвалі перадавіцамі кштальту «Па-баявому завершыць падрыхтоўку да дня выбараў». Адпаведна павінны былі дзейнічаць і мясцовыя газеты. У барацьбу ўключыліся польскамоўныя выданні «Штандар вольнасці» і «Вольна праца».

У шэрагу населеных пунктаў пракацілася хваля мерапрыемстваў. У Брэсцкай вобласці з 15 па 20 кастрычніка адбылося 895 мітынгаў і 1974 сходы, на якіх прысутнічалі 353 974 чалавекі, а выступілі звыш 4 тысяч чалавек. Па-за законам абвешчаліся патэнцыяльныя ворагі народа. Працоўны Брэсцкага спіртагарэлачнага завода Карпук заявіў, што класавая пільнасць падчас выбараў павінна быць у дзесяць разоў мацней.

Прадпрыемствы бралі на сябе абавязацельствы па павелічэнні выпуску прадукцыі. Напрыклад, калектыў тютунёвай фабрыкі ў Гродне абвясціў даць звыш плана 105 тон прадукцыі і пры гэтым эканоміць 15% паліва.

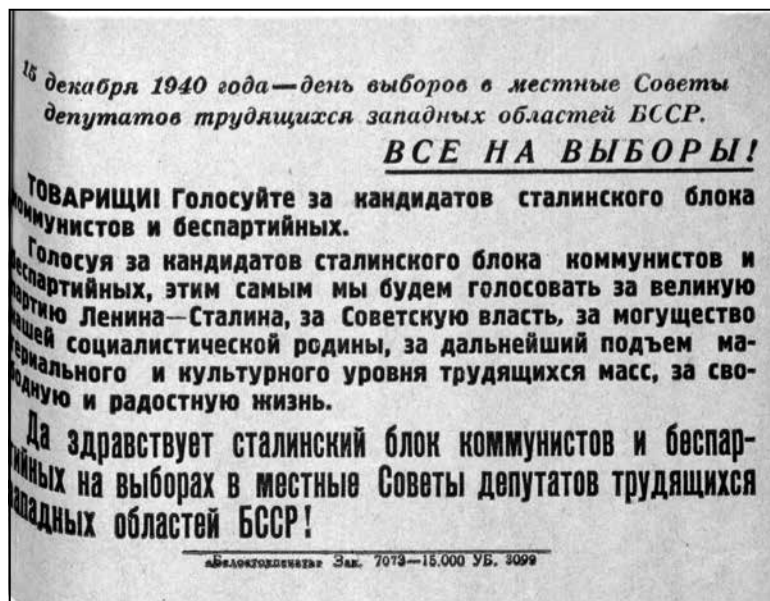
13 лістапада 1940 года сакратар ЦК ЛКСМБ Яфройкін дакладваў у ЦК КП(б)Б аб тым, што з моманту абвешчэння даты выбараў камсамольска-моладзевы цэх Гродзенскага піваварнага завода перавыконвае план на 132% штодня.

Ударым аўтапрабегам!

На падтрымку выбараў савецкія ўлады адкамандавалі тысячы сталінскіх агітатараў. Усяго па пяці абласцях было задзейнічана 66 967 агітатараў. Камуністы стварылі 41 493 кружкі па вывучэнні сталінскай Канстытуцыі 1936 года і Палажэння аб выбарах, у якіх узялі ўдзел 1 248 505 выбаршчыкаў.

Актыўна дзейнічалі так званыя агітбрыгады. У перыяд кампаніі, напрыклад, толькі ў Вілейскай вобласці 59 такіх брыгадаў здзейснілі каля 200 выездаў. У Пінскай вобласці палітыку партыі і ўрада падчас перадвыбарчай кампаніі ажыццяўлялі 267 агіткалектываў і 6 тысяч агітатараў.

У некаторых выпадках улады праяўлялі крэатыў і вынаходлівасць, арганізавалі вела-і аўтапрабегі (Столін—Беражное, Пінск—Драгічын). На маршруце Пінск—Драгічын было 19 аўтамабіляў.

Перадвыбарчы сталінскі плакат на рускай мове. Крыніца: Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь

Літаратурная Беларусь

Выпуск №12 (148)
(снежань)

Змест

НАВІНЫ: літаратурна-грамадскае жыццё снежня.....с. 2
ЮБІЛЕЙ: нарыс-эсэ Васіля ЖУКОВІЧА да 100-годдзя Фёдара ЯНКОЎСКАГА.....с. 3
ГУТАРКА: Данута БІЧЭЛЬ пра Ніну МАЦЯШ.....с. 4
ПАЭЗІЯ: вершы Вольгі МІКАЛАЙЧЫК і Вадзіма КОРАНЯ.....с. 5
ШКАЛЯРЫЙ: новыя старонкі другой часткі кнігі «Айчына. Маляўнічая гісторыя» Уладзіміра АРЛОВА і Паўла ТАТАРНІКАВА.....с. 6–7
ПАЭЗІЯ: вершаваная нізка «Паміж прабелаў» Віктара СЛІНКІ.....с. 8
СВЕТ: навіны літаратурнага замежжа.....с. 9
ПЕРАКЛАД: «Запаленыя свечкі» – апавяданні Бэлы ШАГАЛ...с. 10–11
НОВЫ ГОД: «Фігуркі на Каляды» Вольгі РОПАТ.....с. 12

КУЛЬТУРНА-АСВЕТНІЦКІ ПРАЕКТ

Грамадскага аб'яднання «Саюз беларускіх пісьменнікаў» і «Новага Часу»

lit-bel.org

novychas.by

Процістаянне рамантыкаў і рэалістаў, або што матывуе беларускую крытыку?

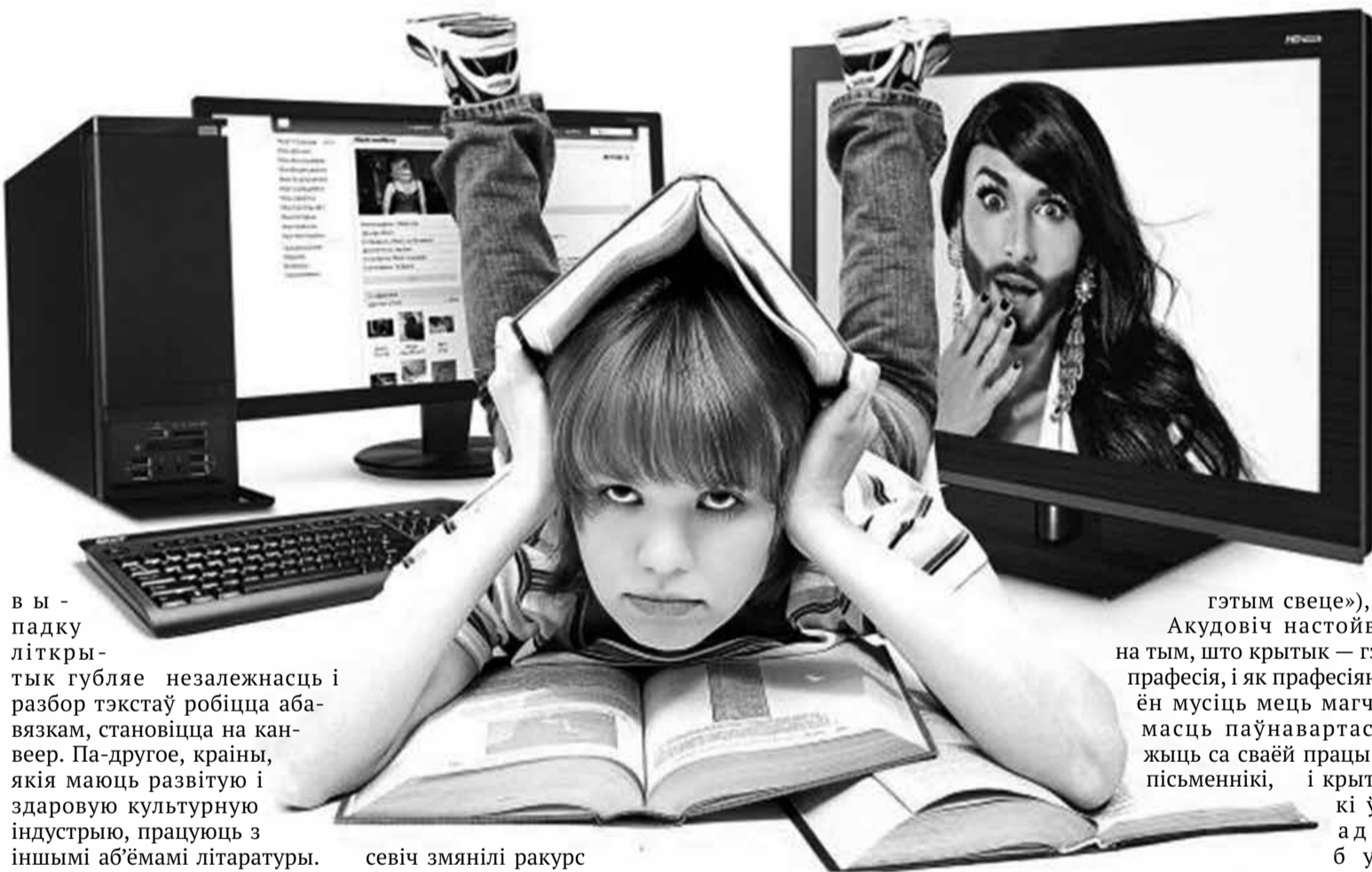
Беларускі інтэлектуал любіць тройцу. Пасля дыскусіі, прысвечанай новай, «папулярнай» хвалі беларускай літаратуры і прыватнага джазу Максіма Жбанкова ў кнігарні «Логвінаў» сабраліся людзі, гатовыя паразважаць, чаму беларуская літаратурная крытыка «не працуе».

Дыскусію арганізавалі Саюз беларускіх пісьменнікаў і Беларускі Калегіум. Вядоўцамі былі Ціхан Чарнякевіч і Ігар Бабкоў.

Сцісла праблему акрэслілі так: «Крытыка ёсць ці крытыкі няма? Літаратура мае ў ёй патрэбу, ці крытыка мае патрэбу ў літаратуры? На першы план выходзяць стракатыя рэкламныя агляды, «дзясяткі найлепшых», рэпублікацыі пастоў у сацсетках. Крытычны тэкст дрэйфуе ці то ў літаратуразнаўчы аналіз, ці то ў публіцыстычную нататку. Якім чынам мусіць бытаваць крытыка цяпер і ці патрэбна ствараць пляцоўку для яе/іх гуртавання?»

Найпершае пытанне: што такое літаратурная крытыка? Кампаньён літаратуры, абслуга ці асобны від мастацтва?

Іранічны Валянцін Акудовіч адпачатку зазначыў, што пра неіснаванне літкрытыкі ў Беларусі пісаў яшчэ дваццаць гадоў таму. З таго часу некалькі разоў падымаўся вэрхал пра сакральную адсутнасць. Калі нечага так доўга няма — гэта паказальна. Спадар Валянцін увёў у дыскусію панятка «спакушальніка». Што матывуе крытыка? Паводле Акудовіча, галоўны спакушальнік той, у каго ёсць грошы. Калі праца будзе аплочвацца належна, уласна крытычных тэкстаў стане больш. Схема да болю простая: не існуе попыту на літкрытыку — і яе «няма». Згадалі працу крытыкаў Заходняй Еўропы, дзе існуе культурная індустрыя. Буйныя выдавецтвы надзвычай зацікаўлены ў крытыцы, а шматлікія выданні маюць такую штатную адзінку, як літкрытык. У такім стане рэчаў, аднак, ёсць свае адмоўныя моманты: па-першае, у такім

Фота Таццяны Шаўцовай

выпадку літкрытык губляе незалежнасць і разбор тэкстаў робіцца абавязкам, становіцца на канвеер. Па-другое, краіны, якія маюць развітую і здаровую культурную індустрыю, працуюць з іншымі аб'ёмамі літаратуры. Тут размова можа ісці пра тысячы новых раманаў штомесяц. Ідэал — у недасяжнай залатой сярэдзіне, паміж канвеернай вытворчасцю ды забяспечанасцю літкрытыка на Захадзе і галоднымі менестрэлямі ў «роднай старане».

Міхал Бараноўскі вызначыў іншы від «спакушэння» — твор, які зачэпіць, не пакіне абыякавым, стане вымагаць ад крытыка водгуку. Абодва спакушальнікі значныя і мусяць існаваць у працэсе адначасова. Адпаведна ўзнікае пытанне: ці здольная беларуская літаратура спакушаць?

З Ганны Кісліцынай і кнігі «Blonde attack», па меркаванні Бабкова, пачаўся бунт беларускіх крытыкаў: «Яна першая напрыканцы 1990-х паспрабавала змяніць вобраз крытыкаў: не крытыка прыдатак да літаратуры, а наадварот. Літаратура — толькі нагода, каб выйсці ў прыгожай чырвонай сукенцы і расказаць, як я стамілася ад вашых графаманскіх тэкстаў». Калі Кісліцына запачаткавала крытыку-шоў, то наступніцы Лідзія Міхеева і Марыя Марты-

севич змянілі ракурс бачання, перастаўшы расстаўляць эстэтычныя адзнакі. Для іх мастацкі тэкст — нагода для размовы пра грамадства, уласныя перажыванні і г.д. Потым прыйшоў Ціхан Чарнякевіч, для якога «гранічна важна, што крытыка — частка літаратуры, ні ў якім разе ні журналістыкі, філалогіі ці нейкай яшчэ навукі. Калі літаратура — галоўчына аўтара з нагоды рэчаіснасці, то крытыка — тыя ж галоўчынацы, толькі з нагоды літаратурнай рэчаіснасці». Кажучы прасцей, літаратура пераасэнсоўвае рэчаіснасць, крытыка — літаратуру. Наступная ступень — пакаленне «маладой шпаны», якое свядома задзірае ўсіх...

Гэтую прыгожую схему традыцыйна дэканструяваў Валянцін Акудовіч. Ён падкрэсліў: усе яркія асобы з часам зніклі. Атрымаўшы магчымасць пісаць пра што заўгодна пасля заваявання «сацыяльнага капіталу» — не пішучы, ці вельмі рэдка. «Ахвяраваць уласнаю творчасцю на тое, каб пісаць пра чужую прозу-паэзію, — на гэта мала хто пойдзе. Ніхто да гэтага не гатовы».

Калі ўлічыць, што крытык як прафесія ў нас не каціруецца і попыт на гэты від мастацтва малы, мы прыйдем да чарговага пытання: чаму літаратурная крытыка існуе, нягледзячы на ўсе праблемы?

У Івана Новіка маецца адказ асабістага кшталту: «У мяне цудоўная ідэнтычнасць — я філосаф. І я пішу для сябе, бо не магу без таго абысціся». Пра залежнасць ад прагі мыслення казаў Ціхан Чарнякевіч: «Трэба дачакацца эмоцыі, калі цябе пакліча кніга, калі ты падумаеш, што яе зразумеў, і пачаць разважаць. І ты атрымліваеш ад гэтага неверагодны кайф, які значна важнейшы за грошы. Думаю, гэты кайф мае чыста пісьменніцкія карані». Немалую ролю адыгрывае самаідэнтычнасць крытыка, сувязь з літаратурнай традыцыяй.

Увогуле, гэтая дыскусія сталася процістаяннем рамантыкаў і рэалістаў. Калі Бабкоў бачыць крытыку ў ідэалістычным ключы («не імкненне да грошай, славы, прэстыжу, а спроба зразумець, што мы тут робім, у

гэтым свеце»), то Акудовіч настойваў на тым, што крытык — гэта прафесія, і як прафесіянал ён мусіць мець магчымасць паўнаважна жыць са сваёй працы. «І пісьменнікі, і крытыкі ўсе адно б у -

дудзь рабіць сваю справу, здабываючы сродкі на існаванне з іншых крыніцаў. Але гэта не значыць, што такі стан рэчаў — нармальны. Пакуль рамантызм адносна крытыкі будзе існаваць, ніколі крытыка не складзецца ў сістэмную, працаздольную, эфектыўную з'яву. Пакуль і знака няма, што нехта думае, як гэта зрабіць. Пакуль што — адны паэтычныя рэфлексіі».

Самым жыццяздольным шляхам пры такім стане рэчаў паўстае праца наўпрост з аўдыторыяй, для чаго сеціва дае бязмежныя магчымасці. А вось секцыі крытыкі ў пісьменніцкіх саюзах ды іншыя фармальныя аб'яднанні — абсалютна мёртвы кантэкст, які ўжо ніколі не адродзіцца.

І вельмі важна ствараць асяродак. «Калі ў нас ёсць прыўкрасныя крытыкі, ім трэба казаць пра гэта сёння, а не пісаць лісты на магільку,» — кажа Ігар Бабкоў.

Не трэба з усім пагаджацца — здаровая дыскусія заўжды патрэбная. Як неабходны дыялог, каб ведаць, што нехта яшчэ ў гэтай прасторы ёсць...

Наста Грышчук

Снежаньская Рада СБП

У культурніцкай прасторы «Тартак» на вуліцы Магілёўскай прайшло заключнае ў 2018 годзе паседжанне кіроўнага органа ГА «Саюз беларускіх пісьменнікаў».

У праграме было некалькі важных пунктаў, сярод якіх — уганараванне лаўрэатаў Літаратурнага конкурса «Экслібрыс», які сёлета быў прысвечаны знакавай падзеі — 100-годдзю абвешчэння незалежнасці Беларускай Народнай Рэспублікі.

Дыпламам I ступені быў уганараваны Зміцер Астроўскі, дыпламам II ступені — Андрэй Кулеш, дыпламам III ступені — Яўген Аснарэўскі. Заахвочвальныя дыпламы журы прызначыла Марыя Шэбанец і Паўла Бракава.

Другім, не менш важным пытаннем паседжання было прыняцце новых сябраў арганізацыі. Пасля прадстаўлення кандыдатаў старшынёй Прыёмнай камісіі СБП Аксанаі Спрычан, сябры Рады таёмна прагаласавалі і прынялі ў сябры ГА «Саюз беларускіх пісьменнікаў» Васіля Герасімчыка, Алеся Замкоўскага, Міколу Канановіча і Тацяну Яцук.

Завершылася паседжанне абмеркаваннем дзейнасці абласных філій ГА «Саюз беларускіх пісьменнікаў» і пытанні падрыхтоўкі рэгіянальных літаратурных альманахаў.

Прэмія «Ганаровы грамадзянін Цэнтральнай Еўропы»

Першай лаўрэаткай новай прэміі, якая ўручаецца за ўнёсак у развіццё дэмакратыі і грамадзянскай супольнасці, стала Святлана Алексіевіч.

Узнагарода заснаваная сёлета Цэнтральнаеўрапейскім форумам (CEF) — міжнароднай арганізацыяй, якая існуе 10 гадоў. У кансультаўную Радую ўваходзяць такія вядомыя інтэлектуалы, як Адам Міхнік (Польшча), Міклаш Харасці (Вугоршчына), Славенка Дракуліч (Харватыя), іншыя еўрапейскія дзеячы культуры і палітыкі.

«Ваша прысутнасць на цырымоніі — гонар для народа маёй краіны», — напісаў у запрашаль-

ным лісце прэзідэнт Славацкай Рэспублікі Андрэй Кіска. Ён пры гэтым адзначыў «надзвычайную важнасць справы», якую робіць беларуская пісьменніца.

Цырымонія ўручэння прэміі, прымеркаваная да ўгодкаў падзеяў 1989 года ў Чэхаславаччыне, прайшла ў Браціславе на плошчы Славацкага нацыянальнага паўстання. Падчас цырымоніі быў зачытаны ўрывак з кнігі Святланы Алексіевіч «Час сэканд-хэнд» у славацкім перакладзе.

Прэзентацыя «Панядзелка» Мойшэ Кульбака

Кнігу «Панядзелка» — пераклад з ідышу рамана выдатнага «міжваеннага пісьменніка Беларусі» Мойшэ Кульбака — прэзентавалі ў сталічнай Галерэі TUT.BY.

«З Вільні ў 28-м годзе ён зноў вяртаецца ў Менск. Фактычна гэтае вяртанне каштавала яму жыцця, — сказаў перакладчык Сяргей Шупа. — Пасля таго, як ён быў забіты ў тую

чорную ноч, калі было забіта больш за 100 прадстаўнікоў творчай, палітычнай і грамадскай эліты 29–30 кастрычніка 1937 года, на дваццаць гадоў імя Кульбака было, прынамсі, у гэтай частцы свету, выкраслена з усіх кніг жыцця і смерці».

У міжваеннай Савецкай Беларусі мова ідыш разам з беларускай, польскай і расійскай мела статус дзяржаўнай. На ёй працавала каля трох соцень агульнаадукацыйных школ і некаторыя факультэты ВНУ.

Максім Каўняровіч, gasyja.com

Дагуляюцца, як цяля на вярхоўцы...

(Памфлет)

Здаровы Сэнс адчуваў сябе пагана. Галава трашчала, як пасля перапою. Ён намачыў рушнік і паклаў халоднае на лоб. Маральны стан быў яшчэ горшы: яго самаацэнка імкнулася да нулявога паказчыку.

Ніколі і нідзе яго так не ігнаравалі, як у гэтай адносна невялікай, але амбіцыйнай краіне. Апанавалі сумненні і пытанні. Калі ён неабходны асобным індывідуумам для нармальнага існавання ў сацыюме і сям'і, то чаму з ім не лічацца людзі дзяржаўнага маштабу?

Чым большая ў чалавека паасада, чым вышэй ён узнімаецца па кар'ернай лесвіцы, тым лацвей яму пляваць на ўсе довады З.С. (будзем нашага героя называць скарачана). Здольнасць мысліць канструктыўна і цвяроза знікае. Якую сферу дзейнасці ні вазьмі, паўсюль дзівосы і адсутнасць логікі.

Асабліва ў фінансах. Калі дзяржава ў даўгах, як у шаўках, то чаму яна так раскідваецца грашыма? На першым месцы па затратах, вядома, Мінск. У сталіцы ўсё з барскім размахам. Будуецца, скажам, Вярхоўны суд. Якраз насупраць прэзідэнцкага палаца, велічны і пад неба. Наўрад ці ён будзе лепшы за ўсе астатнія суды. Наб'ецца туды, як семак, юрыстаў і пераносчыкаў папер — з тых, хто «піша і ножкаю калыша». Давядзецца ж запоўніць усе паверхі і кабінеты.

Найбольш сродкаў убухана ў праспект Пераможцаў. Вулічны дызайн ля стэлы перароблівалі разы са тры. На плошчы Дзяржаўнага сцяга ўстанавілі спаруду рэдкай дарагавізна і непатрэбнасці. Называецца яна «Дошка гонару». Уганараваныя павернуты тварам да пустой плошчы (там толькі дзяжурныя мерапрыемствы зрэдзчасу праводзяцца), а да горада — спі-

ною. А на людны праспект «пераможцаў Машэрава» глядзяць чатыры вялізныя экраны — мітусяцца з шалёнай хуткасцю каларовыя карцінкі.

«Для каго «кіно?» — губляецца ў здагадках Здаровы Сэнс. Гандлёвы цэнтр «Замак» далекавата. З ліквідацыяй пешаходнага перахода не стала, натуральна, пешаходаў. А электронныя экраны мільгаюць, ад'ядаюць кавалкі ад бюджэта... Дык яны з картэжу відны, калі чорныя машыны імчацца ў Дразды. А што як кіроўца заглядзіцца? Менш саноўнаму транспарту таксама непажадана сляпіць вочы.

Пару гадоў таму перавярнулі і замянілі тратуарную плітку на ўсіх вуліцах Мінска, незалежна ад ступені яе зношанасці. Жывенька так, шустранька праца ішла... Ведаць бы, пад каго легла гарадское чынавенства, каму хацела дагадзіць, чый рахунак папоўніўся. Адбойнымі малаткамі зліквідавалі навесы на пераходах ля ГУМа, зрабілі новыя, больш адпавядаючыя архітэктурнай стылістыцы. А хто спраектаваў, зацвердзіў ранейшыя — з іх зарплат хоць капейку вылічылі?

Возьмем наземны транспарт. Навучыліся ездзіць яку Германіі — з дакладнасцю да хвіліны, ды чамусьці парабілі здвоеныя рэйсы. Аўтобусы на прыпынкі прыбываюць адначасова, па прынцыпе «мы з Тамарай ходзім парай». Прамежкі паміж рэйсамі доўгія, «пасажырапато» цяплява чакае. Зноў жа, напіхалі электронікі ў пасажырскі транспарт. Ужо ж папярковы талон можна было прабіць проста жалезкай... Камеры відэаназірання ў салонах пацягнулі на кругленькую суму. А галоўнае — навошта яны? На які ляд? Не зайцоў жа — пенсіянераў — высочываць. Хай дзяржава эканоміць на чымсьці іншым, а не на старых людзях.

А грошыкі трэба, вельмі трэба! Медыцына сядзіць без рэагентаў і даўным-даўно не правярае пацыентаў на вязкасць крыві. Бываюць пера-

боі з рэагентамі на праверку гармонаў. На УЗІ сэрца чарга ў паліклініках на некалькі месяцаў. Адна жанчына нядаўна паскардзілася, што чакала два гады. За гэты час можна аддаць Богу душу, і помнік паспеюць паставіць.

Грошай не тое што няма, недзе яны ёсць. У кашальках памерам з сакваж. Хто ў нас адказвае за выкананне бюджэта і расходаванне фінансаў? Правільна, Камітэт дзяржаўнага кантролю. Не было і не будзе там больш талковага кіраўніка, чым Анатоль Тозік. Пры ім камітэт рэальна разглядаў звароты, а не адсылаў іх на месцы да пісцоў-валакітчыкаў.

«Адкрыю я іхні сайт. Пагляджу», — вырашыў пакрыўджаны З.С. і шчоўкнуў мышкай.

Старонка адкрылася. У адраслым радку напісана штось незразумелае: «Руская версія». Руская версія чаго? Напісалі б «Комитет госконтроля» — і ўсё стала б на месца. Што, скажыце, пракантралное ўстанова, якая не здольна кантраляваць сваіх тэхнічных супрацоўнікаў?! А можа справа не ў іх? Беларускай жа версіі няма, ёсць толькі інфармацыя з Вікіпедыі.

Здаровы сэнс аж пахаладзеў ад здагадкі. Скінуў рушнік і забегав па сваім халасцяцкім пакоі. Вось яно што... Не можа быць! Так хутка! Ці не пра гэта прагаварыўся пасля паездкі ў белакаменную рэктар БДУ Андрэй Кароль? Адбываецца сінхранізацыя! То бок няспешнае паглынанне, паўзучая інкарпарацыя.

Перш зраўняем законам мовы, паступова школу перавядзём (дзе яшчэ не пераведзена), падрэжам тым самым карэнне літаратуры (бо хто спажываць будзе беларускае пісьменства?)... «А я, дурань усё пра грошы ды пра эканомію», — вылаяў сябе Здаровы Сэнс. — Во дзе міна замаруджанага дзеяння! Дагуляюцца яны, як цяля на вярхоўцы, з гэтай сваёй Саюзнай дзяржавай!»

Галіна Каржанеўская, paviny.by

Прыём заявак на прэмію «Дэбют» імя Багдановіча

Стартуе новы сезон літаратурнай прэміі «Дэбют» імя Максіма Багдановіча. Прэмія прысуджаецца штогод за найлепшую дэбютную папяровую ці электронную кнігу на беларускай мове.

«Дэбют» уганароўвае маладых аўтараў, што пішуць у жанрах, у якіх працаваў Максім Багдановіч, і ўручаецца ў намінацыях «Проза», «Паэзія», «Мастацкі пераклад».

Для ўдзелу ў конкурсе да 31 студзеня 2019 года неабходна:

- запоўніць адмысловую форму;

- даслаць на info@pen-centre.by электронную версію кнігі з тэмай «Дэбют»;
- перадаць або даслаць на офіс Беларускага ПЭН-цэнтра (220005, Мінск, вул. Залатая Горка, 2-101) 2 асобнікі, калі яна выходзіла ў папяровым варыянце.

Да разгляду прымаюцца дэбютныя кнігі, напісаныя на беларускай мове ці перакладзеныя на яе (намінацыя «Мастацкі пераклад»). Узрост аўтара або перакладчыка — да 35 гадоў на момант выдання.

Пераможца прэміі ў кожнай намінацыі атрымае ўзнагароду, эквівалентную 2000 даляраў ЗША. Таксама журы можа прыняць рашэнне пра ўручэнне заахвочвальных прызоў, эк-

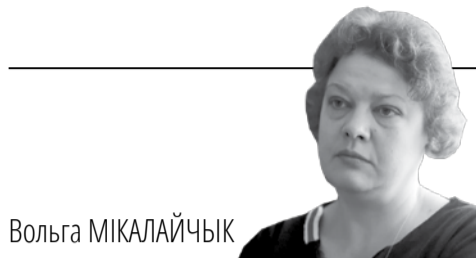

вівалентных 500 далярам. Колькасць заахвочвальных прызоў вызначаецца журы.

Прэмія «Дэбют» імя Максіма Багдановіча ўручаецца з 2011 года. Арганізатары прэміі: дабрачынны фонд «Вяртанне», Беларускі ПЭН-цэнтр, Саюз беларускіх пісьменнікаў.

Прэс-служба СБП

Боль і час

Вольга МІКАЛАЙЧЫК

пафарбую валасы
ад спрадвечнае сівізны
расою
кывёю
ладанам
яблыкам паданым
мараю
хмараю
караю
людскім праклёнам
ды сокам з клёну
ільном
ды сном
хмельнай закускаю
Божаю ласкаю
валасы распалю
грабенчыкам прыхаплю
выйду ў людцы —
ніхто не забудзецца

Мой ненароджаны сын
Уночы прыйшоў, як заўжды
Зноўку з маёю дачкою — тою
Што не нарадзілі з табою
Шалёнай парою ў мрою

Калі не глядзіш на гадзіннік
Вечнасці
А ён бязлітасны
Ў сваёй бесчалавечнасці.

Нашыя дзеці — ужо толькі мары
Зноў пасвяцілі нам з Неба праз хмары
сваімі анёлавымі бліскавіцамі —
клічуць за іх памаліцца
Яны трымаюць ліхтарыкі ў рукавічках
якія на кросенках колавароту
выткалі райскія нянькі з нітачак,
звітых з праменчыкаў нашых знічак.

Дзяцей прывялі на спатканне Дзяды
Таксама ў наш горад — да нас сюды
Пасталі яны па-над нашай бядою,
над пакаяльнаю хадою
над дрэвамі ды над вадою
над мокрым снегам
ды над ветрам,
над нашым сцягам
ды над дымам
над нашым домам,
якім стаў намёт ды намолены плот.

...Святло паўстала там
Над пляцам гора
дзе лес і лёс,
і Біблія і Тора.

Праз памяць,
праз малітву пакаяння
Больш не адбудзецца
Ніколі развітання.
Пад вартаю Бога
З'явілася дарога

Фота www.wikiloc.com

І цені знікаюць
І Дзеці з Дзядамі
На нашыя спевы чакаюць...

Малітваю ціха па Небе
Львецца размова між нам і тымі
Каго на зямлі ўздаюць...

Не будзь са мною ў горы
Калі не быў у радасці
Не зыч мне шчасця
Якое не спраўдзіцца
Не спрачайся не дапаможа
Госпаду не да таго
Прытулі галаву да малітвы
Сцежкаю ціха праводзь таго
Хто ціха свой дзень пранёс

Праз
Няспраўджаныя мары
Ды непрынятыя ахвяры
Свой боль і свой час
Пакуль Госпаду не да нас
Бо
Не падзеліш калі няма чаго
Не надзеліш калі няма каго
Не пасумуеш калі няма па кім
Не выплачаш калі ніхто не пакінуў

Акрэсцінская лічылка-страшылка

Сядзелі мы лоўка
з пятлёю на галоўках
ручкі за спінку
ножкі ў наколках
Божая кароўка
паляці на Небка
дам табе хлебка
з турэмнай сталоўкі
Патачу пазноўці
аб белую сцену
Намалюю косьці
Замоўлю кагосьці
Сяду ў самалёт
палячу за дрот
Лягу-прылягу
сню ката-бедалагу —
ляжыць у труне...
Не сніся болей мне!

не пілуй мой крыж
не глядзі ў мой лёс
не бяры таго
што не сам прынёс
не хавайся там
дзе не намаліў
не насі свой бруд
дзе святы хадзіў

Слова першае

Вадзім КОРАНЬ

На пачатку было Слова.
Усе гэты ведаюць. Нічога новага.
Але ж якое Слова на пачатку было,
калі сонца ў небе ўпершыню ўзышло?
Цяпер мы ведаем шмат словаў:
можам па-англійску,
па-нямецку,
а нехта і на эльфійскай мове.
Хтосьці нават прыдумаў бальбуту,
якую я не ведаю, але гучыць крута.
Ды няважна гэты, другасны, неістотны,
бо нават з мовай кожны з нас самотны,
калі не ведае Слова,
што было на пачатку,
якое нехта Невядомы напісаў асадкай
на сэрцы кожнага,
хто прыходзіць у гэты свет,
толькі камусьці яно вядомае,
а для кагосьці — сакрэт.
Яно нябачна выбіта на дзвярах
кожнага храма:
«МАМА».
Яно на ўсмешлівых вуснах кожнага дзіцяці
і стогадовага старога ў бацькоўскай хаце,
які самотна памірае
і чакае,
што калі адчыняць райскую браму,
ён убачыць і абдыме маму...

На пачатку было Слова...
І Слова першае самае —
«МАМА»...

Заблудзіўся ў жыцці, навакол цішыня,
няма сілы змагацца і нешта змяняць.

Бачу Бога, але нехта выключыў гук,
цела быццам аплёў павуціннем павук.

І гадзіннік зламаўся, час раптоўна памёр,
нам пакінуўшы сумных імгненняў узор.
У руку — па цвіку, і ўжо не паляціш,
адчуваючы цэлам няструганы крыж.

Спадзяванні на літасць зніклі
ў жудасным сне
ні святла, ні надзей не пакінуўшы мне.
Толькі шэрань на вуснах, слёзы ўжо не
стрымаць —
страшна думаць пра Неба, калі ў сэрцы зіма.

Папяровыя ружы замест кветак жывых.
Мару Бога пачуць і напружваю слых.
Чую — плачуць анёлы за чорнай гарой
словы песні маркотнай, як поўня, староў.

Апошні сон
складаецца па частках.
І з іх
я добра памятаю тры.
У першай
тры анёлы ў страшных масках
спрабуюць непакорлівых скарыць.
Ўсё аплялі яны
калючым дротам,
што цягнецца ажно за небакрай,
забыліся на святасць і на цноту —
без спеху дабудоваюць свой рай.

Другая —
белы снег да далягляду
і злосная нямая цішыня.
Чакае зграя воўчая загада,
каб разарваць нявіннае ягна.
А я крычу: «Спыніцеся! Не трэба!»
Спрабую захіліць яго сабой...
Дарэмна... Засталіся толькі неба,
пакуты, ціш і невыцярпны боль.

У трэцяй —
вочы выпалілі зоркі,

калі сачыў прыгожы зарапад,
схаваўшыся на кургане-пагорку,
і стала цемра страшная па-над
зямлёй. І сцежку, што расой блішчала,
не мог убачыць і не мог знайсці.
Сляпую цемру, што наўкол паўстала
нат з сонцам немагчыма перайсці.

Наступную я не магу ўжо ўспомніць.
Так хочацца, каб там было святло.
Няхай не сонца, хай самотнай поўні,
але каб толькі там яно было.

Апошні сон складаю я па частках.
Не склеіць іх,
не шыць
і не звязаць.
На чалавека Бог паставіў пастку:
час знікне і не вернецца назад.
А разам з часам знікнуць
успаміны
пра ішчасце,
пра сяброўства,
пра любоў...
І сыплюцца пясчынками хвіліны
ў гадзінніку,
які не бачыць сноў.

Казка заўсёды толькі казкою застаецца
і што там усё добра нам толькі здаецца.
Чырвоны Каптурок ужо не тая,
што раней:

пасталела і перабралася ў горад —
там зручней,
больш сродкаў і магчымасцяў
зрабіць кар'еру,
хоць спачатку ўладкавалася
звычайным кур'ерам.
Сталася на працы.
Сустрэлася з дрыгасекам,
які спрабаваў зацягнуць яе ў секту,
і яшчэ не вядома, што б з ёю сталася,
калі б збегчы адтуль не атрымалася.
Пасля сустракалася з добрым хлопцам,
але праз паўгода ён пачаў калоцца,
а потым узяў і выйшаў з кватэры,
толькі пераблытаў акно і дзверы.
Потым сама яна нешта прымала,
бо было балюча — яна ж кахала...

Маці знайшла старога багатага прынца
і павандравала па еўрапейскіх сталіцах.
Яна сабралася хутка,
ажно забыўшыся развітацца,
сказала толькі:
«Трэба й сабою заняцца!»
Бабулю падманулі:
яна ўсё, што было, аддала пад заклад,
бо ёй паабяцалі новы дом і вялікі сад.
Аддала нават сваю дыядэму срэбраную —
узнагароду на даўнім конкурсе прыгажосці.
Жыла ў доме састарэлых
нікому непатрэбная
і ўсё чакала, што да яе
прыедуць госці.
Не прыехаў ніхто.
І памерла, пакінутая ўсімі:
унучцы пляваць, а дачка з кавалерам —
у Рыме.
Што казаць, іх нават не было
на пахаванні,
якое прайшло без слёз
і ў сумным маўчанні.

Але ж усё магло быць і зусім іначэй...
Ну, што ж, гэты на дзіва простая задача.
Возьмем кніжку, адгартаем назад,
бы плёнку ў кіно:
дзяўчынка праз змрочны лес
бяжыць з усіх ног
да любімай бабулі, нягледзячы на страх,
і лёс гэтай дзяўчынкі —
ва ўласных яе руках...

Штодзень дадаю ў верш слова.
Штораз верш становіцца
большым на слова.
Аднойчы ён набудзе форму,
знерухомее
і завершыцца.
Але я,
паставіўшы кропку
ў канцы апошняга радка,
ані прачытаць яго ад пачатку
не змагу,
ані напавіць.
Так і пішу —
чыставік.

Уладзімір АРЛОЎ

Рыхтуецца да друку другая частка кнігі «Айчына. Маляўнічая гісторыя». У першай частцы пісьменнік Уладзімір Арлоў і мастак Павел Татарнікаў распавялі чытачам пра падзеі і выдатных асобаў нашай мінуўшчыны ад часоў Рагвалода і Рагнеды да паўстання Тадэвуша Касцюшкі (некаторыя старонкі кнігі друкаваліся і ў «Новым часе»). Храналагічныя межы новага выдання, таксама адрасаванага найперш дзецям і падлеткам, — усё XIX стагоддзевы. Прапануем вашай увазе апавяданні з будучай кнігі.

МІХАЛ КЛЕАФАС АГІНСКІ

Кожны з вас чуў незабыўную, узнёслую і напоўненую светлай тугой мелодыю паланеза «Развітанне з Айчынай», якую звычайна называюць проста паланезам Агінскага. Кампазітар, які напісаў гэты сусветна вядомы твор, паходзіў з роду, што даў Літве-Беларусі шмат выдатных людзей: дзяржаўных дзеячаў, ваяводаў, пісьменнікаў і кампазітараў. Самым знакамітым на канавана было стаць графу Міхалу Клеафасу Агінскаму — дыпламату, палітыку, паўстанцкаму правадыру і таленавітаму творцу.

«Воля, вернасць, незалежнасць»

Агінскі ўжо ў юнацтве быў абраны дэпутатам Сейму, праславіўся як таленавіты дыпламат, а ў дваццаць восем гадоў заняў у краіне нашых продкаў адну з найвышэйшых дзяржаўных пасадаў. Яго прызначылі падскарбіем — міністрам фінансаў Вялікага Княства Літоўскага.

Калі ўспыхнула паўстанне на чале з Тадэвушам Касцюшчам, Міхал Клеафас адмовіўся ад міністэрскай пасады і ахвяраваў 120 тысяч рублёў на паўстанцкі конны полк. За ўласныя грошы ён таксама стварыў і ўзброіў батальён стральцоў з пяці сотняў паўстанцаў. Родавы герб на сваёй пячатцы Агінскі замяніў на дэвіз «Воля, вернасць, незалежнасць».

Агінскі быў не толькі здольным камандзірам. Ён напісаў «Марш паўстанцаў 1794 года», які спявалі змагары на ўсім абшары Княства.

Перад вамі — маёнтка Міхала Клеафаса Агінскага, які знаходзіўся ў Залесці паблізу Сморгоні. Гаспадар ператварыў яго ў сапраўдную культурную сталіцу гэтага краю. На святы ў Залесці збіралася да трох тысяч гасцей. Для іх ладзілі канцэрты з удзелам гаспадара, конныя забавы і спаборніцтвы, карнавалы, запускі паветраных балонаў-мангальфэраў. Перад вамі падзеі балю, прымеркаванага да чарговых угодкаў вызвольнага паўстання на чале з нашым суайчыннікам Тадэвушам Касцюшчам. У наш час маёнтка Міхала Клеафаса Агінскага адноўлены і зноў ператвараецца ў значны культурны цэнтр Беларусі.

«Воля, вернасць»

Ваяры Міхала Клеафаса разграмілі вялікі аддзел царскіх казак пад Валожынам, адважна дзейнічалі на Браслаўшчыне і пад Дзвінскам (Дынабургам). Агінскага заўсёды бачылі ў самай гушчыні бою, і ён некалькі разоў толькі дзівам застаўся жывы.

Пасля таго, як царскія карнікі на чале з генералам Аляксандрам Суворавым задушылі паўстанне, Агінскі мусіў весці жыццё выгнанца ў розных еўрапейскіх краінах.

Паўночныя Афіны

Калі былому паўстанцкаму камандзіру ўдалося вярнуцца з чужыны на радзіму, ён пасяліўся ў маёнтку Залессе пад Сморгонню. Агінскі ператварыў яго ў культурную сталіцу краю. Сучаснікі параўноўвалі Залессе са сталіцай старажытнай Грэцыі, дзе квітнела мастацтва, і захоплена называлі маёнтка графа Міхала «Паўночнымі Афінамі». У палацы Агінскага часта бывалі кампазітары, пісьменнікі і мастакі, прафесары Віленскага ўніверсітэта. У вольны час госці блукалі па вялікім прыгожым парку з аранжэрамі і мудрагелістымі альтанкамі. Ганаровае месца ў парку займаў валун, пастаўлены ў памяць пра баявых пабрацімаў гаспадара — змагароў Тадэвуша Касцюшкі. Гэты гістарычны камень можна ўбачыць і сёння.

Міхал Клеафас быў добра знаёмы з Адамам Міцкевічам, Тамашам Занам, Аляксандрам Ходзькам ды іншымі сябрамі таемных патрыятычных таварыстваў філаматаў і філарэтаў.

Улюбёным заняткам гаспадара Залесся была музыка. У той час паланезамі, мазуркамі, вальсамі і менуэтамі Агінскага часта распачыналіся балі па ўсёй Еўропе. Творамі нашага суайчынніка захапляліся выдатныя еўрапейскія кампазітары Ёзэф Гайдн і Вольфганг Амадэй Моцарт. Водгукі мелодый Агінскага можна пачуць у творах Ферэнца Ліста і Роберта Шумана.

Мелодыя арыя Фігаро ўпершыню прагучала за восем гадоў да пастаноўкі славутай оперы Моцарта «Вяселле Фігаро» ў адным з музычных твораў графа Агінскага. Уплыў музыкі нашага суайчынніка зведалі таксама славуці паляк Фрэдэрык Шапэн, а

таксама расейскія кампазітары Пётр Чайкоўскі і Міхал Глінка, які быў беларусам з паходжаннем.

У Залесці быў напісаны і самы вядомы паланез Міхала Клеафаса, які сёння можна пачуць не толькі ў Беларусі, але ў канцэртных залах Варшавы і Парыжа, Берліна і Прагі, Вены і Венецыі. Па ўсёй Еўропе часта граюць паланез Агінскага і вулічныя музыкі.

Развітанне з Айчынай

Міхал Клеафас Агінскі быў добра знаёмы з царом Аляксандрам I і французскім імператарам Напалеонам. З іх дапамогаю граф-патрыёт спадзяваўся вярнуць Айчыне незалежнасць, але гэтыя мары не спраўдзіліся. Праект аднаўлення Вялікага Княства Літоўскага, складзены Агінскім разам з аднадумцамі, застаўся няздзейсненым. Супраць яго выступіла расейскае дваранства, а неўзабаве пачалася вайна 1812 года.

Пазней Агінскі вырашыў назаўсёды пакінуць родныя мясціны. Ён не хацеў жыць у паняволеным расейцамі краі. У Вільні ды па ўсім былым Вялікім Княстве царскія жандары арыштоўвалі сяброў і аднадумцаў Міхала Клеафаса. Небяспека навісла і над самім гаспадаром Залесся. Якраз у той трывожны час і быў створаны шчымлівы паланез «Развітанне з Айчынай», у якім адлюстраваліся надзеі і смутак аўтара.

Паданне апавядае, што ў свой апошні дзень у «Паўночных Афінах» Міхал Клеафас сеў за фартэпіяна і напісаў на закапаным слязьмі нотным аркушы музыку, якая зрабіла ягонае імя неўміручым. Потым ён ускочыў у карэту, і толькі тады, калі ад'ехаў вельмі далёка, спачапіўся, што забыў ноты. Але цудоўная мелодыя ўжо ніколі не пакідала памяці кампазітара.

Апошнія гады Агінскі самотна жыў у італьянскім горадзе Фларэнцыі. Ён перагортваў у памяці старонкі свайго багатага на падзеі жыцця і пісаў успаміны. Фларэнтыяцы ўшанавалі выдатнага сына Літвы-Беларусі, пахаваўшы яго ў храме Санта Крочэ побач са знакамітымі італьянцамі: вучоным Галілеа Галілеам, мастаком Мікеланджэла Буанароці і кампазітарам Джаакіна Расіні.

Сёння на фларэнтыскіх вуліцах падарожнік з Беларусі можа адшукаць дом, дзе завяршыўся зямны шлях

Міхала Клеафаса Агінскага. Там усталяваная мемарыяльная дошка з надпісам на беларускай і італьянскай мовах. Копія гэтай дошкі знаходзіцца на будынку музычнай вучэльні імя Агінскага ў бліжнім ад Залесся горадзе Маладзечна. Каля вучэльні вас сустрэне бронзавы Міхал Клеафас. Побач з помнікам палітыку, паўстанцкаму правадыру і кампазітару ў душы нязменна пачынае гучаць знакаміты паланез.

«Паўночныя Афіны» ў наш час адноўлены і сустракаюць тысячы турыстаў з розных краін. У землякоў Агінскага і гасцей Залесся вельмі папулярныя балі, якія адбываюцца ў маёнтку некалькі разоў на год. Там можна даведацца пра бальны этыкет, навучыцца выконваць танцы эпохі Міхала Клеафаса, узяць удзел у конкурсах масак і дабрачынных аўкцыёнах. Балі ладзяцца таксама для юных дам і кавалераў.

ПРАФЕСАРЫ БАБРОЎСКІ І ДАНИЛОВІЧ

Царскія ўлады старанна знішчалі памяць пра незалежнае Вялікае Княства Літоўскае. У Расею вывозілі летапісы, гістарычныя дакументы і цэлыя бібліятэкі. Беларусы хацелі пераканаць, што яны з расейцамі — адзін народ з адзінай гісторыяй. Рашуча прырэчылі гэтаму адукаваныя людзі і найперш вядомыя вучоныя. Сярод іх вылучаліся прафесары Віленскага ўніверсітэта Міхал Баброўскі ды Ігнат Даніловіч. Яны казалі ў лекцыях і пісалі ў сваіх кнігах, што беларусы — асобны самастойны народ з найбагацейшай спадчынай. Вучоныя выступалі за аднаўленне Вялікага Княства і за тое, каб беларуская мова зноў была ў ім дзяржаўнай. Дзякуючы Баброўскаму з Даніловічам у навучы ўзнік новы кірунак — беларусазнаўства. Герояў нашага апавядання заслужана лічаць пачынальнікамі беларускага нацыянальнага адраджэння.

Замест вуды — кніга

Малая радзіма Міхала Баброўскага — вёска Вулька недалёка ад Бельска (цяпер яна ў Падляшскім ваяводстве Польшчы). Бацькі і шматлікія сваякі святкавалі нараджэнне хлопчыка ў 1785 годзе. Міхасеў бацька быў беларускім вуніацкім святаром. Ад яго сын пераняў любасць да кніг і цікавасць да мінуўшчыны роднага краю. У той час, як аднагодкі • Залессе •

бавілі вольны час з вудамі на беразе сажалкі, Міхас часта аддаваў перавагу новай кнізе. Хлопчык уладкоўваўся з ёю пад улюбёнай старой грушай каля бацькоўскага дома. Там ніхто не замінаў перагортваць старонку за старонкай і марыць пра будучыя кнігі, якія напіша ён сам.

Начытаны з малых гадоў Міхас добра вучыўся ў царкоўнай школе вёскі Кляшчэлі, а потым у вучэльні манахаў-піяраў у Дарагічыне. Беластоцкую гімназію ён скончыў з срэбным медалём і рэкамендацыяй на далейшае навучанне ў Галоўнай духоўнай семінарыі пры Віленскім універсітэце. Яшчэ семінарыстам Міхал атрымаў навуковую ступень магістра філалогіі, а крыху пазней стаў магістрам багаслоўя і філасофіі.

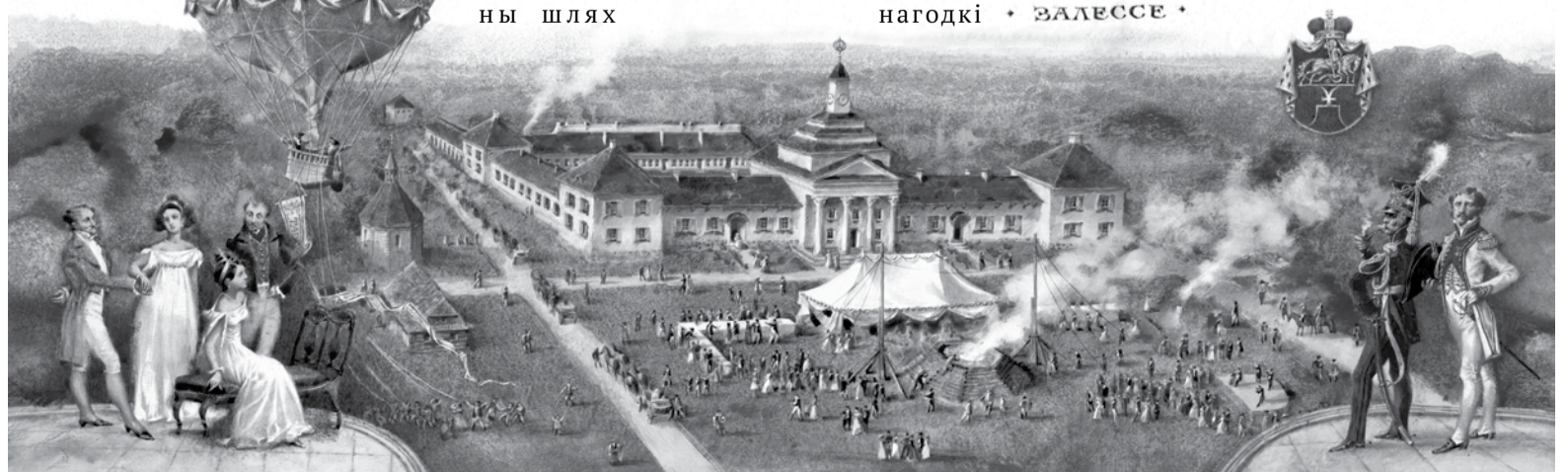
Неўзабаве малады святар Баброўскі ўжо выкладаў у духоўнай семінарыі і плённа займаўся навукай. Дзеля ўдасканалення ведаў кіраўніцтва Віленскага ўніверсітэта накіравала таленавітага юнака ў падарожжа па навуковых і духоўных цэнтрах Еўропы.

Вена, Рым, Парыж, Супрасль

За час замежнай вандроўкі Баброўскі наведаў Аўстрыю, Італію, Францыю, Нямеччыну... Малады беларус слухаў у замежжы лекцыі знакамітых даследчыкаў у розных галінах навукі, наведваў заняткі ў Сарбонскім універсітэце ў Парыжы. Асабліва грунтоўна Міхал займаўся славянскімі, усходнімі і старажытнымі мовамі, літаратуразнаўствам, гісторыяй і археалогіяй.

Баброўскага можна было сустрэць у бібліятэках Вены і Фларэнцыі, Балоны ды Парыжа. Пасяліўшыся на нейкі час у Рыме, ён пазнаёміўся са скарбамі мастацкіх і літаратурных калекцый Ватыкана. За навуковае апісанне кніг Ватыканскай бібліятэкі, выдадзеных на кірыліцы і глаголіцы, айцец Міхал заслужыў пахвалу самога папы рымскага. У Венецыі Баброўскі набыў некалькі старадаўніх славянскіх кніг і запачаткаваў сваю бібліятэку кніг па славянцы і багаслоўю.

Вучоны з Беларусі завітаў на зямлі невялікага заходнеславянскага народа — лужыцкіх сербаў, а таксама браў удзел у з'ездзе славістаў у харвацкім горадзе Задары. Запрашэнне на з'езд ён атрымаў не выпадкова, бо на той час ужо добра валодаў харвацкай мовай, быў

НЕЗАЛЕЖНАСЦЬ»

знаёмы з харвацкімі і сербскімі пісьменнікамі, ведаў літаратуру, традыцыі і звычэй паўднёваславянскіх народаў.

У Чэхіі Баброўскі блізка пазнаёміўся з славытым славістам і таленавітым паэтам Вацлавам Ганкам. Прафесар Ганка быў у ліку вучоных, што распачалі ў родным краі барацьбу супроць засілля нямецкай мовы і за адраджэнне чэшскай культуры. Беларускі навуковец уважліва вывучаў досвед братаў-чэхаў, бо разумее, што такое самае змаганне чакае і ягоны паняволены расейцамі народ.

На працягу ўсяго еўрапейскага падарожжа Баброўскі веў дзённік і навуковыя нататкі, якія дасылаў на радзіму ў газеты і часопісы. Паколькі ён меў і літаратурны талент, ён мог ганарыцца шматлікімі чытачамі.

Наш вучоны вярнуўся на родную зямлю толькі праз пяць гадоў. І тут — як узнагарода — яго адразу чакала выдатнае адкрыццё. У кнігазборы манастыра ў Супраслі, што паблізу Беластока, Баброўскі знайшоў забыты Супраслеўскі летапіс — надзвычай каштоўны для гісторыкаў і мовазнаўцаў помнік старажытнага беларускага пісьменства.

Вяртанне Скарыны

У бібліятэцы таго самага Супраслеўскага манастыра Міхал часта працаваў яшчэ гімназістам. Там яму ў рукі ўпершыню і патрапілі кнігі Францішка Скарыны, якія ўразілі юнака сваёй мовай і мастацкай прыгажосцю.

У вандраваных па Еўропе ён сустракаў скарынаўскія выданні ў розных кнігазборах. Схіляючыся над старонкамі кніг першадрукара і выдатнага асветніка, наш навуковец адчуваў гонар за выдатны плён працы земляка. Міхал наведваў Падую з яе славытым універсітэтам, дзе Скарына атрымаў навуковую ступень доктара «лекарскіх навук», і Прагу, дзе знакаміты палачанін распачаў выдавецкую дзейнасць. З вялікім хваляваннем Баброўскі хадзіў па тых самых вуліцах, наведваў храмы і аўдыторыі, што памяталі Францішка з слаўнага горада Полацка.

Вучонаму адкрылася веліч Скарыны, які

надрукаваў чацвёртую ў хрысціянскім свеце Біблію на жывой мове і гэтым увёў беларусаў-ліцьвінаў у сям'ю перадавых еўрапейскіх народаў. Баброўскі лічыў, што беларуская мова павінна вярнуцца ў шырокі ўжытак, бо толькі з родным словам на вуснах беларусы змогуць напоўніцу раскрыць свае творчыя сілы.

Глыбокімі даследаваннямі Скарынавай спадчыны Міхал Баброўскі нанова адкрыў для суайчыннікаў і для ўсяго свету імя беларускага і ўсходнеславянскага першадрукара, духоўнага волата той эпохі, якую называюць еўрапейскім Адраджэннем. Менавіта Баброўскі быў першым, хто назваў мову Скарыны беларускай.

Мы называем прафесара Баброўскага першым беларускім скарыназнаўцам. Звесткі пра Скарыну ён збіраў усё жыццё і ўключыў у кнігу «Славянскія друкарні ў Літве». Але гэтая кніга так і засталася ненадрукаванай і дагэтуль не знойдзена. У царскай імперыі на такія навуковыя працы глядзелі падазрона, бо яны нагадвалі паняволеным беларусам прабылую незалежнасць.

3 прафесараў — у вясковыя святары

Каланіяльныя расейскія ўлады пільна сачылі за вучонымі, якіх любіла і шанавала вальналюбная ліцьвінская моладзь. У 1824 годзе Баброўскага абвінавачалі ў падтрымцы таёмнага студэнцкага таварыства філаматаў. Як і астатнім «недабранадзейным» выкладчыкам Віленскага ўніверсітэта, Міхалу Баброўскаму забаранілі чытаць лекцыі. Вучонага адарвалі ад улюбёнай справы і выслалі ў Жыровіцкі базэлянскі манастыр.

У прафесара знайшліся ўплывовыя заступнікі, і праз два гады ён вярнуўся ва ўніверсітэт. Але неўзабаве грывнула вызвольнае паўстанне 1831 года. У збройным змаганні брала ўдзел шмат студэнтаў і выкладчыкаў Віленскага ўніверсітэта. Каб адпомсціць патрыётам, цар загадаў зачыніць універсітэт.

Баброўскі быў ужо аўтарытэтным еўрапейскім вучоным, найперш у галіне славістыкі. Каланізатары ведалі, што прафесар — сябар навуковых таварыстваў у Парыжы, Лондане і Маскве, а таксама Археалагічнай акадэміі ў Рыме. Ён меў надзвычай багатую навуковую

бібліятэку з некалькіх тысяч гадоў і валодаў сямнаццаццю мовамі, у тым ліку арабскай. Нягледзячы на гэта, Міхала Баброўскага, выслалі ў мястэчка Шарашова на Пружаншчыне. Тут ён служыў святаром, але не пакідаў заняткаў навукай. Свае казаны ў царкве айцец Міхал заўсёды прамаўляў па-беларуску, чым здабыў вялікую павагу ў вернікаў.

Яшчэ адным клопатам вучонага зрабілася выхаванне пляменніка Паўла. Дзядзька Міхал замяніў яму рана памерлага бацьку і стаў першым настаўнікам. Ён адкрыў хлопчыку багацце беларускай мовы і дзівосны свет нашай гісторыі.

Павел скончыў вайсковую акадэмію, займаў высокія пасады, але адначасова займаўся даследчыцкай працай. Усё жыццё з ім заставалася выхаваная дзядзькам-прафесарам глыбокая павага да мінуўшчыны роднага краю. Баброўскі-малодшы вывучаў беларускія летапісы і гісторыю Вуніяцкай царквы, напісаў краязнаўчыя нарысы пра Горадно, Слонім і Зэльву. З удзячнасцю ён даследаваў жыццё і дзейнасць свайго дзядзькі, які разам з аднадумцамі стварыў падмурак будучага беларускага адраджэння.

Магістр права і сакратар губернатара

Ігнат Даніловіч, як і Міхал Баброўскі, нарадзіўся ў сям'і вуніяцкага святара-беларуса на Беластоцкай чыне. Родная вёска будучага вучонага — Грыневічы — уваходзіла ў Бельскі павет і цяпер таксама знаходзіцца ў Польшчы. Даніловіч прыйшоў на свет у 1788 годзе, калі радзіма нашых продкаў — Вялікае Княства Літоўскае — яшчэ захоўвала незалежнасць, хоць усходняя Беларусь у выніку першага падзелу Рэчы Паспалітай ужо была захопленая Расеяй.

Вучыцца Ігнату давалося ўжо ў Расейскай імперыі: спачатку ў школе манахаў-піяраў у Ломжы, потым у Беластоцкай гімназіі ды на юрыдычным факультэце Віленскага ўніверсітэта. Разам з дыпламам пра вышэйшую адукацыю здольны юнак атрымаў навуковую ступень магістра права. Гэта значыць, што ён з маладзых гадоў вывучэншы шляху да магістру павінна было дапамагчы ягонае валодан-

не беларускай, польскай, лацінскай, нямецкай, французскай і расейскай мовамі.

У сям'і Даніловічаў жыла надзея на вызваленне Айчыны ад расейскага прыгнёту. Гэтыя спадзяванні тады былі звязаныя з французскім імператарам Напалеонам Банапартам. Таму не дзіва, што ў 1812 годзе, калі на некалькі месяцаў на вызваленыя беларускія землі было адноўленае Вялікае Княства Літоўскае, Ігнат Даніловіч стаў сакратаром прызначанага Напалеонам губернатара Беластоцкай вобласці.

Даследчык Статутаў

Ігнат Даніловіч чытаў у Віленскім універсітэце курс лекцый, прысвечаных старадаўнім ліцьвінскім законам. Ён дасканала вывучыў наш першы Статут, зацверджаны вялікім князем Казімірам Ягайлавічам у 1468 годзе, а таксама ўсе тры наступныя Статуты Вялікага Княства Літоўскага. З прафесарскай катэдры і ў навуковых працах Даніловіч падкрэсліваў, што прадкі здаўна мелі выдатна распрацаваныя законы, якія бралі за прыклад іншыя народы.

Самым дасканалым зборам законаў у эпоху еўрапейскага Адраджэння і доўгі час пасля яе быў напісаны і выдадзены на дзяржаўнай беларускай мове Статут Вялікага Княства 1588 года. Адным з першых у гістарычнай і юрыдычнай навуцы гэтую думку выказаў прафесар Даніловіч. Ён смела сцвярджаў, што беларусы-ліцьвіны мусяць жыць паводле ўласных законаў і не хаваць мары зноў зрабіць мову Статута дзяржаўнай мовай адраджанай незалежнай краіны.

Студэнты ведалі, што ў пошуках дакументаў па гісторыі Літвы-Беларусі прафесар, не шкадуючы сваіх грошай, часта выпраўляецца ў архіўныя сховішчы Варшавы, Пецярбурга і Масквы, куды былі вывезеныя нашы нацыянальныя скарбы. Выхаванцы Даніловіча нярэдка і самі прыносілі яму старадаўнія рукапісы, знойдзеныя на вакацыях у бацькоўскіх або ў царкоўных і манастырскіх архівах.

Помста каланізатараў

Ігнат Даніловіч адкрыта выступаў за тое, каб усе былі роўныя перад законам, каб улады далі людзям свабоду слова і думкі. Ён заклікаў вызваліць ся сялян ад пры-

гоннага права. Прафесар смела згадваў Канстытуцыю Рэчы Паспалітай, знішчаную Расеяй. Універсітэцкія лекцыі Даніловіча часта сканваліся гучнымі воплескамі студэнтаў.

Патрыятычная дзейнасць прафесара хутка зрабілася вядомай расейскім уладам. Як і прафесар Міхал Баброўскі, у 1824 годзе Даніловіч быў звольнены з Віленскага ўніверсітэта за сувязь з таварыствам філаматаў і «шкодны ўплыў на моладзь». (У ліку тых, хто зазнаў гэты ўплыў, — першы беларускі фалькларыст філамат Ян Чачот.) Каб зламаць вучонага і перашкодзіць ягоным даследаванням, Ігнату Даніловічу забаранілі жыць у беларускіх губернях.

Прафесара пераводзілі з Харкава ў Кіеў, адтуль у Пецярбург, потым зноў у Кіеў, а адтуль у Маскву. Яму загадвалі выкладаць то на адной, то на другой катэдры. Гэта забірала шмат сілаў і моцна падрывала здароўе, але не магло перайначыць мэтанакіраванага характару Даніловіча.

2500 дакументаў

Апынуўшыся ў неспрыяльных умовах, не маючы магчымасці вярнуцца на радзіму, Ігнат Даніловіч не здаўся і працягваў навуковую і выдавецкую працу. Ён надрукаваў Статут вялікага князя Казіміра і некалькі беларускіх летапісаў, падрыхтаваў да выдання Статут 1529 года. Прафесар-выгнанец выдаў кнігу дыпламатычных дакументаў з Метрыкі Вялікага Княства Літоўскага — архіва вялікакняскай канцелярыі. Высокую адзнаку ў навуковым свеце атрымалі ягоныя артыкулы пра ліцьвінскія летапісы і хронікі, пра адукацыю на старажытных славянскіх землях.

Шмат працаў Даніловіча пабачыла свет ужо тады, калі зямны шлях выдатнага знаўца нашай старасвецчынны завяршыўся. Сярод іх была двухтомная «Скарбніца грамат». У ёй вучоны сабраў і апісаў 2500 гістарычных дакументаў ад першых звестак пра нашыя землі ў старажытных гісторыкаў Геродота і Страбона да часоў Люблінскай вуніі.

Праміне некалькі дзесяцігоддзяў, і служэнне Ігната Даніловіча ды Міхала Баброўскага беларускай справе працягнуць сотні іхніх паслядоўнікаў.

Малюнкi Паўла Татарнікава

На гэтай панараме вы бачыце нашых выдатных вучоных, прафесараў Віленскага ўніверсітэта Міхала Баброўскага ды Ігната Даніловіча пад час навуковай экспедыцыі ў старажытны Супраслеўскі манастыр пад Беластокам. Менавіта там яны зрабілі шэраг адкрыццяў, надзвычай важных для адраджэння беларускай культуры. У манастырской бібліятэцы быў знойдзены Супраслеўскі рукапіс — самая даўняя (поруч з Тураўскім Евангеллем) рукапісная кніга Беларусі. Справа на малюнку — царква Звеставання Супраслеўскага манастыра (цяпер у Падляшскім ваяводстве Польшчы).

Фота www.jupola.pro

Паміж прабелаў

Віктар СЛІНКА

Распроставаючыся
Ва ўсю даўжыню.

Колер,
Якога няма ў палітры, —
Мабыць, у ім
Твой сэнс,
Кляновы
Кастрычнік позні?

Чуем
Ручай,
І кожны — сваё:
Пазвоньваюць
У капішук манеты,
Перамаўляюцца
З дзяўчатамі хлопцы...
А мне — мацней
Хочацца піць.

Не хапае розуму
Схаваць
Сваю неразумнасць?..
Што ж,
Застаецца яе

Уздымаць над сабой.

Падняў бялюткі дым
гарбыль сухі,
Абсечанае голле ды сукі,
Пялёсткі, ветрам скінутыя ўніз,
З вакна да долу зрынуты

Квіток трамвайны
на маршруце 7
І ўсё, што толькі ўмесціцца
ў кішэнь;
Ён лёгкі быў, таму і ўзняўся —
дым,
Зусім не абцяжараны сваім.

Але адносна нас такі закон
Наўрад ці дзейсны...

Жабруюць
І слова, і позірк,
Каб потым неяк прадаць
Іным вачам ды вуснам
Ці абмяняць на хлеб
Бразготкі, —
Дажыць
Да наступнага ішчасця...

Жыць з пераціснутым горлам
І пры гэтым трымацца горда?

А варухнешся, — скоря
Пачуеш: «Паказвае нораў».

...Ад мінулага
Антыдот —

Кожны
Новы
Сонца ўзыход.

А святлейшае
Адгуло, —
Нам пяшчоты
Пралье святло.

Танная
Ўлада —
Пусціць
Альбо не пусціць
Таго,
Хто за дзвярыма.

Куды
Даражэй
Каштуе
Вырашаць самому,
Уваходзіць
Ці не...

Неадхільная верагоднасць
Патраплення
Стралай у стралу.
Ты жадала са мной
Прыгодаў?
Я якраз да цябе іду.
Цемру —
Хто рассячэ?
Зарніца?..
Спалялёная
Не ўпадзі:
Ці гатовая прытуліцца
Да агню
Сваімі
Грудзьмі?

Нам трэба
Спяшацца
Сваё
Шукаць,
А знайшоўшы,

Адкопчаць марудна:
Раптам
Да нас
Змаглі пабываць
І — замінаваная
Рудня...

аказалася
табою
лёгка параніцца

меркавалася
ёю:
гэта ты

ранішся лёгка

цяпер
ейны клопат

замова
ўласнай
крыві

Балела ў грудзях, —
Пасля перастала.
Дні прамінулі,
Як летні дождж, —
Успамін
Аб кароткім ішчасці.
Думка прыйшла:
«Ужо не баліць».

Ведай:
Гэта боль пасылае вестку
Перад сабой, —
Каб ты быў не гатовы

Сустрэць.

Хацеў,
Пакуль не ўспацеў.

Жадаў,
Пакуль не прыждаў.

Крапіў,
Пакуль не адпіў.

мінулае
вашае
нашае
іхнае
хоць
чыё
не можа быць
будучыняй
для дзяцей
усвядомім
хоць гэта ўключыўшы
глузд

пачынаем казаць
перад пачаткам размовы

баючыся спазніцца

познімся
перад пачаткам

Толькі не блытай
Падвядзенне вынікаў
Са звязаннем рахункаў.

...нібы ў нябыту нам
пазычаных дні
і мы жывем на плыткэй глыбіні...

...дрэвы заходзяць у двор —
і застаюцца...

Упоравень стань
Са мною, —
Спусціся
На прыступку
Ці ўздзімацца на дзве,
Каб чулі, што кажам
Мы,
А не хтосьці іншы,
І рабілі
Жаданае намі,
А не кімсьці яшчэ.

Пакідаць у мінулым сёння
Дзеля святога заўтра
Ці вучыцца насіць рукамі, —
Злучанымі, як чаша,
Пясок — каб ні пясчынкі,
Што гэтак падобна да мігу,
Ты не прасіпаў побач;
Там, дзе свае ўмацаванні
Узводзяць на пляжы дзеці.

Няма той вагі,
На якой узважыць,
Што маё сэрца
Для каханай значыць.
А як прайду
Сцяжыну
Да той вагі,
Пакласці сэрца
Ці знайду адвагі?

...Так блізка твае й мае плаўнікі
Варушацца: не пакінь.
Дзве рыбіны б'юцца ўдарам
адным:

Гарпуничык стаў ля ракі.

Ты мкнешся ў празрысты
Струмень-агмень,
Дзе кожны ўдых, як апёк;
Ці выжыве хтосьці
Да перамен —
Правалам адтуліна між
рабрын, —

Пад чоўнам?.. Там зеўрыць змрок.

Хай выжыве хтосьці
З тваіх ікрын...

Я начаваў чатыры начы
У хатцы лясной без святла.
Выгараў нават
Агарак свячны,
Што некалькі хвіляў
Міргаў ля сцяны,
Прыткнуты да краю стала.
Я начаваў чатыры начы,
Дзе
Да замка не падыдуць ключы,
Бо
Не было замка...

Човен — вазьмі, рака.

...зазьяе промнем
на нажы
мая душа
тваёй душы...

Словы сваё казалі.

А трэба, каб нехта
Цябе
Пачуў,
Адгукнуўся
Хоць бы адзін.

Бо
Які б ты ні быў,
Голас твой —
Гэта хтосьці яшчэ.

Вяртанне грамадзянства Мілану Кундэру?

Як паведаміла IA Regnum са спасылкай на AMNA, прэм'ер-міністр Чэхіі Андрэй Бабіш, выступаючы ў Францыі на ўрачыстасцях у гонар 100-годдзя з дня заканчэння Першай сусветнай вайны, заявіў, што ў Празе разглядаюць магчымасць аднаўлення чэшскага грамадзянства вядомаму пісьменніку Мілану Кундэру (якога яго пазбавілі яшчэ ў 1979 годзе).

А. Бабіш адзначыў, што яму дакладна не вядомая сама працэдура аднаўлення грамадзянства, аднак запэўніў, што «валакіты» не чакаецца.

Выдатнаму чэшскаму пісьменніку і драматургу, які нарадзіўся ў 1929 годзе, аўтару

славу тага рамана «Невыносна лёгкасць быцця», цяпер 89 гадоў. Мілан Кундэра ў цяперашні час жыве ў Парыжы.

Пасля ўдзелу ў дэманстрацыях і пратэстах падчас акупацыі Чэхаславакіі савецкімі войскамі ў 1968 годзе яго пазбавілі магчымасці выкладаць, а таксама канфіскавалі з бібліятэк яго кнігі. Выдавацца яму таксама забаранілі, і публікаваць свае творы ён мог толькі за мяжой. У 1975 годзе М. Кундэру запрасіў выкладаць Рэнскі ўніверсітэт у французскай Брэтані на пасаду прафесара. Пісьменнік змушана пакінуў сваю краіну і пасяліўся ў Францыі.

Праз тры гады ў Францыі ён выпусціў зборнік гісторый і эсэ «Кніга смеху і забыцця», за якую ўлады Чэхаславакіі ў 1979 годзе і пазбавілі яго грамадзянства. Усе наступныя творы і кнігі аўтара былі забаронены да выдання ў Чэхаславакіі. У 1981 годзе М. Кундэра прыняў французскае

грамадзянства. Напісаны ў 1990 годзе раман «Неўміручасць» стаў апошняй кнігай пісьменніка на чэшскай мове, пасля яго ён стаў пісаць на французскай.

У Чэхіі пісьменніка лічаць нацыянальным героем. У 2009 годзе ён стаў ганаровым грамадзянінам горада Брно, дзе нарадзіўся. Перыядычна пісьменнік бывае ў родных мясцінах, сустракаючыся з сябрамі, аднак робіць гэта інкогніта, пазбягае публічнасці і вядзе закрыты лад жыцця.

У 1985 годзе ў інтэрв'ю карэспандэнту выдання «The New York Times» ён заявіў, што лічыць Францыю сваёй адзінай радзімай.

REN America і Дональд Трамп

Амерыканскі ПЭН-цэнтр (REN America, літаратурны цэнтр амерыканскіх літаратараў і журналістаў) падаў у суд на кіраўніка Белага дома, сцвярджаючы, што пры ім «задыхаецца» свабода слова ў ЗША.

Амерыканскі ПЭН-цэнтр раскрытыкаваў кіраўніка дзяржавы як хулігана, аўтакрата, выкарыстаўшы мовы нянавісці і ворага свабоды выказвання. ПЭН-цэнтрам былі апублікаваныя даследаванні, арганізаваныя петыцыі і заснаваны Фонд заахоўвання свабоды прэсы.

Цяпер літаратурная і праваабарончая арганізацыя, у шэ-

рагах якой знаходзяцца тысячы аўтараў і журналістаў, распачала больш рашучыя дзеянні: ПЭН падаў у суд на амерыканскага прэзідэнта.

У пазове, які быў пададзены ў федэральны суд Манхэтэна, REN America сцвярджае, што «афіцыйныя дзеянні» Трампа «парушылі Першую папраўку і клятву захоўваць Канстытуцыю». ПЭН-цэнтр прывёў такія прыклады, як паведамленні пра тое, што Трамп умяшваўся ў прапанаванае зліццё AT & T і CNN, і Міністэрства юстыцыі імкнулася заблакаваць гэтае зліццё з падачы прэзідэнта.

У пазове таксама згадваюцца каментары Трампа аб уладальніку сусветна вядомага выдання «Washington Post» і заснавальніку

кампаніі Amazon.com Джэф Бэзос. Трамп, незадаволены артыкуламі ў «Washington Post», пагражаў антыманапольнымі дзеяннямі супраць Amazon і прапанаваў павялічыць выдаткі на дастаўку. Паводле паведамлення, ён аказаў ціск на генеральнага дырэктара ЗША Меган Брэнан, каб падвоіць стаўкі. І таму Паштовая служба ЗША прапанавала некалькі зменаў на 2019 год, сярод якіх павелічэнне кошту дастаўкі, якая найпрост уплывае на Amazon.

У пазве арганізацыі гаворыцца: «Прэзідэнт Трамп мае права Першай папраўкі і можа вольна крытыкаваць прэсу, але ён не можа свабодна выкарыстоўваць уладу і аўтарытэт урада Злучаных Штатаў, каб пакараць і задушыць яе».

Чачэнскі «Яўгеній Анегін»

У жыхароў Чачэнскай Рэспублікі з'явілася магчымасць чытаць адзін з самых вядомых твораў Аляксандра Пушкіна – раман «Яўгеній Анегін» – на сваёй роднай мове.

Як паведаміла прэс-служба кіраўніка і ўрада рэспублікі, у Нацыянальнай бібліятэцы імя Абузара Айдамірава прайшла прэзентацыя першага перакладу паэтычнага рамана

вялікага класіка на чачэнскую мову. Яго аўтар – паэт, публіцыст і перакладчык, член Саюза пісьменнікаў РФ Хусэйн Хатаеў.

На прэзентацыі працы Х. Хатаева сабралася звыш 100

дзеячаў культуры, выкладчыкі чачэнскай і рускай моў, студэнты ВНУ і тэхнікумаў, журналісты.

Першым пераклад «Анегіна» ў трох нумарах надрукаваў літаратурна-мастацкі часопіс «Вайнах», а публікацыяй кнігі «зоймецца» выдавецтва «Грозненскі рабочы».

Хусэйн Хатаеў пачаў перакладаць на чачэнскую мову знакамітую трагедыю Уільяма Шэкспіра «Гамлет».

Акуляры Джэймса Джойса

Паводле паведамлення нацыянальнага тэлеканала Ірландыі RTE, на аўкцыёне, які прайшоў у Кілкені, «пайшлі» з малатка акуляры-пенснэ з футаралам, якія належалі знакамітаму ірландскаму пісьменніку Джэймсу Джойсу.

Лоткаштаваў калекцыянеру 17 тысячаў еўра. Кіраўнік аўкцыённага дома «Fonsie Mealy Auctioneers» не назваў імя пакупніка, аднак ён адзначыў, што да гэтага лота праяўлялі значную цікавасць калекцыянеры з Кітая, Японіі, Аўстраліі і ЗША. На RTE паш-

кадавалі, што, хутчэй за ўсё, «каштоўны прадмет ірландскай культурнай спадчыны з вялікай доляй верагоднасці апынуўся за межамі выспы».

Арганізатар таргоў адзначыў: «Гэтымі акулярамі Джойс карыстаўся ў перыяд работы над раманам «Уліс». Ён падарыў іх

свайму сябру Томасу П'югу, які часта бываў у гасцях у Джойса ў Парыжы». У камплект да акуляраў Джойса ўваходзілі аздоблены аksamітам футарал, пазалочаная кліпса-трымальнік і ланцужок.

Праблемы са зрокам у будучага літаратара выявілі яшчэ ў юным узросце, а пазней дадалася запаленне сасудаў вочнага яблыка. Брат Джойса – Станіслаў – часта згадваў у сваіх дзёніках аб хваробах Джэймса, якія сур'ёзна абмяжоўваюць яго літаратурную працу.

ПРЭМІІ

Прэмія Медычы

У гэтым сезоне галоўны прыз французскай Прэміі Медычы (Prix Médicis) дастаўся П'еру Гійоту за «паэтычную аўтабіяграфію» – кнігу «Idiotie».

Утворы апісваецца жыццё 18-гадовага юнака з восені 1958 года, які толькі што пакінуў сцены 9-гадовай школы-інтэрната ў Ліёне і ўступае ў дарослае жыццё, праводзіць ночы пад мастамі Парыжа і які пазней прайшоў алжырскую вайну.

Гэтую ўзнагароду стварыў 60 гадоў таму французскі паэт, празаік і драматург Жан-П'ер Жыраду, бо, на яго думку, вядомыя Ганкураўская прэмія і Гран-пры Французскай акадэміі зусім незаслужана абыходзілі сваёй увагай творчасць пісьменнікаў авангарду.

Спачатку Прэмію Медычы ўручалі прадстаўнікам школы «новага рамана», аднак пазней кола аўтараў было пашырана, але галоўная ўмова захавалася: яе ўручаюць «аўтару рамана або апавядання, імя якога яшчэ не вядома шырокаму колу чытачоў, але які валодае несумнеўным арыгінальным талентам».

З 1970 года ва ўзнагароды з'явілася намінацыя «Лепшы замежны твор», і Прэмію Медычы сталі ўручаць і замежным пісьменнікам, з 1985 года Prix Médicis Essai сталі ўручаць за лепшую эсэістыку.

У астатніх дзвюх намінацыях Prix Médicis былі названыя кнігі, якія ўжо заваявалі папулярнасць. Так, прэміяй Медычы ў намінацыі «Для замежных пісьменнікаў» (Prix Médicis Etranger) была ўзнагароджана амерыканская пісьменніца Рэйчэл Кушнер за раман «The Mars Room». Лаўрэатам Прэміі Медычы за лепшую эсэістыку сталі «Браты Лехман» Стэфана Масіні, кніга пра грошы, якія кіруюць светам...

Прэмія Голдсмита

Шатландскі паэт Робін Робертсан быў абвешчаны пераможцам брытанскай прэміі Голдсмита (Goldsmiths Prize 2018) за свой дэбютны паэтычны раман «The Long Take».

Паэма пра ветэрана высадкі ў Нармандыі, напісаная аўтарам з дапамогай спалучэння вершаў і прозы, атрымала прыз у 10 тысяч фунтаў стэрлінгаў за наватарскую выдумку ў жанры мастацкай літаратуры.

Р. Робертсан, які атрымаў мноства ўзнагарод за свае вершы, распавядае пра гісторыю Уокера, ветэрана D-Day з посттраўматычным стрэсавым расстройствам, які пасля заканчэння Другой сусветнай вайны не можа вярнуцца дадому ў Новую Шатландыю і шукае новы спосаб жыцця ў Нью-Ёрку, Лос-Анджэлесе і Сан-Францыска.

У кнізе «The Long Take», якая патрапіла ў шорт-ліст Букераўскай прэміі-2018, чаргуюцца вольныя вершы, дзённіковыя запісы, дакументальныя тэксты з часопісаў. «The Long Take» таксама ўключае ў сябе празаічныя ўспаміны пра вывучэнне жахаў вайны, старыя манахромныя фатаграфіі і мноства шрыфтоў для прадстаўлення таго, што Уокер бачыць на знаках і ў рэкламных аб'явах.

Сам аўтар называе свой твор «апавайдальным вершам», а не раманам. У інтэрв'ю выданню «Man Booker» ён сказаў: «Я хацеў кінуць выклік самому сабе і напісаць нешта ў вялікім маштабе, што магло б задаволіць многія з інтэрэсаў, якія не маглі быць лёгка вырашаны ў асобных вершах: амбівалентнасць, якую я адчуваю да гарадоў, і асабліва да амерыканскіх гарадоў, у вырашальнае пасляваеннае дзесяцігоддзе – з лепшым джазам і лепшымі фільмамі».

Заснаваная ў 2013 годзе пры падтрымцы часопіса «New Statesman» Лонданскім універсітэтам Голдсмита аднайменная літаратурная прэмія закліканая «адкрываць новыя магчымасці для новай формы» ў мастацкай літаратуры. Узнагароду ўручаюць брытанскім або ірландскім аўтарам, якія апублікавалі свой твор у Вялікабрытаніі.

Фота www.news.vitebsk.cc

Марк і Бэла Шагаль. Фота Шэпелева

Запаленыя свечкі

Бэла ШАГАЛ

Бэла Розэнфельд-Шагал нарадзілася 2 снежня 1889 года ў Віцебску. Жонка мастака Марка Шагала. Вучылася ў Маскве на Вышэйшых жаночых курсах. Цікавілася літаратурай, тэатрам. Яе рысы пазнавальныя ў тварах амаль усіх намалёваных Шагалам жанчын. Памерла ў амерыканскім шпіталі 2 верасня 1944 года.

Лазня

Для мяне шабат пачынаецца ўжо ў чацвер вечарам.

Мама паспешліва выходзіць з крамы — яна нібы хоча вырвацца з будзённай мітусні. Я чую яе голас:

— Башка, ты дзе? Мы ідзем у лазню! Саша, ты падрыхтавала ручнікі? Хутчэй, хутчэй, няма часу!

Служанка загортае ручнікі ў пакунак і так туга сцягвае яго, што папера рвецца. Яна надзяе на мяне паліто, галёшы і моцна завязвае капюшон, ад чаго мне робіцца цяжка дыхаць.

— Не румзай, дурнічка, — кажа яна і выцірае мне слёзы. — На дварэ траскучы мароз. Ты можаш, барані Бог, прастудзіцца. Толькі гэтага мне яшчэ не хапала!

Мы з мамай амаль употай крадземся да парадных дзвярэй, быццам ужо субота і крама зачыненая.

Мама было б няёмка ісці праз краму з ручнікамі пад пахай, няхай і запакаванымі. Там заўсёды столькі людзей — хто ведае, магчыма, давялося б затрымацца. А мы спяшаемся, бо ўжо позна. Мама цягнула да апошняга моманту.

На дварэ стаяць сані, на якіх мы паедзем. Возчык, заўсёды адзін і той жа, чакае насупраць дома: ён ведае, што мама ездзіць у лазню кожны чацвер у адзін і той жа час.

Як толькі мы аказваемся вонкі, нас, нібыта вільготнай

прасціной, агортае сцюдзёным вечаровым снегам. Па тым, як мама трымае мяне пад зношаным футравым пакрывалам, каб я, крый Божа, не вывалілася, я адчуваю, што яна ўжо забыла пра мітусню і беганіну ў краме. Сані быццам выхапілі яе адтуль у іншае, чысцейшае, паветра, і ўнутры яе ўжо загучалі святлыя малітвы, якія яна з Божай дапамогай будзе казаць увечары перад шабатам.

Ехаць недалёка. Возчык зразае дарогу і вязе нас на бераг маленькай рэчкі Віцьбы, дзе знаходзіцца габрэйскае лазня. Санкі шпарка слізгочуць праз паветра, якое дрыжыць ад марозу. Бачна, як наверх, на іншым стромым беразе, мігцяць аганькі Падола — маленькай базарнай плошчы.

Я добра яе ведаю — гандляроў, крамы, асабліва малочныя скляпкі. Перад тым, як спускацца ў тыя крамы па лесвіцы, па мокрых і слізкіх прыступках, трэба паклікаць Бога на дапамогу. І холадна там, нібы ў магіле. Па шэрых сценах сцякае вада. У вялікім склепе гарыць адзіная лямпа з закопчаным шклом, яе святло ледзь сягае жоўтых кавалкаў масла і шырокіх міс са смятанай і амаль зусім не прабіваецца да кута, дзе раскладзеныя падобныя на дзіцячыя галоўкі гомельскія сыры.

Добра бачныя толькі высокія вагі, якія тронам узвышаюцца пасярод склепа. Іх жалезныя ланцугі доўгімі чорнымі косамі гайдаюцца ў паветры, а медныя чашы з такім гонарам прымаюць убогі харч, нібыта вяршаць правасуддзе.

Гандляры ў доўгіх засаленых уборах з грубай тканіны дзелавіта расхаджваюць па склепе. Пальцамі, якія вытыркаюцца з абрэзаных рукавіц, яны адшчыкваюць кавалачкі ад вялізных галоў масла, наліваюць малако ў званы, кідаюць адно аднаму кругі сыру, быццам гуляюць у снежкі, і пры гэтым крычаць так, нібыта іх б'юць. Магчыма, яны так сграваюцца. Час ад часу ў задушлівым паветры чутна грубая лаянка, полымя праклёнаў успыхвае і кідаецца ад аднаго прылаўка да іншага.

— Халера на цябе! Твой тавар смардзіць!

— Няхай я заўтрашняга дня не дачакаюся, калі хлушу!

Гандляркі пішчаць, нібы мышы ў норах. Праклёны ўспаланяюць душы, і гандляры загараюцца ад гневу, зусім як жароўні на вуліцы, каля якіх скурчыліся заматаныя ў доўгія хусткі прадаўшчыцы смажанага бобу.

Гандляры лаюцца так палка і шчыра, што робіцца нават крыху весела.

Калі мы едем у лазню, увесь гэты гвалт сустракае нас здалёк. Вецер даносіць да нас моцнае слоўца, якое вісіць у паветры, пакуль завяе на прысьне яго да зямлі і не засыпле снегам.

Вось мы і прыехалі.

— Забрэш нас адсюль, Бог дасць, праз дзве гадзіны, — кажа мама возчыку, хаця ён ужо колькі гадоў робіць гэта і ведае, калі везці нас назад.

На ўваходзе сядзіць білецёрка, якая ва ўсіх сваіх адзежных нагадвае стос тканіны. Спачатку яна не варушыцца. Бачныя толькі яе нос і кончыкі пальцаў. На стале побач з білетамі ляжыць марожаная садавіна: яблыкі, грушы. У бутэльцы пеніцца шызаваты квас — мабыць, замерз.

Падобна, што нашае дыханне адаграе заледзянелыя вусны білецёркі: яны павольна расціскаюцца і расцягваюцца ў стылю ўсмешку:

— Задубееш тут сядзець цэлы дзень, — кажа яна і паціху адтае, — дзьме адсюль. Можна акалець, пакуль дачакаешся хоць якую чалавечую істоту.

Мама спачувальна падбадзёрвае яе і купляе мне яблык і грушу.

Мы адчыняем нізкія дзверы, якія вядуць у лазню. Браганне засаўкі ўспуджае з лавак дзвюх ці трох голых цёткаў, прыкрытых хустцінамі. Цяпер яны раяцца вакол нас і гудуць, нібы мухі:

— Вечар добры, Альташка, вечар добры! Што так позна? Як маешся, Альта? Дзеткі не хварэюць? А ты як, Башынька? — яны ласкава паляпваюць мяне з усіх бакоў. — Ды ты расцеш як на дражджах, цыфу-цьфу, беражыся нядобрага вока!

Яны недарма чакалі, яны зноў бадзёрыя. Хустціны цём-

нымі крыламі ападаюць долу, і я дзіўлюся на іх беляя целы. Усё вакол робіцца святлейшым і чысцейшым

У гэтым гарачым прылазніку, дзе вільготнае паветра змешваецца са скразняком звонку, я ледзь пазнаю лазеншчыцу, хаця яны заўсёды адны і тыя ж. Кожны наступны чацвер яны здаюцца мне ўсё больш старымі і брыдкімі.

Маладзейшая абхлоплівае мяне кашчавымі рукамі, ад яе пахне спляснелай хустцінай.

— Холадна, так? Тады пачнём. Расшпілі сукенку, кінем яе ў куфар. Давай, падымі нагу! — яна гаворыць са мной як з канём.

Не паспяваю азірнуцца, як мае боты разам са скручанымі панчохама ляцяць у чорную скрыню, якая ўжо пада мной. Сядзячы на вечку, я так хутка ўздываюся і падаю разам з ім, што

і змываю, змываю куслівую мыльную пену, якая выядае вочы, лезе ў вушы і рот. Аслеплая, я абмакваю пальцы ў халоднай вадзе ў цэбры побач са мной. Толькі пасля таго, як валасы спалоскваюць, я адраджаюся. Пяшчотныя кроплі чыстай вады супакойваюць вочы. Я пераводжу дух, набіраюся смеласці і расплюшчуваю іх.

Тут я чую, што рыпаецца дзверы, і на парозе з'яўляецца мама — голая і белая.

Яна адразу ж знікае ў воблаку гарачай пары. Дзве лазеншчыцы падтрымліваюць яе з бакоў. На грудзях і жыватах жанчын праступае пот. Па закладзеных за вушы валасах сцякаюць кропелькі.

Мама ціха і сарамліва спыняецца каля дзвярэй. Лазеншчыцы кідаюцца да цэбраў, на ўсю моц адкрываюць краны і абмываюць для яе лаву.

Мама спакойна сядзе, і яе поўнае цела займае лаву цалкам.

Я настолькі знясіленая мыццём і расціраннем, што амаль не бачу маму. Яна саромецца мяне і хавае позірк, калі я гляджу на яе валасы. Замест звычайнага шчыльна завітага парыка бачныя яе ўласныя рэдкія валасы. Яны паступова павыпадалі — гадамі без паветра, прыдушаныя цяжкім парыком. Мне робіцца зусім сумна, сілы пакідаюць мяне, і я без супраціўлення дазваляюць мыць сабе далей.

Лазеншчыца нібыта завалодвае не толькі маім целам, але і душой. Яна кладзе мяне на лаву як кавалак цеста, месіць і шчыпае, быццам фармуе з мяне бохан хлеба.

Я пераварочваюся на жывот. Раптам яна так моцна пляскае мяне па спіне, што я падскокваю.

— Ну што, Башынька, як табе? Добра, га? — да лазеншчыцы раптам вяртаецца здольнасць гаварыць. — Глядзі, як пачырванела! Адно задавальненне ўшчыкнуць такую!

Замучаная да паўсмерці, я толькі і чакаю, калі яна адчэпіцца. Тут мяне скаланула: ззаду, з-за плячэй, на мяне абрынаецца вадаспад. Я цалкам знікаю ў струменях вады, яны падхлопліваюць мяне і кудысьці нясучь. Лазеншчыца вылівае на мяне цэбар, мне робіцца зусім гарача, і я з прыемнасцю адчуваю, што таю, бы мяккі воск.

— Во-о-ось та-ак! — лазеншчыца з палёгкай уздыхае і мокай рукой выцірае сабе нос. — Цяпер ты блішчыш не горш за брыльянт, Башынька. На здароўе, маё дзіцятка!

Яна аглядвае мяне сваім шклянным, размытым вадой позіркам і хуценька заварочвае ў цёплую прасціну. Ёй, канечне ж, і самой хочацца выцерціся, але яна павольна абхлоплівае мяне абедзвюма рукамі, быццам я шабатняя свечка, якую яна мусіць блаславіць.

Я здаля назіраю за тым, што адбываецца з мамай. Безумоўна, яе таксама намылілі і надраілі, і, вядома, яна таксама парадавалася цёпламу абліванню. Але з ёй усё не так хутка, як са мной. Пасля мыцця лазеншчыца падсоўвае маме нізкі ўслончык і прысіджваецца ля яе ног. Яна ставіць маленькі латунны падсвечнік на скрынку, запальвае аганёк, падпраўляе

Фігуркі на Каляды

Вольга РОПАТ

**Прачнулася жоўтая лямпа.
Заварушыўся пушысты
ёлачны дожджык,
падміргнула гірлянда.**

Агата паставіла на авальны стол глыбокую талерку з залацістым абадком. У талерцы дрыжала вада і спрабавала зразумець, чаму ноччу яна апынулася ў невялічкім пакойчыку, напоўненым чароўным марывам і мяккім расталым святлом. Яскравыя агеньчыкі бліснулі, ганарлівыя ёлачныя цацкі нават і не думалі глядзець у бок талеркі, а «дожджык», здавалася, зашамацеў яшчэ болей. Вітражны адлюстраванні праз некалькі хвілін супакоіліся, і вада ўздыхнула.

Тым часам Агата запаліла блакітную свечку. Дзяўчынка села насупраць свечкі і талеркі, чакаючы, пакуль расплавіцца млявы воск. У сінім акне плавала адзінокае святло ад свечкі. Блакітныя слёзы павольна сцякалі.

Стрэлкі на гадзінніку амаль зліліся. Яны вырашылі перадыхнуць менавіта на дванаццаці. Агата рэзка нахіліла свечку, і вада скапіла цёплы, мяккаваты васькавы згустак.

Кх...кх... Што гэта? Злавіць гук! Кххх... Дзе гэта? Агата аглядзела пакой і пайшла да сценкі, дзе хаваліся маленькія іконы і царкоўныя свечы. За шклом яна ўбачыла...

Яна варушылася, падскокала. Дванаццаць месяцаў маўчалі. Толькі слухалі шэпт свечак і назіралі за Агатай. А між тым, унутры ўсё бурліла і вырвалася. Жыццё вырвалася з крохкага...

Цацку ў выглядзе доміка, якая так доўга чакала ўнутранага вызвалення, хацелася лашчыць поглядам. Раптам яна расколалася. Узляцелі серабрыстыя іскры. Трэск нагадаў Агаце гук празрыста-блакітнай ільдзінкі. З цацкі даносіліся галасы і крык маленькага дзіцяці. Хто жыве ў доміку? Бурштынавае святло, што выпырхнула з ёлачнай цацкі, растварылася. Паўпразрыстыя сілуэты наліліся колерамі, і перад Агатай з'явілася сям'я: мужчына, жанчына і маленькія дзяткі. Яны радаліся.

— Давай, Танішня, падымай шклянку!

— Ура! Ура! — запляскаў маленькімі ручкамі хлопчык. Ён скапіў цукерку, — паляцеў

на стол бліскучы фанцік, быццам карнавальнае канфэці, — і падскочыў некалькі разоў.

Жанчына пацягнула частку фаршыраванай рыбы — парушыла парадак на вузкай талерцы, зачепіла кавалачак халадца, які задрыжэў і баяўся ўпасці, бо ўяўляў сябе каралём стала.

Мужчына скрывіўся ад «Маскоўскай» і прагна ўкусіў бутэрброд з адзінокімі шпротамі. Засталіся святкаваць толькі хвасты.

«Маскоўская» чакала, калі прагучыць якое-небудзь віншаванне, каб цалкам авалодаць мужчынам. Празрыстая вадкасць заўсёды дзейнічала па плане...

Генка, якому на той момант было чатыры гады, наскокаўся пад песні і пацягнуўся, каб не бачыла маці, яшчэ па адну карамельку. Тата задаволеная жаваў вінегрэт і назіраў за малым. Позіркні хлопчыка і Валерыя сустрэліся ў той момант, калі зялёны лядзяш яшчэ не паспеў пазнаёміцца з языком. Мужчына падміргнуў малому, і той спакойна, нават з задавальненнем (бо маці ўсё ж такі не заўважыла — і гэта галоўнае) паклаў у рот празрысты лядзяш, які нагадаў хлопчыку прыгожую пацерку з узорамі.

Аднагадовая дзяўчынка супакоілася толькі пасля таго, як яе на рукі ўзяла маці. Яна слухала тэлевізар «Нёман» і назірала за тым, як рагаталі, пераліваліся ад смеху цукеркі «Сняжок», «Казка», «Вавёрка», «Цацкі», усмоктвалі святло мядовых лямпачак мандарыны, дрыжэў паўпразрысты халадзец, чакаў свайго часу пірог з карыцай і падазрона на «Маскоўскую» кідаў позіркам шкляны збан з кампотам, у якім вадзілі карагод яблычныя долькі.

Вядучыя тэлевізійнай праграмы яшчэ раз павіншавалі з 1969 годам.

— Нічога сабе! — парушыла цішыню Агата. — Дык, гэта ж

мой дзядуля з бабуляй! Як я адразу не здагадалася!? Здаецца, я гляджу жывы філм!

Дзяўчынка баялася дакрануцца да іх... Можа, яны спалохаюцца і пераўтворацца ў фігуркі?..

Насамрэч, гэта быў не філм. І не батлейка. І не тэатральныя сцэнкі. І не перформанс. І нават не галаграма. І гэта не сон! Агата тэлефанавала мне дзесьці ў палове дванацатай ночы і пачала віншаванне са слоў «Добры вечар! Шчодрый вечар! Добры вечар таму, хто ў гэтым даму! А людзей тут цераз край, хоць ты лыжкаю мяшай!..» Я сказала Агаце, што нікога ў мяне няма. Хлусня ўсё гэта.

Так, яна, безумоўна, любіць штосьці прыдумляць, любіць сюррэалізм, асабліва Жана Както, Дэвіда Лінча (о! з якімі эмоцыямі распавядала калісьці пра «Синий бархат») і Яна Шванкмаера... Дарэчы, я таксама ў захапленні ад Както і Шванкмаера... Але ўпэўнена ў тым, што тая ноч не была для яе сном і сюррэалістычнай гісторыяй. Я сказала «ўпэўнена»? Хм...

Агата ўспомніла, што яе чакае згустак з воску, які змерз і пакрыўдзіўся на дзяўчынку. Фігурка крыху паплавала і вырашыла прытуліцца да залацістага абадка. Што гэта можа быць?.. Фігурка падманвала Агату (а цень ад яе, здавалася, варушыўся і падазрона назіраў за дзяўчынкай). Бусел? Чайнік?.. Вада трымала васковае цела на паверхні, але яно нават і не думала ныраць. Т-а-а-ак... Няхай будзе бусел. Усё ж такі першы вобраз. Цікава, што ён азначае?.. Засвяціўся кампютар — ажывіліся квадратныя кнопкі. Хуценька станаўліся ў шэраг літары ў «Яндэксе». Агата спалохалася ад запытаў («Яндэкс», мабыць, таксама), калі ў радку з'явілася слова «гаданіе»: «Гаданіе онлайн», «Гаданіе да нет», «Гаданіе на отноше-

ние человека к тебе, что он думает обо мне». Адна спасылка, другая спасылка... Дзясцкі сайтаў — адно і тое ж. На ўсіх напісана, што бусел абазначае шчаслівае сямейнае жыццё! Вось яно як!

Але Агату чакала расколатая ёлачная цацка — дзяўчынка хутка перабегла да доміка, каб нічога не прапусціць.

Стол крыху скінуў вагу. Халадзец весела перавальваўся ў страўніках (ён уяўляў, як спускаецца з горкі і адразу трапляе на карусель (што ж, ягоная мара збылася!)), фаршыраваная рыба аддала ўсё, акрамя галавы, і ні аб чым не шкадавала, «Маскоўская» ганарліва паглядала на кампот. А на ўскрайку стала сабралася кампанія фанцікаў.

— Валер, можа, смажаную рыбу прынесці? — усхвалявана прагучалі словы Танішні.

— Не, не трэба. Я крыху бульбы з'ём ды хопіць.

Відэлец выбраў ахвяру — на талерцы ляжала абураная на жыццё бульба, цела якой раздваілася.

— Як добра, што мы тэлевізар купілі! — сказала Антаніна, і яе мяккі позірк дакрануўся да зеленавата-арэжавых вачэй мужа.

На сям'ю паглядалі жыццядасныя фігуркі, якіх хацелася памацаць, але пальцы крапаліся толькі плёнкі ды пузатай абалонкі — экрана. Валерыі падрыхтаваўся да свята: набыві ў краме каляровую плёнку і наклеіў яе, каб старэйшаму Генку было яшчэ цікавей назіраць за марыянеткамі. А хто ім кіруе? Няўжо ў гэтай каробцы жывуць людзі?.. Думкі малага, як кватаранты, пераходзілі ад аднаго суседа да другога. Але дарослыя баяліся пра гэта гаварыць, таму амаль штодзень, калі Антаніна была на працы, прыходзілі да Валерыя і разглядалі каляровы экран, таемна шукаючы адказы.

Пакой сціснуў у абдымках вузкі лажак, калыску, невялічкі стол, елку з хлапушкамі, папяровымі ліхтарыкамі ды

цукеркамі, кававую шафу, якая зачынялася на ключ. Са сцяны кожную раніцу распеўалася шчакастае радыё, прыліп да бела-ружовых у маленькія палявыя кветкі шпалераў каляндар, які штомесяц паказваў малым язык. Блін з ляпнымі ўзорамі трымаў бэжава-белыя лямпы ў выглядзе каруселі. Некалькі разоў на дзень, калі дзверы давалі дазвол, халадзільнік «Мінск-2» зазіраў у пакой.

Валерыі і Тоня патроху сцягвалі са стала агуркі, капусту, бульбу, а малы Гена — цукеркі. Каляровыя марыянеткі зацягнулі ў сваю казку ўсю сям'ю. Ніякіх размоваў не было. Толькі калі ў тэлевізійнай перадачы казалі «Віншуйце!» — Валерыі цягнуў гранёную шклянку да лямпаў і паўтараў за вядучымі. Антаніна падпявала і спрабавала разгледзець сукенкі ды хусткі выступоўцаў. Чатырогадовы Генка скакаў каля елкі ды дражніў малую сястру.

Сям'я сядзела заварожаная. Яе захапілі тыя механічныя фігуркі, якія па сцэнарыю стваралі святочную атмасферу. У доміку, дзе свяцілі цеплынёй лямпачкі, абудзілася снежная цішыня. Здавалася, яна авалодала домікам. Прамаўлялі толькі каляровыя фігуркі. «Він...»

І тэлевізар патух.

— Што з ім? — напужалася Антаніна.

— Не ведаю. Зараз пагляджу.

Валерыі пачаў круціць драгты ды націскаць на кнопкі. Генка расчаравана паглядзеў на тэлевізар і сказаў, што свята скончылася. Ён надзьмуўся і сеў на мяккі пуфік. Алена не бачыла «маленькую трагедыю» — салодка заснула на руках у маці.

— Не хвалойцеся. Зараз усё зраблю, — паабяцаў тата.

Але тэлевізар здаўся. Мо яму самому надакучылі ярка-фальшывыя марыянеткі?.. Валерыі некалькі разоў абышоў яго, штосьці пакруціў, пастукаў, але нічога не адбылося.

— Ой, усё! Сядай, Валер. Трэба несці яго ў рамонт.

— Мам, а што мы будзем рабіць? Спаць? — скрозь слёзы спытаў Генка.

— Не. Можаш вершык расказаць ці песню праспяваць.

— Так! Давай, Генка! Усе мы заспяваем! — падхапіў ідэю жонкі Валерыі і выцягнуў з самотнага кута залацістую трубу, на якой добра меў граць.

Гена паставіў пуфік насупраць ёлкі, ганарліва стаў на яго і заспяваў. Валерыі падхапіў рытм, і труба прагнулася. Малінавыя вусны маленькай Алены нагадалі задаволены месяц. Цёплае шчасце апанавала Антаніну.

Як толькі на гадзінніку доўгая стрэлка спынілася на дванаццаці хвілінах першай начы, сценкі расколатай цацкі зліліся. Жоўтая лямпа заплушчыла хітрае вока.

...Міргалі гірлянды, таемна пераліваючы дожджык. Пакой застыў у аksamітным святле ад ёлачных цацак.

А бусел з воску страпянуўся і..

Панскія кілеры, «легіён смерці» і стрыжка святароў

«Заканчэнне. Пачатак на стар. 6»

У Століне 560 чалавек удзельнічалі ў ваенізаванай гульні з выкарыстаннем адгазнікаў.

Пінскі абкам камсамола з 25 кастрычніка па 5 лістапада 1940 года ажыццявіў праверку стану бібліятэк і хатаў-чыгальняў. У выніку з ліку вучняў былі абраныя так званыя «кніганосы» для распаўсюду літаратуры сярод выбаршчыкаў.

Большавікі апрацоўвалі не толькі моладзь, але і старых. Так, сакратар Пінскага абкама Улазаў 11 снежня 1940 года дакладваў сакратару ЦК КП(б) Б Панамарэнку, што ў вобласці рэгулярна адбываюцца сходы старых (не менш як 100 чалавек), на якіх удзельнікі просяць растлумачыць ім палітыку партыі і ўрада.

«И если враг с ухваткой вора зайдет в советские моря»

Для дасягнення патрэбнага выніку камуністы літаральна завалілі Заходнюю Беларусь адпаведнай літаратурай і іншым агітацыйна-прапагандысцкім матэрыяламі.

Для заходніх абласцей БССР было выдадзена 900 тысяч экзэмпляраў выбарчых выданняў: Канстытуцыя СССР 1936 года, Канстытуцыя БССР 1937 года, Палажэнне аб выбарах, а таксама «працы» савецкіх кіраўнікоў: Сталіна («Прамова 11 снежня 1937 года на сходзе выбаршчыкаў Сталінскай выбарчай акругі горада Масквы»), Калініна («Што дала савецкая ўлада працоўным»), Панамарэнкі («Год новага жыцця») і іншыя.

Пры гэтым літаратура выдавалася на чатырох мовах. Так, 18 тысяч асобнікаў Канстытуцыі БССР 1937 года былі надрукаваны на беларускай мове, 17 тысяч — на рускай, 12 тысяч — на польскай і 3 тысячы — на ўкраінскай.

Канешне, не абышлося без партрэтаў правадыроў. Напрыклад, кнігагандлёвае аддзяленне Дзяржаўнага выдавецтва (КОГИЗ) дакладвала, што на 1 снежня 1940 года ў Беластоцкую вобласць былі адгружаны наступныя партрэты: Сталін — 14380 асобнікаў, Ленін — 4520, Берыя — 380, Варашылаў — 1110, Швернік, Хрушчоў і Мікаян — 50.

Пачэснае месца займалі лозунгі. Іх налічвалася ажно шаснаццаць відаў. Акрамя традыцыйных: «Да здравствуе вонешняя палітыка Советскага правіцельства, палітыка мира между народами и обеспечения безопасности нашей Родины!», «Борьба с проглыщиками и дезорганизаторами производства есть борьба за укрепление мощи нашей Родины и её Красной Армии», «Да здравствует трудовая дисциплина и образцовый порядок на предприятиях нашей Родины!», «Колхозники и колхозницы! Боритесь за высокие урожаи и подъём общественного животноводства. Укре-

плите хозяйство колхозов!», «Да здравствует зажиточная и культурная жизнь колхозов!», мелія і экзатычныя: «И если враг с ухваткой вора зайдет в советские моря!», «Трудна и почётна работа героев морской глубины!».

«Выбары без выбару»

Нягледзячы на моц прапагандысцкай машыны, большавікам не ўдалося пазбегнуць непрыемных пытанняў

Адно з іх было зададзенае 18 лістапада 1940 года на сходзе выбаршчыкаў 6-га выбарчага ўчастка Беластока і ставіла пад сумнеў справядлівы прынцып савецкіх выбараў: «Почему в бюллетень вносятся одна кандидатура и нет, кого вычеркивать?». Таксама на гэтым сходзе камуністы пачулі пытанне: «Почему в СССР нет разных партий?».

Падчас перадвыбарчай кампаніі людзі задавалі і простыя побытавыя пытанні: чаму ў горадзе няма дроў, чаму ў нас такая дрэнная кааператыўная сетка, чым выкліканы перабоі ў забеспячэнні прамысловымі таварамі.

У Беластоку цікавіліся: «Правда ли, что в Советском Союзе у женщин без боли проходят роды?»

Людзей непакоіла знешнепалітычная сітуацыя, небяспека вайны. Адсюль і пытанні наконт таго, ці дапамагае СССР Кітаю, якія вынікі вайны паміж Грэцыяй і Італіяй, навошта Молатаў ездзіў у Берлін, чаму ў нашых газетах мы папулярызуюем паветраную абарону Лондана, ці не выклікае гэта незадаволенасці Германіі.

Небяспечныя вернікі

Уладаў найбольш непакоілі вернікі: на момант выбараў у Заходняй Беларусі існавалі 446 касцёлаў, 542 царквы, 387 сінагогаў, 14 манастыроў, 617 ксяндзоў, 606 папоў і 293 рабіны. Таксама існавалі і секты, напрыклад, т.зв. «братишечки» (яны не павінны былі мець і ведаць жанчын).

У справаздачах НКУС адзначалася, што вернікі «проводят обработку молодёжи с целью отказа от голосования». Асабліваю ўвагу спецслужбы раілі звярнуць на «настоящий очаг мракобесия» — Жыровіцкі манастыр (10 кіламетраў ад Слоніма) і на ягонага паслушніка Рыгора Кундарэнку, які «рассказывает всякие небылицы в контрреволюционном направлении». А спадар Кундарэнка казаў вась што: «Советские люди — это безбожники. Я сам был в России и видел, как народ там страдает от голода, хлеба там очень мало. Они строят только оружие и машины».

Улады БССР і асабіста Панамарэнка разумелі ўплыў вернікаў і напярэдадні выбараў не жадалі псаваць з імі адносіны. Пра гэта сведчыць красамоўны

Перадвыбарчы сталінскі плакат на ідыш. Крыніца: Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь

факт. У пачатку снежня 1940 года ў Клецку (Баранавіцкая вобласць) быў арыштаваны мясцовы праваслаўны святар па прозвішчы Бойка, які актыўна выступаў супраць выбараў. Але фармальнай зачэпкай для ягонага затрымання паслужыла тое, што ён не заплаціў падатак у суме 4700 руб.

Пры пераводзе з Клецка ў Нясвіж Бойка «был подвергнут санитарной обработке: его обрили наголо, а также сбрили голову и усы». Гэта выклікала абурэнне вернікаў, і яны хутка сабралі грошы: ажно 16 тысяч рублёў. Кіраўнік НКУС БССР Лаўрэнці Цанава паведамляў, што некаторыя жыхары аддавалі па 100 рублёў. Цанава дакладваў, што ажыццяўляецца пошук ініцыятараў збору грошай «с целью последующей активной агентурной разработки».

Інцыдэнт з Бойкам дайшоў да Панамарэнкі. У архіве захаваны гнёўны ліст кіраўніка БССР (па ўласнай традыцыі Панамарэнкі, напісаны чырвоным алоўкам) да сакратара Баранавіцкага абкама партыі Тура, які пачынаўся такімі словамі: «Товарищ Тур! Что это за дураки, которые попов стричь начали?»

Пэўная частка працоўных і сялян Заходняй Беларусі таксама выступіла супраць савецкай улады. Вось што казаў жыхар Пінску, тэхнік мясцовай нафтабазы Гілер: «При Польше народу крутили голову паны, занимались глупостями, теперь большевики дурят голову своими выборами». Селянін Ганчарык з вёскі Вяляніца Жабчыцкага ра-

ёна Пінскай вобласці абураўся: «Кому такие собрания нужны, когда выдвижение кандидатов происходит по-фашистски, кого хотят, того и намечают, а нам говорят: голосуйте. Кандидатов должен выбирать народ».

Аднак тыя, хто быў настроены супраць камуністычнай улады, не абмяжоўваліся толькі словамі. Большавікі ледзь паспявалі фіксаваць «контрреволюционные вылазки». Звычайна гэта былі антысавецкія надпісы на выбарчых бюлетэнях альбо запіскі, кінутыя ў выбарчыя скрыні.

Так, на Новакрукоўскім выбарчым участку Міёрскага раёна былі знойдзены 23 запіскі контррэвалюцыйнага характару, а таксама фота польскага маршала Эдварда Рызд-Сміглы з надпісам: «Я не доволен этим правом, а вы, босяки, убирайтесь». У вёсцы Гардзьяты Смаргонскага раёна ў адной з выбарчых скрыняў была знойдзена запіска: «Прочитай и разумей, еще Польша не сгинела, пока Бог над нами. Ещё настанет смерть коммунистам, которые будут висеть вверх ногами».

18 снежня 1940 года сакратар Маладзечанскага ЦК КП(б) Б даносіў у ЦК: «В деревне Кононовичи Засковичского сельсовета рисовались контрреволюционные рисунки, на которых изображались активисты с поломанными телегами, возле могил». Той жа сакратар пісаў, што ў Маладзечанскім раёне выяўлены тры выпадкі, калі прозвішчы кандыдатаў на бюлетэнях былі «вырваны зу-

бами», а на бюлетэні кандыдата Завадскага быў намалеваны нож.

Па звестках органаў унутраных спраў, 14 снежня 1940 года ў Брэсце па вуліцах Савецкая і Студэнцкая былі раскіданыя 27 улётак «фашистского характера», якія «были писаны карандашом от руки».

Кілерства па-заходнебеларуску

3 снежня 1940 года Цанава накіраваў Панамарэнку цікавую дакладную запіску: «31 октября 1940 года агент «Горелов» донес, что житель деревни Снядово Снядовского района Белостокской области Бер Шавевич Шрум обратился к нему с просьбой подыскать человека или самому согласиться убить уполномоченного РИК кандидата в депутаты сельсовета, жителя деревни Залесье Хелстовского». Па словах Цанава, неўзабаве Шрума арыштавалі. Ён прызнаўся, што забойства замовіў жыхар вёскі Залесе Адам Сцяпноўскі, «враждебно настроенный к советской власти». 6 лістапада 1940 года быў арыштаваны і Сцяпноўскі, які сваю віну не прызнаў.

Пытанне, ці сапраўды апісанае вышэй мела месца і не было фэйкам НКУС, патрабуе дадатковага вывучэння. Аднак забойствы прасавецкіх актывістаў адбываліся. Напрыклад, у кастрычніку 1940 года быў забіты жыхар вёскі Кізілякі Беластоцкага раёна Левандоўскі.

Імя ім — легіён!

Канешне, органы НКУС нагналі ў рэгіёне атмасферу страху і падазронасці. 26 снежня 1940 года Цанава дакладваў Панамарэнку, што ў сярэдняй школе №1 г. Аўгустова нібыта выкрытая варожая група «Легіён смерці» пад кіраўніцтвам братаў-школьнікаў Прычкагаў — Юзэфа і Рышарда. Паводле Цанава, чальцы групы (юнакі і дзяўчаты ад 14 да 19 гадоў) «систематически устраивали сборища, проводили контрреволюционную агитацию, читку националистической литературы, высказывали пораженческие настроения, проявляли стремление уйти в Германию, периодически разбрасывали контрреволюционные листовки». Цанава таксама сцвярджаў, што чальцы групы планавалі разграміць выбарчы ўчастак у Аўгустове, здзейсніць тэракт на чыгуны і забіць большавіцкага вылучэнца Яна Станкевіча.

Пасля выкрыцця групы Юзэф і Рышард атрымалі працяглыя турэмныя тэрміны.

У выніку 15 снежня 1940 года былі абраныя 367 дэпутатаў абласных Саветаў, 2519 дэпутатаў раённых і гарадскіх Саветаў і 32 945 дэпутатаў сельскіх і пасялковых Саветаў. Усе яны прадстаўлялі спіс камуністаў і беспартыйных. Пэўную частку з іх складалі жанчыны.

МІЖНАРОДНЫЯ НАВІНЫ

ФРАНЦЫЯ. «Жоўтыя камізэлькі» сарвалі Каляды

Цяперашнія Каляды ў Францыі аказаліся сарванымі праз рух «жоўтых камізэлек». Прынамсі, так сцвярджае мясцовая бульварная прэса. Калі ёй верыць, пратэсты на працягу апошніх шасці тыдняў моцна падарвалі лагістыку паставак прадуктаў у крамы. Аднак гэта толькі кветачкі. Аказалася, што рух «жоўтых камізэлек» моцна раскалоў грамадства — і ў тым ліку сем'і. У некаторых сем'ях спрэчкі дасягнулі такога ўзроўню, што сваякі адмовіліся сядзець побач за сталом на Каляды. Калі нават сямейнікі і збіраліся на супольнае святкаванне, вечар усё роўна ператварыўся ў спрэчку на палітычную тэму. Пакуль псіхолагі не ведаюць рэцэпту ад тэмы «жоўтых камізэлек». Адзінае, што яны раяць, — ставіць на стол як мага менш алкаголю, які звычайна правакуе больш моцныя эмоцыі.

Паводле французскай прэсы

КЫРГЫЗСТАН. У Новы год без пляўкоў

У апошнія дні гэта года кыргызы могуць у апошні раз дазволіць сябе такую выхадку, як вольна плявацца на вуліцах. Як толькі куранты прабюць дванаццаць, у сілу ўступіць Кодэкс аб адміністрацыйных парушэннях, што быў прыняты яшчэ ў жніўні. Паводле новага закона, цяпер публічны плявок будзе карацца штрафам. Штраф за такое парушэнне складзе 5,5 тысячы сомаў (\$78,8). З улікам таго, што сярэдні заробак у краіне — каля 200 долараў, пакаранне вельмі сур'езнае. Праўда, не выключана, што новы закон накіраваны супраць аднаго з відаў наркаманіі. У Цэнтральнай Азіі папулярна жавіца «насвай» — наркатычнае рэчыва. Пры яго ўжыванні адбываецца багатае выдзяленне сліны, афарбаванай у зялёны колер. Магчыма, пад выглядам барацьбы з пляўкамі, улады вырашылі паганяць наркаманаў? Гэта не адзіная загадка закону. Таксама незразумелы пункт Кодэксу, паводле якога за пляўкі можна будзе караць таксама юрыдычных асобаў.

Паводле кыргызскай прэсы

ФРГ. Бывайце, Каляды са снегам!

З глыбокім смуткам у Германіі прызналі, што немцы, магчыма, ніколі больш не бачаць снежных Калядаў. Апошнія навіны з кліматычнага фронту сведчаць, што снег у Германіі будзе стала ляжаць выключна ў горных раёнах. Праўда, і без глабальнага пацяплення зіма ў краіне даўно была не падобная да малюнкаў з калядных паштовак. Апошні Каляды са снегам Германія сустрэла ў 2010-м. А папярэднія да таго Каляды прыйшліся на 1986 год. Што тычыцца сапраўднай снежнай зімы, то апошні раз яна прыходзіла ў краіну напрыканцы 1960-х гадоў. Канстатацыя гэтага сумнага факту выклікала ў немцаў выбух настальгіі па часах, калі на вуліцах на Каляды ляжаў снег. У прэсе можна наткнуцца на забаўныя для беларускага чытача ўспаміны пра тое, як трэба было ляпіць снежавіка.

Паводле нямецкай прэсы

РАСІЯ. Апошні «Блакiтны агеньчык»?

«Блакiтны агеньчык» — культавы навагодні канцэрт на расійскім тэлебачанні — можа знікнуць. На працягу апошніх гадоў яго крытыкуюць амаль усе. Галоўным чынам аўдыторыі не падабаецца засілле старых поп-зорак на шталт Пугачовай. Папярэдняе навагодняе тэлешоў перапоўніла мяжы цярпення. У сёўце нават паўстала петыцыя з заклікам увогуле забараніць «Блакiтны агеньчык». Скандал цягнуўся

ўвесь год. Увосень скандальны Уладзімір Жырыноўскі прапанаваў прапіхаць на тэлебачанне маладых канкурсантаў па прынцыпе квоты. Магчыма, «Блакiтны агеньчык — 2019» будзе вызначальным для лёсу праграмы. Гэта, падаецца, разумеюць і арганізатары, якія падчас здымкаў бралі з актараў падпіску «пра невыдаванне інфармацыі». Між тым, крызіс шоў, напэўна, відавочны, бо яно паўстала ў савецкія часы і было вельмі інтэграванае ў тагачасную рэальнасць. Напрыклад, у праграме распавядалі пра розныя працоўныя рэкорды. У гэтым плане ўвогуле дзіўна, што «Блакiтны агеньчык» існуе так доўга пасля калапсу СССР. Магчыма, сакрэт яго жыццяў у тым, што сапраўднай альтэрнатывы савецкай формуле сустрэчы Новага года так і не паўстала.

Паводле расійскай прэсы

Да якой партыі належыць Санта-Клаус?

Алег НОВІКАЎ

Магчыма, гучыць смешна, аднак за акіянам даўно вядзецца спрэчка наконт партыйнай прыналежнасці Санта-Клауса.

Як вядома, Санта жыве на Паўночным полюсе ў сваёй рэзідэнцыі, дзе, акрамя яго, мноства эльфаў, якія дапамагаюць збіраць падарункі для дзяцей. Тут жа на працягу года Санта робіць запісы ў кнізе, дзе фіксуецца ўчынкi дзяцей з усяго свету. Ён занатоўвае, хто з іх быў паслухмяным, а хто сваволіў. Напярэдадні Калядаў чараўнік садзіцца ў сані, запрэжаныя аленямі, і ляціць па небе ў розныя краіны. Калі Санта дасягае пункту прызначэння, ён спускаецца ў кожны дом праз комін і пакідае сюрпрызы пад ёлкай.

Так у двух словах выглядае расповед пра Санта-Клауса. Хаця тут няма ніводнага слова пра палітыку, сярод амерыканцаў хапае тых, хто лічыць, што паводзіны Санты ўласцівы паводзінам партыйнага актывіста. Хаця пра тое, якой партыі сімпатызуе чараўны герой, канчатковай думкі няма.

Дэмакраты лічаць, што Санта-Клаус — адназначна іх. Аргументы наступныя: «Санта, безумоўна, дэмакрат, паколькі, замест таго, каб прадаваць падарункі або раздаваць іх выключна дзецям эліты, ён, наадварот, узнагароджвае ўсіх. І, натуральна, ён, як кожны чалавек левых поглядаў, супраць зменаў клімату. Урэшце, Рудольф (адзін з аленяў Санты) можа лётаць, але ён не ўмее плаваць».

Трэба дадаць, што не ўсе левыя актывісты — аматары тэзісу, што Санта-Клаус іх аднадумца. Так, з ініцыятывы папулярнага амерыканскага часопіса «Jacobin» у апошнія гады стала модным аналізаваць прыроду класавых адносін паміж эльфамі, Санта-Клаусам і яго каляднымі аленямі. Паводле гэтага аналізу Санта з'яўляецца эксплуатаатарам эльфійскай працы і жывёльнага свету. Выснова такіх разважанняў зразумелая — Санту трэба зрынуць, а раздачу падарункаў перадаць кааператыву эльфаў і аленяў.

Кансерватары з Рэспубліканскай партыі ў любым выпадку не згодныя з тым, што Санта належыць да лагера іх апанентаў. На іх думку, Санта-Клаус характэрныя правыя погляды. Напрыклад, ён носіць чырвонае футра (чырвоны — партыйны колер рэспубліканцаў). Не менш цікавыя і іншыя аргументы. Чаму, напрыклад, Санта абраў у якасці месца рэзідэнцыі далёкую Поўнач? Адказ — паколькі ніводны ўрад не кантралюе гэты рэгіён. Як вынік, дзядуля

Былы прэзідэнт ЗША Барак Абама прыйшоў у дзіцячую лякарню ў джынсах і шапцы Санта-Клауса, каб павіншаваць дзяцей з Калядамі

не павінен плаціць падаткі са сваёй эканамічнай дзейнасці.

Акрамя таго, Санта любіць печыва, якое часта дарыць у якасці падарункаў. Гэта, маўляў, дакладна сведчыць пра тое, што ён не ўхваляе экс-прэзідэнта ад дэмакратаў Барака Абама. Яго жонка Мішэль у свой час запусціла рэзанансную кампанію супраць дзіцячага атлусцення.

Рэспубліканцы таксама заклікаюць не забываць пра тое, як Санта наладзіў працоўны працэс на сваім прадпрыемстве. Гледзячы па ўсім, эльфы не маюць прафсаюзу. Гэта характарызуе Санту як прадпрымальніка

28 працэнтаў амерыканцаў бачаць у Санце дэмакрата, а 22 працэнты — рэспубліканца. Каля 50 працэнтаў амерыканцаў не маюць думкі наконт партыйнай прыналежнасці Санта-Клауса

праваліберальных поглядаў. Плюс — Санта прыносіць падарункі дзецям, які паводзяць сябе згодна з правіламі хрысціянскай этыкі. Нарэшце, ён супрацоўнічае з «Coca Cola» — эталонам капіталістычнай карпарацыі.

Нягледзячы на камічнасць гэтых спрэчак і доказаў, за

акіянам ставяцца да іх сур'езна. Магчыма таму, што прэзідэнцкія кампаніі стартуюць узімку. Напярэдадні праймерыз кандыдату вельмі важна выглядаць трохі падобным да чараўніка, накішталт Санты.

Так ці інакш, цяпер 28 працэнтаў амерыканцаў бачаць у Санце дэмакрата, а 22 працэнты — рэспубліканца. Зрэшты, апошнім часам, як сведчаць сацыёлагі, усе больш амерыканцаў (сёння каля 50 працэнтаў) не маюць канкрэтнай думкі наконт партыйнай прыналежнасці Санта-Клауса. Праўда, магчыма, гэта сведчыць не пра апалітычнасць казачнага дзядулі, а, хутчэй, пра тое, што расце недавер простых амерыканцаў да традыцыйных партый.

Між тым, дыскусія вакол партыйнай прыналежнасці Санта-Клауса паступова перакінулася на наш кантынент. Аднак сярод еўрапейцаў яна пакуль не такая вострая: большасць, падаецца, бачыць у Санта-Клаусе сябра левай або экалагічнай партый. У Вялікабрытаніі да такой пазіцыі схіляюцца каля 27 працэнтаў апытаных. Толькі 17 працэнтаў рэспандэнтаў адносяць яго да аматара кансерватыўных ідэяў. Хаця барацьба за ідэнтычнасць Санты ў Еўропе працягваецца. У прыватнасці, пару гадоў таму аўстрыйскія правыя папулісты з мясцовай «Партыі Свабоды» пачалі агітаваць за тое, што святы Мікалай (ён жа Санта-Клаус) увасабляе еўрапейскасць.

www.proza.ru

Свет на ростанях

Алег НОВІКАЎ

Ёсць усе падставы казаць, што 2018-ы ў гісторыі быў пэўнай мяжой. Да Новага года мы падышлі з амаль разбуранай архітэктурай звыклага нам свету.

Пачаць можна з таго ж феномену біткоїнаў, пра якія напачатку 2018-га не казаў выключна лянівы. Хача паступова ажыятаж вакол гэтай тэмы знік, але пашырылася думка пра тое, што віртуальныя грошы сапраўды могуць замяніць звычайныя. Пры гэтым таксама дапускаецца нівеляванне ролі цэнтральных банкаў як інстытутаў, якія адказваюць за грашова-кредытную палітыку і забеспячэнне працы плацежнай сістэмы.

Далей больш. Увесну мы сталі сведкамі крызісу вакол атамнай праграмы КНДР. Рэгіён знаходзіўся на мяжы буйнамаштабнага канфлікту. З боку Паўночнай Карэі гучалі пагрозы ядзернай атакі на ЗША і іх саюзнікаў, а з амерыканскага боку — прагатовнасць знішчыць Паўночную Карэю. Скончылася ўсё сінгапурскім самітам, на якім Трамп і Кім Чэн Ён пацалаваліся — паабдымаліся ды падпісалі мірную дамову.

Тую дамову паўночныя карэйцы хутка парушылі, аднак у выніку па факце адбылося парушэнне аднаго з краевугольных камянёў глабальнага бяспекі — абмежавання на стварэнне і распаўсюд ядзернай зброі. Пхеньян, па-сутнасці, легалізаваў свой ядзерны фугас, ды даў прыклад іншым дзяржавам.

З іншага боку, выхад за рамкі міжнародных пактаў — канёк цяперашняй адміністрацыі ў Вашынгтоне. Бліжэй да Новага года ў Злучаных Штатах пачалі казаць пра выхад з Дамовы аб ракетах сярэдняй і малой далёкасці. Калі браць пад увагу значэнне згаданай дамовы, не выклікаюць здзіўлення прагнозы пра магчымы выхад ЗША са

складу ААН, якая паўтарыць лёс Лігі Нацый.

На месцах у мінулым годзе таксама ліхаманіла. У чэрвені да ўлады ў Італіі прыйшлі несістэмныя партыі. Гісторыкі кажуць, што гэта першы выпад перамогі папулістаў у Заходняй Еўропе. Сфармаваны імі кабінет па кіраўніцтвам Джузэпе Контэ адразу пачаў змагацца з Брусэлем па шэрагу пытанняў, у тым ліку наконт праблемы мігрантаў.

Галоўным антаганістам Рыму ў гэтай спрэчцы выступаў Парыж, што было не дзіўна. У персоне Эмануэля Макрона шмат хто бачыў сапраўднага месію, які надасць еўрапейскаму праекту новы імпульс. Макрон сапраўды быў аўтарам шматлікіх ініцыятыў у галіне еўрапейскай інтэграцыі, аднак у выніку ўсё скончылася пшыкам. Паўстанне «жоўтых камізэлек» у Францыі, якое выбухнула ў снежні, татальна падарвала яго аўтарытэт. Зараз Макрону трэба думаць пра тое, як увогуле захаваць прапіску ў Елісейскім палацы.

Пры гэтым ніводнай кандыдатуры на вакансію крызіснага менеджара для еўрапейскай інтэграцыі не праглядаецца. Пазіцыі Ангелы Меркель настолькі саслабелі, што яна пагадзілася пайсці з пасады кіраўніка сваёй партыі. Акрамя Германіі, у новы год у стане палітычнага крызісу ўступаюць Швецыя і Бельгія. На парозе палітычнай турбулентнасці Румынія, Польшча і Іспанія. Не кажучы ўжо пра Вялікабрытанію, дзе ніхто не ведае, чым скончыцца працэс Врэхіт. Некаторыя касандры нават не выключаюць грамадзянскі канфлікт і сецэсію Шатландыі і Паўночнай Ірландыі. Адным словам, у Еўропе ў наступным годзе будзе спякотна. Шмат што тут вырашаць выбары ў Еўрапарламент увесну.

Не менш феерычная сітуацыя ў краінах трэцяга свету. У Бразіліі да ўлады дарваліся палітыкі, якія настальваюць па часах дыктатуры. Не бачна развязкі крызісу ў Венесуэле,

дзе ўсё часцей кажуць пра вайну з бразільскім правым урадам. Невядома, які вынік будзе на выбарах прэзідэнта ў Конга.

У нашым рэгіёне галоўным ньюсмейкерам заставалася Украіна. Напрыканцы года вялачучы расійска-ўкраінскі канфлікт абвастрэўся праз інцыдэнт у Азоўскім моры і аўтакефалію праваслаўнай царквы, альтэрнатыўнай мясцовай філіі РПЦ. Гледзячы па ўсім, цяперашняе палітычнае напружанне захаваецца аж да канца года, паколькі краіну чакаюць дзве выбарчыя кампаніі. У сакавіку ўкраінцы абяраць новага гаранта, а ўвосень — новы парламент. На жаль, няма сумневаў, што абедзве кампаніі не абыдуцца без інцыдэнтаў, пра маштаб якіх можна толькі здагадацца.

Калі вы думаеце, што на гэтым спіс драмаў, што былі ў мінулым годзе, скончыўся, то памыляецеся. Прыкладна з пачатку кастрычніка на старонках прэсы нормай сталі спекуляцыі наконт хуткага рымейку крызісу 2008 года, калі сусветныя рынкі апынуліся ў глыбокім фінансавым крызісе. Агучаныя сцэнары сапраўды пачалі рэалізоўвацца ў снежні, калі дынаміка біржавых індэксаў па шэрагу параметраў наблізіліся да паказчыкаў часоў Вялікай дэпрэсіі. Калі крах сапраўды адбудзецца, то рыкашэтам ён закране і сусветныя кошты на паліва, ад якіх залежаць, напрыклад, эканамічная і палітычная стабільнасць у Расіі. А значыць, — і ў нас.

Будзе глабальны эканамічны калапс або не — пакуль на ўзроўні здагадак. Затое няма сумневаў, што ўжо ў студзені нас чакае вялікае шоў з Вашынгтона. Напярэдадні Новага года Трамп пачаў актыўна тусавачь кадравую калоду, што выклікала крызіс унутры адміністрацыі. Між тым, у студзені пачнецца сесія Палаты прадстаўнікоў, дзе большасць цяпер належыць дэмакратам. Відавочна, што дэпутаты адразу кінуцца рыць пад Траппа, аж да спробы запусціць працэс імпічменту прэзідэнта.

Наступны год абяцае быць вясёлым. Набывайце папкорн!

МІЖНАРОДНЫЯ НАВІНЫ

ЗША. Што робяць на Каляды сатаністы?

Гэтым пытаннем зацікавіўся шэраг амерыканскіх медыя. Адкаж, як падавалася, павінен быў быць вельмі цікавым. Хіба нараджэнне Хрыста, якое святкуецца на Каляды, не было моцным ударам па князю цемры? Аднак тое, што кажуць амерыканскія сатаністы, выглядае, мякка кажучы, сумна. Аказваецца, большасць з іх нават не супраць адзначыць нараджэнне Хрыста, у якім бачаць не месію, а звычайнага чалавека. Увогуле, кодэкс сатаністаў вымагае быць заўжды вясёлым і аптымістычным, што цалкам пасуе настрою на калядных святах. Праўда, такія інтэрвю давалі прэсе прадстаўнікі зарэгістраваных сатанісцкіх групавак, якія, хутчэй, нагадваюць клубы па інтэрэсах. Арызонскія сатаністы, напрыклад, рэгулярна ўдзельнічаюць у маніфестацыях супраць расізму. Як ставяцца да Калядаў радыкальныя сатаністы, застаецца невядомым.

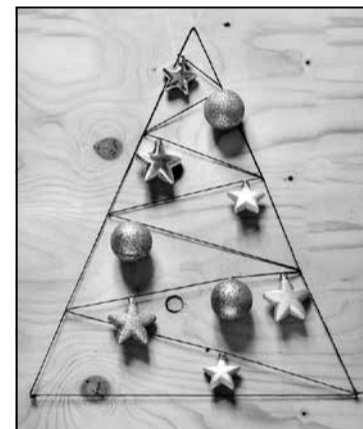
Паводле амерыканскай прэсы

РАСІЯ. Манаполія на Дзеда Мароза

Ва Удмурці напярэдадні Новага года разгарэцца скандал, які, на думку грамадскасці, можа сапсаваць святочны настрой жыхарам аўтаноміі. Улады Шарканскага раёна, дзе знаходзіцца афіцыйная «Сядзіба Тол Бабая» — менавіта так завуць мясцовага Дзеда Мароза, — спрабуюць забараніць іншым выкарыстоўваць імя казанскага персанажа. Свае прэтэнзіі кіраўнікі «Сядзібы Тол Бабая» тлумачаць тым, што яшчэ некалькі гадоў таму атрымалі патэнт на камерцыйнае выкарыстанне гэтага імя. Адначасова ўсім тэатральным калектывам, у афішах якіх фігуруе Тол Бабай, пасылаюць пагрозы аб узбуджэнні іску. Шмат хто сярод удмуртаў незадаволены такой сітуацыяй. На іх думку, Тол Бабай — гэта фальклорны агульнадаступны персанаж. Так ці інакш, закон ёсць закон. Зрэшты, выйсце ўжо прыдуманна. Аўтарамі навагодніх сцэнараў аператыўна прыдуманы новы ўдмурцкі Дзед Мароз — Тол Ая.

Паводле расійскай прэсы

ВЯЛІКАБРЫТАНІЯ. Каляды будуць без ялінкі?

Магчыма, у хуткім часе шмат звыклых нам атрыбутаў зімовых святаў знікне. Справа ў тым, што Каляды, як высвятляецца, уяўляюць вялікую пагрозу прыродзе. Гэты перыяд з'яўляецца часам вялікай спажывецкай актыўнасці. Як вынік, узнікае запыт на пластыкавую тару і ўвогуле прадметы, для вытворчасці якіх патрэбны пластык. Між тым, пластык зараз прызнаны ледзь не галоўнай крыніцай забруджвання акіяну. Напрыклад, у Вялікабрытаніі 25 працэнтаў прадуктаў, якія ўтрымліваюць пластык, вырабляюцца ў часы калядных канікул. Таму на Захадзе ўжо пачалася барацьба за Каляды без пластыку. Аднак паўстала пытанне — як быць з ялінкай? Доўгі час людзей агітавалі за тое, каб яны не набывалі жывыя ялінкі, надаючы перавагу штучным. Аднак апошнія вырабляюцца таксама з пластыка. Прычым, навукоўцы кажуць, што адна пластыкавая ялінка наносіць прыродзе страты, якія можна кампенсаваць прыкладна на працягу 20 гадоў. Калі жывыя і пластыкавыя ялінкі — гэта кепска, то чым упрыгожваць пакой на Каляды? Пакуль што прапануецца не набываць новых штучных ялінак і выкарыстоўваць старыя. Маўляў, пакуль тыя цалкам выйдуць з ужывання, будзе прыдуманы нейкі новы экалагічны варыянт галоўнага каляднага атрыбута.

Паводле брытанскай прэсы

ЗША. Бог і харасмент

Уся заакіянская хрысціянская грамадскасць нейкі час была ў шоку ад выбрыку Эрыка Спранкла, які працуе дацэнтам ва ўніверсітэце штата Мінесота. Эрык Спранкл у сваім Twitter падзяліўся падзэрэннем, што ў гісторыі «беззаганнага зачацця» далёка не ўсё чыста. Ён прапанаваў задумацца над пытаннем: а што, калі Марыя не пагадзілася на прапанову Бога-Айца? У такім разе, відавочна, мела месца сексуальнае дамаганне, або харасмент, што цяпер асуджае ўся грамадскасць. Аднак сенсацыі не атрымаўся. Аказваецца, у Евангеллі ад Лукі Марыя ясна кажа: «Вось, служка Бога, хай будзе мне паводле слова твайго» (Евангелле ад Лукі, 01:36). Цытату ў прагадалі Спранклу, адначасова абазваўшы яго невукам. На гэтым скандал і скончыўся.

Паводле амерыканскай прэсы

Час хлопчыкаў-камінараў, бабулек-павітух ды народнай кантрацэпцыі незваротна сышоў у мінулае ды саступіў месца «офісным хваробам» альбо генетычным сіндромам, носьбіты якіх раней бы найпрост не выжылі...

наладзіць тут гаспадарку, садзіць рыс і іншыя культуры. А ў выніку сутыкнуліся з халерай, якая за 10 гадоў апанавала ўвесь свет.

Халера спачатку выклікае рэз у страўніку, пасля страшэнную дыярэю і абязводжванне (за дзень чалавек можа згубіць да 14 літраў вады), пасля чаго ахвяра пераўтвараецца ў сіні ссохлы «жывы труп». Прычынай халеры напачатку лічыліся міязмы, а не вада. Маўляў, нават пахі з прыбіральных могуць пераносіць хваробу... Праз неразуменне прычынаў лекары згубілі шмат

схема, якая неаднойчы фіксуецца ў крыніцах XIX стагоддзя, выглядала так: у нейкім мястэчку на пастой спыняюцца расійскія казакі. П'юць гарэлку, знаходзяць нейкую ўдаву ці гуляшную дзеўку, балуюць. Далей з тымі ж жанчынамі кантактуюць не менш гуляшчыя мясцовыя мужыкі, якія ідуць пасля ўжо да сваіх жонак... Вынік: палова мястэчка хворая на сіфіліс.

Прыняць роды і не забіць парадзіку

Яшчэ адной распаўсюджанай хваробай XIX стагоддзя ў нас была радзільная гарачка. У гэты час акурат пачалі «прафесійна» прымаць роды: не з бабкай-павітухай у хаце, але стацыянарна. Ідэя была ў тым, каб выправіць сітуацыю са смяротнасцю падчас родаў. Але ў лярарні за родамі часцяком далей ішло заражэнне крыві ды прадказальны вынік: смерць.

Усё гэта было праблемай буйных губернскіх гарадоў. Але чаму? Радзільны аддзяленні, як правіла, знаходзіліся пры гарадскіх шпіталях, а роды прымалі звычайныя лекары. То бок медык, які толькі што, напрыклад, абмываў гнойныя раны, пасля ішоў прымаць роды і заражаў жанчыну... Небяспекі такога суседства зразумелі толькі напрыканцы XIX стагоддзя.

Распаўсюджаны ў нашых мястэчках быў і тыф. На яго хварэлі як сяляне, так і шляхта (выпадкі фіксуецца ў дзённых і перапісцы). Свайго апагею хвароба дасягнула ў часы Грамадзянскай вайны ды адразу пасля яе: антысанітарныя, вошы, масы жаўнераў і бежанцаў, якія перасоўваюцца з месца на месца, перавозчыцы з сабой вірус ды ствараючы новыя і новыя яго ачагі.

Клімат, ад якога Багдановіч збег у Ялту

Сухоты, якія забілі таго ж Максіма Багдановіча ў 26 гадоў, таксама можна залічыць да забытых беларускіх хваробаў. Сітуацыя з сухотамі нагадвае аналагічную з малярыяй: па ўсім свеце імі хварэюць мільёны людзей, але масавыя лятальныя выпадкі характэрныя для бедных краінаў. У нас «папулярнасць» сухотаў была абумоўленая яшчэ і спецыфікай клімату: сырасць і доўгая зіма. Менавіта ад гэтага клімату Багдановіч і збег ляхыцца ў Ялту, але было позна...

Сёння палачку Коха, якая правакуе сухоты, надалей носіць у сабе безліч людзей. Разам з тым змяніліся харчаванне, умовы працы, дый жывем мы ў цыпляшчых дамах. Так і з іншымі «забытымі хваробамі»: медыцына зрабіла рывок наперад, таму яны падаюцца нам гісторыяй. Час хлопчыкаў-камінараў, бабулек-павітух ды народнай кантрацэпцыі незваротна сышоў у мінулае ды саступіў месца «офісным хваробам» альбо генетычным сіндромам, носьбіты якіх раней бы найпрост не выжылі.

«Забытыя хваробы»: ад пранцаў да халеры

Алесь КІРКЕВІЧ

Як палова мястэчка за кароткі час магла захварэць на пранцы? Адкуль у нас узялася халера? Адкуль Люіс Кэрал узяў вобраз шалёнага Капялюшніка? Пагаворым пра «забытыя хваробы» — у Беларусі і не толькі.

Сёння нам цяжка ўявіць стан медыцыны мінулых стагоддзяў, роўна як і стракаты калейдаскоп хваробаў, на якія пакутавалі нашы продкі. Вельмі часта фатальны ўплыў мелі месца жыхарства ды працы, прычым сам чалавек гэтыя фактары мог нават і не ўсведамляць.

Агонь, вада і свінцовыя трубы

Класічны прыклад — гісторыя са свінцовымі водаправоднымі трубамаі, якімі карысталіся ў старажытным Рыме. Велізарны горад без вады не мог абысціся, таму карыстаўся крыніцамі, якія знаходзіліся за шмат кіламетраў ад самога Рыму. Як даставіць ваду ў «Вечны горад»? Праз крытыя акведукі.

Здавалася, усё было прадугледжана: адлегласць і якасць крыніцаў, крытыя акведукі, куды не трапляла дажджавая вада, і гэтак далей. На падыходах да самога гораду тунельчыкі ў акведуках былі абсталяваныя свінцовымі лістамі, сплаўленымі і закручанымі. Але свінец пры кантакце з вадой небяспечны: у малой колькасці гэта канцэраген, у вялікай — атрута...

Традыцыйна лічыцца, што гэты фактар спрычыніўся да ўпадку Вечнага горада: адбіўся на дэмаграфіі ды працягласці жыцця карэнных рымлянаў. Маўляў, Рым

прайшоў праз агонь, а вось выпрабаванне вадой і «свінцовымі трубамаі» не вытрымаў... Зрэшты, зараз ёсць і супрацьлеглая думка: маўляў, трубы непазбежна мусілі зарастаць глеем, таму вада ўсё ж такі не судакраналася са свінцом.

Шалёны Капялюшнік ды рак яечак у трубачыстаў

Значна менш вядомая гісторыя тычыцца сумнага лёсу вытворцаў капелюшоў у Заходняй Еўропе Новага часу. Памятаецца шалёнага Капялюшніка з «Алісы ў краіне цудаў»? Чаму менавіта Капялюшнік? Чаму шалёны?.. У часы Люіса Кэрала ў чытачоў «Алісы...» такіх пытанняў не ўзнікала, бо падобныя гісторыі былі нормай: у сваёй працы вытворцы капелюшоў выкарыстоўвалі свінцовыя бялілы, пары ад якіх і прыводзілі да скрушных для мозга наступстваў.

Яшчэ адна прафесійная хвароба тых часоў — рак яечак у камінараў. Памочнікамі тых, хто чысціў коміны, былі дзеці і падлеткі ад 6 да 16 гадоў, якія і выконвалі ўсю брудную працу. Здаровы дзядзька, ясна, у комін не ўлезе, а дзіце — так. За гады працы альбо ў больш сталым узросце вялізная колькасць хлопцаў памірала ад раку яечак. Спачатку з'яўлялася новаўтварэнне накшталт бародаўкі, пасля язва, пасля яна прарастала ў сярэдзіну... Далей — пакутлівая смерць.

Што ж адбывалася? Хлопцы лезлі ў коміны, збіралі мех сажы (каб пасля працаў фарбавальнікам), мыліся добра калі раз на тыдзень, спалі ў гэтых жа счарнелых мяхах... Канцэнтраваная сажа ў кантакце з нефармаваным дзіцячым целам прыводзіла да раку. У 1788 годзе ў Брытаніі нават быў прыняты «больш гуманны» закон: маўляў, нельга браць камінарамі хлопцаў, маладзейшых за 8 гадоў.

Беларускія «дрэды» — вынік авітамінозу?

У Беларусі цяжка казаць пра прафесійныя хваробы, выкліка-

ныя ўрбанізацыяй: да пэўнага часу львіная доля нашых продкаў жыла ў вёсках, сядзібах ды маёнтках. Тая ж воспа альбо чума збольшага абміналі нашы тэрыторыі. Прынамсі, уцямнай статыстыкі на часы Вялікага Княства па гэтым пытанні няма.

А вось самай экзатычнай ды характэрнай для беларусаў хваробай мінулага можна лічыць... каўтун. Фактычна — гэта масляністы кавалак валасоў, што зліпаліся ды сплталіся ў вихор, накшталт вялікага «дрэду». Здаецца, і зрэзачь можна, але яе новыя валасы растуць — усё паўторыцца нанова. А лысым увесь час хадзіць было не прынята, асабліва жанчыне.

Каўтун — гэта не толькі прыкмета беднасці ці нізкай гігіены. Падобную з'яву вучоныя фіксавалі яшчэ ў адным рэгіёне — у Паўночнай Італіі, звязваючы гэта са спецыфічным авітамінозам. Нашым продкам найпрост не хапала нейкіх карысных рэчываў, а сам каўтун увайшоў і ў фальклор, і ў літаратуру. Напрыклад, у сваёй «Чыгунцы» Някрасаў апісваў беларуса з запалымі грудзямі ды каўтуном.

Халера: ад Бенгальскага заліва да беларускіх мястэчак

Халера — пандэмія, якая прайшла па нашым краі ў XIX стагоддзі. Масавае захворванне і барацьба з ім добра фіксуецца ў архіўных дакументах з Мінску ці Гродна, але грунтоўных навуковых працаў па пытанні дагэтуль няма. Што ж такое халера і адкуль яна ўзялася?

Лічыцца, што халера пачала сваё падарожжа па свеце на пачатку XIX стагоддзя як вынік мутацыі халернага вібрыёну. У Сусветным акіяне жывуць рачкі, якія гэты вібрыён утрымліваюць. Праз рачкоў бактэрыі трапляюць у акіян, але калі чалавека побач няма — дык і не страшна. Але 200 гадоў таму брытанцы пачалі засвойваць мангравыя лясы і балоты Бангладэш (месца ўпадзенне ракі Ганг у Бенгальскі заліў), каб

часу, а чалавецтва — сваіх прадстаўнікоў.

Беларусь халера закранула вельмі моцна: ад яе выміралі цэлыя вёскі і гарады. Памяць пра гэта захавалася і ў фальклоры: лічылася, што халера — гэта істота, якая ходзіць па зямлі ды прыносіць бяду і смерць... Не выключана, што да нас халеру занеслі рускія вайскоўцы падчас падаўлення паўстання 1830–1831 гадоў. Ад яе ў Польшчы памёр генерал Дзэбіч-Забалканскі і нават вялікі князь Канстанцін Паўлавіч Раманаў, які павінен быў сесці на рускі трон пасля Аляксандра Першага.

Змагаліся з халерай па-рознаму. На ўездах у гарады выстаўлялі каранціны, палілі вогнішчы, каб «абкурваць» людзей і вазы, што кіруюцца ўсярэдзіну. Ахвяраў халеры палі падсоленай вадой, што кампенсавала абязводжанасць і ў выніку скарачала смяротнасць. Увесь гэты жах цягнуўся аж да 1880-х гадоў, калі Луі Пастэр даў сувязь хваробы з мікробамі і высветліў, як яны распаўсюджаюцца.

Сіфіліс: французы, казакі, гуляшчыя ўдовы...

А што наконце венерычных хваробаў? Паводле адных вучоных, той жа сіфіліс фіксуецца ўжо ў Старажытным Егіпце ды Грэцыі. Паводле іншых — яго прывезлі спадарожнікі Калумба з Амерыкі. Маўляў, узяўшы сіфіліс, еўрапейцы «падарылі» індзейцам воспу — гэтак жа, як, узяўшы тытунь, «падарылі» алкаголь.

Да XIX стагоддзя сіфіліс у Беларусі фіксуецца хіба сярод шляхты і магнатаў, якія падарожнічалі па Еўропе. Ёсць версія, што менавіта сіфіліс спрычыніўся да згасання слускага роду Аелькавічаў. Толькі на пачатку XIX стагоддзя, пасля вайны 1812 года, хвароба стала масавай. У народзе сіфіліс называлі «пранцы»: ад «пранцузаў» («ф» у мове часцяком замянялася на «п» ці «хв»).

Далей сіфіліс стаў фактычна прафесійным спадарожнікам вайскоўцаў ды лакацыяў, дзе стаялі гарнізоны. Стандартная

Кіно 2018:

Атака жанчын, бунт у тамбуры і канец парызскага сексу

Андрэй РАСІНСКІ

Беларускія рэжысёркі атакавалі міжнародныя кінапляцоўкі, фестываль «Лістапад» адбыўся з вялікім скандалам, а аўтар «Апошняга танга ў Парыжы» адышоў у вечнасць.

2018 год для беларускага кіно стаў адметным. Цяпер ужо можна гаварыць пра новую хвалю беларускага кіно, і на чале гэтай хвалі — жанчыны.

Дар'я Жук прадставіла публіцы і Оскараўскаму камітэту сваю карціну «Крышталь». Рэжысёрка пра дзяўчыну, якая марыць з'ехаць у Амерыку — і трапляе ў беларускую глыбінку, прыцягнула гледачоў у кінатэатры дый выклікала спрэчку.

На тле гэтай карціны, знятай міжнароднай групай, не згубілася ў пракаце сціплая стужка Юлі Шатун, пераможцы леташняга «Лістападу». Яе фільм «Заўтра», зняты за ўласныя грошы і з бацькамі ў галоўных ролях, дасюль збірае ўзнагароды на фестывалях. Міністр культуры Беларусі карцінаю абурываецца, але гэта не перашкодзіла «Заўтра» знайсці новых прыхільнікаў сярод сінефілаў.

Настасся Мірашнічэнка зняла дакументальную стужку «Дэбют» пра аматарскі тэатр у жаночай калоніі. Зняволеныя жанчыны рыхтуюцца да прэм'еры свайго спектакля, на які прыедуць іх сваякі. На дакументальным конкурсе Кракаўскага кінафэсту фільм заслужыў асобнай згадкі журы. Пад канец года стужку пабачылі беларускія гледачы. Гэта не першая карціна Мірашнічэнка. Яе папярэдняя стужка «Скрыжаванне» — пра бяздомнага мастака — расчуліла гледачоў на Варшаўскім кінафэсце.

З Варшавы на сёлетні «Лістапад» прыехала Мара Тамковіч, каб прадставіць кароткаметражную карціну «Дачка». Фільм, які атрымаў узнагароду ў Нацыянальным кінаконкурсе, зняты за грошы Польскага кінаінстытута, з польскімі акцёрамі і на польскае мове, але гісторыя, расказаная ў карціне, перагукаецца не толькі са спрэчкамі, што точацца ў Польшчы, але і з тэмай жаночай годнасці, узнятай у фільме «Крышталь».

Калі бацька-ўдавец прыходзіць дадому павіншаваць дачку з днём нараджэння, то знаходзіць яе, акрываўленую і непрытомную, у лазенцы. Колькі месяцаў таму дачка была згвалтаваная на школьнай вечарыне — і цяпер носіць пад сэрцам дзіця.

Бацька звяртаецца да паліцыі, спрабуе знайсці і пакараць вінаватых, але яго не жадаюць і слухаць. Паліцыя адмаўляецца весці справу, а педагогаў цікавіць толькі, чаму дзяўчынка не ходзіць у школу (тыпажы такіх сацыяльных работніц ва ўсіх краінах аднолькавыя). Разгубленая бацька і дачка застаюцца сам-насам са сваімі праблемамі.

Дарэчы, у журы Нацыянальнага конкурсу ўвайшла рэжысёрка Дар'я Юркевіч, якая кінамастацтва таксама вучылася за мяжой, а менавіта — у Францыі. Яе ігравая стужка «Баба, Ваня і каза», што выглядае як дакументальная замалёўка з вясковага жыцця, паспяхова паўдзельнічала ў міжнародных фэстах, роўна, як і чорна-белая вытан-

— найпрэстыжнейшы агляд кароткага метра.

А выхаванец «Белсату» Андрэй Куціла перамог у найгоўнейшым кінафэсце дакументальнага кіно IDFA. Героі яго стужкі «Summa» — 90-гадовы польскі мастак Анджэй Струміла і яго беларуская сяброўка мастачка Марыя. Адначасова яго карціна «Стрыптыз і вайна» — фільм пра ўнука-стрыптызёра і дзеда-ветэрана — быў адхілены ад конкурсу на сёлетнім «Лістападзе» з цэнзурных меркаванняў.

Скандал вакол «Лістападу» — яшчэ адна сёлетняя кінападзея. Фільмы на конкурс заўжды адбіраў фестывальнае камісія, але цяпер у Нацыянальны конкурс былі ўнесены істотныя

змены. Права дапускаць ці не дапускаць фільмы на конкурс атрымалі чыноўнікі на чале з намесніцай міністра культуры Ірынай Дрыга.

Такая змена правілаў выклікала гучнае абурэнне кінематаграфістаў.

У знак пратэсту супраць цэнзуры рэжысёрка Ева-Кацярына Махава зняла з конкурсу свой дакументальны фільм «Перазімаваць». Стужка расказвае пра вясковых старых, якія пражываюць зімовыя вечары ў інтэрнаце — і становіцца партрэтам усёй Беларусі, якая спынілася ў часе і ніяк не дачакаецца канца халадоў.

Да Кацярыны Махавай далучыліся Кірыл Галіцкі і Святлана Казлоўская, якія адазвалі з фестывалю сваю ігравую стужку «Пляж/Лес/Тамбур». Акрамя таго, яны распачалі серыю гутарак з кінематаграфістамі, каб тыя расказалі пра праблемы і будучыню беларускага кіно. Пасля доўгіх гадоў маўчання, беларускія кінамастакі пачалі гаварыць і аб'ядноўвацца.

Гільдыя беларускіх кінапрадусараў напісала скаргу сваім калегам, а журы фестывалю са сцэны выказаліся супраць цэнзурнага ўмяшальніцтва ў кінапрацэс. Неўзабаве намесніца міністра Ірына Дрыга была знятая са сваёй пасады, што выклікала непрыхаваную радасць сярод беларускіх мастакоў.

Беларускі кінапрацэс стаў заўважным. Варта адзначыць яшчэ адну падзею, якая засталася ў нас недаацэненай. Беларускія экраны пабачыла стужка Сяргея Талыбава «Унутры сябе». Гэтую карціну крытыкавалі як легкадумную, камерцыйную і другасную. Але нават спроба зрабіць чысты жанравы фільм,

беларускі трымценнік, а калі дакладней, беларускі «крывава-жоўты фільм», падобны на італьянскія стужкі, — заслугоўвае ўсялякага ўхвалення. У акне дома ў Ракаўскім прадмесці з'яўляецца забойца ў плашчы і пальчатках, герой сумняваецца ў доказах і губляе прытомнасць, нож тырчыць у сэрцы, а сямейныя таямніцы багатыя на псіхозы, падмены і кашмары.

Што яшчэ важней — стужка зробленая па-за межамі грувасткай кінастудыі, а пракату — як у краіне, так і за мяжой — карціна дамагалася самастойна, без усялякіх датацый і прэферэнцый.

Сумная навіна прыйшла 26 лістапада 2018 года. Пакінуў свет італьянскі кінарэжысёр Бернард Берталучы. Яго «Канфарміст», «Дваццатае стагоддзе», «Апошні імператар», «Апошняе танга ў Парыжы» засталіся абсалютнай класікай кіно.

Карціна «Апошняе танга ў Парыжы» ўвогуле, выклікала шок у савецкіх ахоўнікаў маралі. Яны не маглі дараваць, як герой Марлона Брандо выкарыстоўвае масла ў любоўных гульнях. «У нас, у Савецкім Саюзе, масла ядуць!» — крычалі яны, не ўдакладняючы, што масла ядуць не заўжды і не ўсе. Рэдкі на экране шэдэўр з экзістэнцыйнай трагедыяй, зняты з неверагоднай жарсцю, адчыніў шлюзы эратычнага кіно і легалізаваў сексуальную рэвалюцыю.

Берталучы, як чалавека з левымі поглядамі, у Савецкім Саюзе прывічалі. Аднагочы, калі Берталучы паказаў у Маскве сваё «Дваццатае стагоддзе» дый клімійу буржуазію за выразанне з фільму чырвоных сцягоў, ён даведаўся, што ў СССР пракатвалі ягоную антыфашысцкую стужку «Канфарміст». Рэжысёр захацеў паглядзець яе. Чыноўнікі супраціўляліся: разумеюць, у СССР няма лесбіянства. І гомасексуальнасці. Мы гэта выразалі. І крыху перамантажавалі, каб гледачы ўсё зразумелі. Нарэшце, шыкоўная каляровая стужка — у СССР сталася чорна-белай.

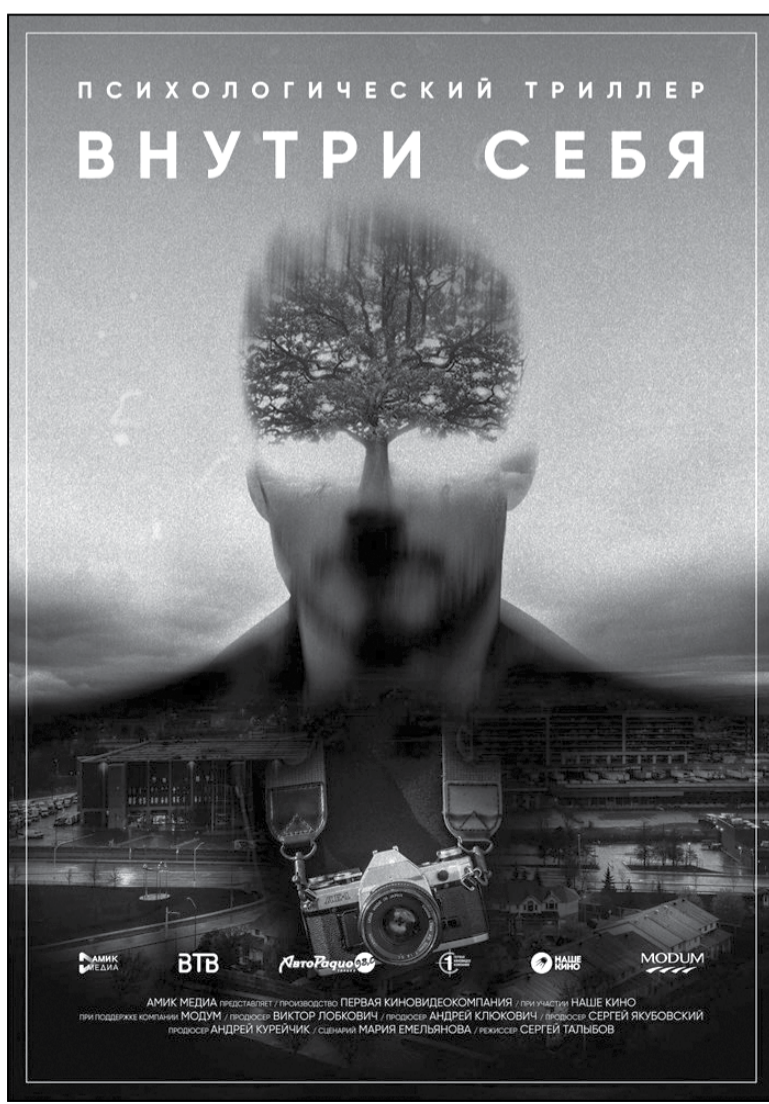
Рэжысёр Андрэй Кудзіненка дапускае, што адна беларуская чорна-белая стужка магла паўплываць на Берталучы, калі той здымаў «Стратэгію павука», дый нават справакаваць парызскія бунты 1968 года. Гутарка ідзе пра фільм Валянціна Вінаградава «Усходні калідор». Гэтая стужка, аблаяная ў Савецкім Саюзе, магла быць паказаная ў парызскай сінематэцы і выклікаць нечаканыя наступствы.

Але, як бы там ні было, часколішніх студэнцкіх і сексуальных бунтаў цяпер сышоў. Жанчыны і маладыя рэжысёры, якія прыходзяць у прафесію, глядзяць на свет інакш. Секс хутчэй небяспечны, прастора хутчэй халодная, жарсці крыштальёвыя і заціснутыя. Беларускае кіно, перазімаваўшы, цяпер прыходзіць у сябе.

У знак пратэсту супраць цэнзуры рэжысёрка Ева-Кацярына Махава зняла з конкурсу свой дакументальны фільм. Да Кацярыны Махавай далучыліся Кірыл Галіцкі і Святлана Казлоўская, якія адазвалі з фестывалю сваю ігравую стужку

чаная «Пасха». Цяпер Юркевіч здымае на «Беларусьфільме» дакументальную гісторыю пра падлеткаў, якія жывуць каля Чарнобыльскай зоны.

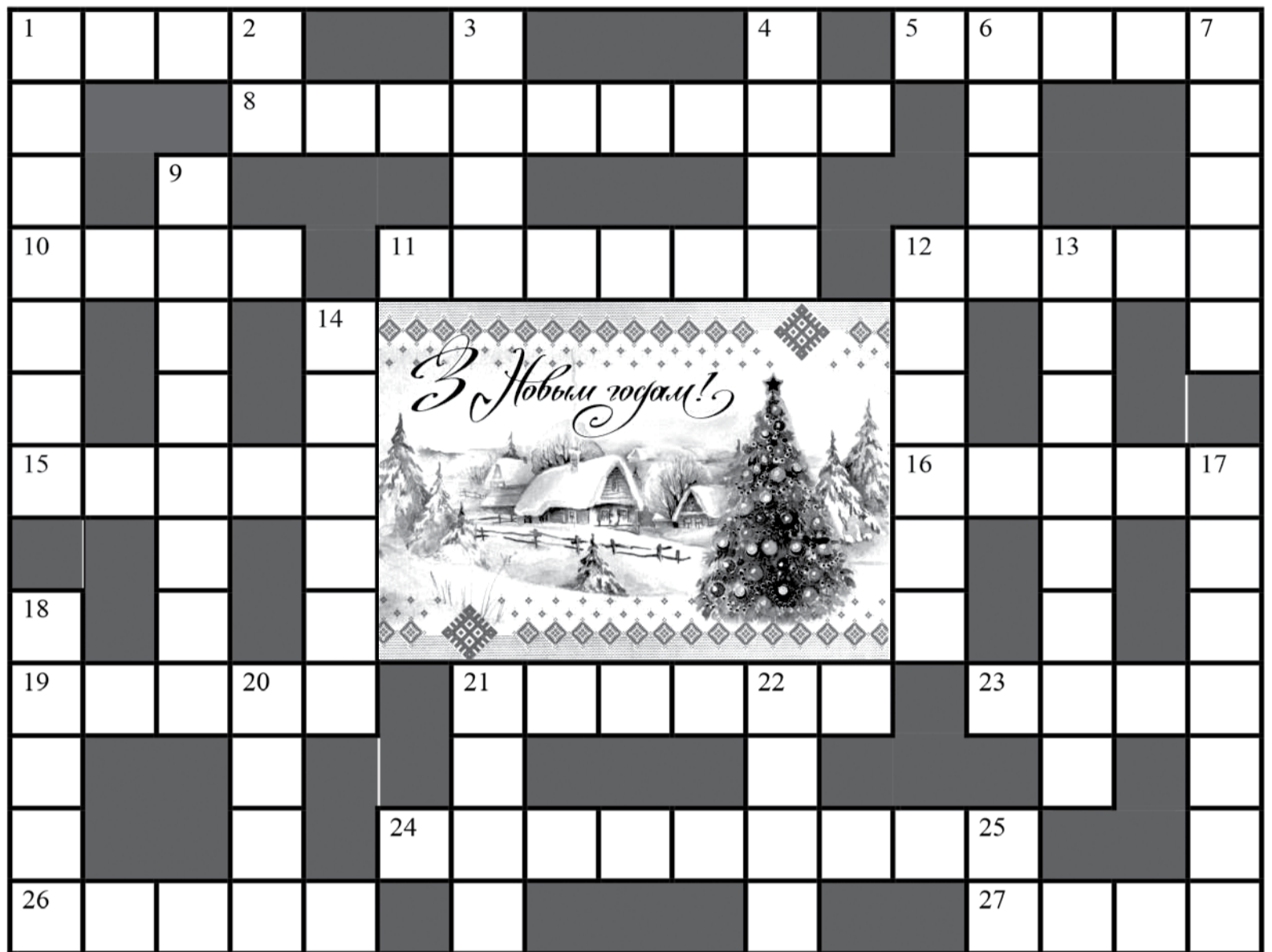
Але беларускае кінажыццё кіпіць, у асноўным, па-за межамі кінастудыі, дый па-за межамі самой краіны. 29-гадовы Аляксей Палуян, навучэнец нямецкай кінашколы, прадстаўляе на фестывалі кароткаметражных фільмаў у Клермон-Феране (дзе ўжо пабывала «Баба, Ваня і каза») сваю стужку «Возера радасці» паводле аднайменнай кнігі Віктара Марціновіча. Фестываль у Клермон-Феране

«3 Новым годам, Радзіма мая!»

Па гарызанталі: «Каб нажалі сто коп жыта, // Каб ... была ўся сыта, // Каб скацінка вадзілася, // Каб пшанічка радзілася». Пажаданне калядоўшчыкаў гаспадару хаты. 5. Узвышаная частка хрысціянскага храма. 8. «3 Новым годам, браты ... ! // 3 Новым годам, Радзіма мая!». 3 верша Алеся Салаўя «3 Новым годам!». 10. Каштоўны камень. 11. «Ледзьве холад на парог, // Мішка шусь у свой ...» 12. Вузенькая палоска. 15. Удзельнік якой-небудзь гульні. 16. У снежні ... і снег вышэй хаты — год будзе багаты (народная прыкмета). 19. «Мой бел-чырвона-белы сцяг, // Зямлі маёй ... і слава». 3 верша Алеся Салаўя «Трыялет». 21. «..., ..., на зямлі святы вечар, // Нарадзіўся ў яслях Збавіцель і Бог». 3 верша Ларысы Геніюш «Святы вечар». 23. Ласкавы зварот да каго-небудзь (састарэлае, размоўнае). 24. «Будзе Дзед Мароз з Снягуркай // ... раздаваць». 3 верша Галіны Дземідовіч «Новы год». 26. «Мой снежань, мой ... // Ідзе па замерзлай рацэ». 3 верша Уладзіміра Някляева «Увесь, нібы пекар». 27. Сухі снежань — сухая вясна, сухое ... (народная прыкмета).

Па вертыкалі: 1. «Дык даставай схаваныя // І ... каняныя, // І лыжы, і канькі». 3 верша Ніла Гілевіча «Зіма». 2. Буйная жывёліна з доўгай поўсцю. 3. Галінка хвойнага дрэва. 4. «Поле нікне ў снежным тумане, // ... блішчыць, як халодная сталь». 3 верша Максіма Багдановіча «Зімова дарога». 6. Месяц, з якога, паводле ўсходнеазіяцкага календара, пачынаецца год Свінні (Кабана). У год Свінні нарадзіліся пісьменнікі Васіль Зуёнак, Рыгор Барадулін, Аляксандр Рэзанава, Міхась Лынькоў, Канстанцья Буйло, Эрнэст Хэмінгуэй, Джэк Лондан; кампазітары Вольфганг Амадэй Моцарт, Мадэст Мусаргскі. 7. «Лес, шлях, ..., што сціхаюць, // Абвясце парчоў сьнегавай». 3 верша Наталі Арсенневай «Сняжынкi». 9. «... мяце, ... // Белы снег, // Белы цень // Белы дзень». 3 верша Генадзя Бураўкіна

«Снежная імпрэсія», пакладзенага Эдуардам Ханком на музыку. 12. Шырыня дзейнасці (пераноснае). 13. Імкненне зрабіць што-небудзь добра. 14. Зімовы ... Прысвятак, які адзначаюць 19 снежня. 17. «3 Новым годам, што крыніцай // Новай пойдзе ў пераходзе, // Беларуская ...! Беларускі мой народзе!». 3 верша Янкі Купалы «3 Новым годам!». 18. Моцны парыв ветру. 20. Вада, падсалоджаная мёдам; падавалася на стол разам з кучэй перад Новым годам. 21. Што ..., то абывай (прыказка). 22. Брат можа не быць другам, але ... — заўсёды брат (прыказка). 25. Асадак на дне вадаёмаў.

Склаў **Лявон Целеш, г. Дзяржынск**

Адказы на крыжаванку «Літва! Мая айчына!» (Прысвячаецца 220-годдзю з дня нараджэння Адама Міцкевіча) (НЧ №47 ад 21 снежня):

Па гарызанталі: 1. Край. 4. Санд. 6. Верашчака. 9. Нізка. 10. Мешка. 11. Гранд. 14. Айчына. 15. Магнат. 18. Неба. 19. Кіно. 20. Ода. 21. Занос. 23. Дуб. 24. Прасінець. 25. Муры. 26. Зіма.

Па вертыкалі: 1. Крыніца. 2. Крым. 3. Рака. 5. «Дзяды». 7. Дзеўчына. 8. Валенрод. 12. Хмара. 13. Замак. 16. Трыбуна. 17. Розум. 21. Знак. 22. Снег.

На часопіс «Наша гісторыя» зараз можна падпісацца

Выдання такога фармату, як «Наша гісторыя», па-беларуску раней не было — 100 старонак тэкстаў з каляровымі ілюстрацыямі. Адны ахнулі, другія ўсцешыліся: гэта такія прарыў, настолькі цікавая тэматыка!

У першых нумарах апублікаваныя біяграфіі Васіля Быкава і Івана Шамякіна, раней не вядомыя факты пра гісторыю Вялікага Княства Літоўскага і СССР. У часопісе таксама публікуюцца матэрыялы з гісторыі шпіянажу, бізнесу, мастацтва. Ёсць коміксы і дзіцячая старонка.

Каб вы зразумелі, пра што пішуць у «Нашай гісторыі», вось некаторыя загаловкі артыкулаў снежаньскага нумара:

- «Легенда пра святога Пятра Міронавіча. Успаміны пра кіраўніка БССР»
- «10 з 20 кіраўнікоў БССР былі расстраляныя або скончылі самагубствам, яшчэ двое загінулі ў аварыях»
- «Ад Аляксандры Чарвяковай да Паліны Машэравай. Семі кіраўнікоў БССР»
- «Іван Хруцкі: драма за салодкімі нацюрмортамі. Як імперыя ламала аднаго з самых пазнавальных беларускіх мастакоў»
- «Справа Рэзанава: як у 1968-м трое мінскіх студэнтаў кінуты выклік сістэме»
- «Ці існавала завяшчанне Сталіна?»

У наступным годзе часопіс будзе выходзіць штомесяц.

«Якаснае, прыгожае выданне», — кажуць яго чытачы.

«Напэўна, менавіта зараз нам так трэба ведаць сваю гісторыю, каб не страціць сябе... Дзякуй аўтарам за добрую і неабходную працу!» — напісаў Макс Астроўскі з Мінска.

«Дзякуем за выдатную ідэю і яе бліскучую рэалізацыю», — піша Уладзіслаў Ермаловіч. А кандыдат філалагічных навук Анатоль Івашчанка адзначае: «Наша гісторыя» вярнула радасць друкаванага слова.

На 2019 год часопіс можна выпісаць. Падпісны індэкс — 00469. Варта адзначыць, што па падпісцы цана будзе ніжэйшая, чым у кіёсках і кнігарнях. Аформіць падпіску можна не толькі на пошце, але і праз сістэму «Інтэрнэт-падпіска» на сайце www.belpost.by і праз плацёжна-даведачны тэрміналы, а таксама дома, запрашыўшы паштальёна.

«Наша гісторыя»

Новы Час

Агульнапалітычная штотыднёвая газета
novychas.by

Выдаецца з сакавіка 2002 г. (с) Новы Час
Галоўны рэдактар **Колб Аксана Мікалаеўна**
Намеснік рэдактара **Пульша Сяргей Пятровіч**
Стыль-рэдактар **Пяроўская Святлана Віктараўна**

ЗАРЭГІСТРАВАНА Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь. Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі № 206 ад 20 ліпеня 2009.

ЗАСНАВАЛЬНІК Мінская гарадская арганізацыя ГА ТБМ імя Ф.Скарыны.
Адрас: 220005, г. Мінск, вул. Румянцава, 13.
Тэл. (+375 17) 263 85 11.

ВЫДАВЕЦ Выдавецкае ўнітарнае прадпрыемства «Час навінаў». Пасведчанне ад 25.04.2014 г.

АДРАС РЕДАКЦЫІ І ВЫДАЎЦА
220113, г. Мінск, вул. Мележа, 1–1234.
Тэл. +375 17268-52-81; +375 29 625-57-51.
novychas@gmail.com; novychas.by
Падпісны індэкс 63279

НАДРУКАВАНА ў друкарні ТАА «Ролл-Прынт», г. Мінск, вул. Халмагорская, 59 А.
ЛП №02330/484 ад 16.02.2018. Замова №1364

Падпісана да друку 28.12.2018. 8.00.
Наклад 2000 асобнікаў. Аб'ём 6 друк. аркушаў. Кошт свабодны.

Рэдакцыя можа друкаваць артыкулы дзеля палемікі, не падзяляючы пазіцыі аўтараў. Пры выкарыстанні матэрыялаў газеты спасылка на «Новы Час» абавязковая. Рукапісы рэдакцыя не вяртае і не рэцэнзуе мастацкія творы. Чытацкая пошта публікуецца паводле рэдакцыйных меркаванняў.